

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI**

ARTVİN İLİNİN DEĞİŞEN SOSYAL YAPISI VE İSTİHDAMA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ**

Mehmet KILIÇ

Bursa -2006

ÖZET

Yazar : Mehmet Kılıç
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler
Bilim Dalı :
Tezin Niteliği : Artvin İlinin Değişen Sosyal Yapısı ve İstihdama Etkisi
Sayfa Sayısı : X-164
Mezuniyet Tarihi : /.... / 2006
Tez : Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ
Danışman(lar)ı

ARTVIN İLİNİN DEĞİŞEN SOSYAL YAPISI VE İSTİHDAMA ETKİSİ

Artvin İlinin Değişen Sosyal Yapısı ve İstihdama Etkisi konulu tez çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; sosyal yapı ve sosyal değişme, işgücü ve istihdam, sosyal yapı ve işgücü istihdam kavramları arasındaki ilişkiler teorik olarak açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Artvin ilinin temel demografik yapısı, nüfus hareketleri, sosyal yapısı ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Bu bölümde; Artvin ilinin tarım alanlarının kıtlığı, sanayi yatırımlarının yetersiz olması nedeniyle iktisadi gelişmesi yavaş olmuştur. İlin istihdam alanlarının artan emek arzını karşılayamadığı için başka illere göçler olmuştur. İl dışına göçler işgücü miktarını azalttığı görülmüştür. Ayrıca il nüfusunun yıllar itibariyle giderek azaldığı görülmüştür.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ilin istihdam yapısındaki değişme incelenmiştir. Bu bölümde tarım ve sanayi sektörünün il istihdamında payı yıllar itibariyle azaldığını ve hizmetler sektörünün istihdamdaki payının arttığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

1. Sosyal yapı
2. Sosyal değişme
3. İşgücü
4. İstihdam
5. Göç

6. İşgücü miktarı

ABSTRACT

Yazar : Mehmet Kılıç
Üniversite : Uludağ University
Anabilim Dalı : Department of Labour Economics and Industrial Relations
Bilim Dalı :
Tezin Niteliği : Changing Social Structure and Effect on Employment in Artvin Province
Sayfa Sayısı : X+ 164
Mezuniyet Tarihi :/...../2006
Tez : Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ
Danışman(lar)ı

CHANGING SOCIAL STRUCTURE AND EFFECT ON EMPLOYMENT IN ARTVİN PROVINCE

This research, which is organized in an explanatory method, is composed of three parts. In the first part, theoretically, the concepts of social structure and social change, labour force and employment, relation [s] between labour force and employment are explained.

In the second part of the study, basic demographic structure, population mobility, social and economic structures of Artvin Province are examined. In this chapter, it is given way to an important point [s] which is/are about less-developed [such as economical] the Province because of scarcity of agricultural areas and lack of industry investment

in Artvin Province. So Artvin Province could not achieve to deploy its increasing labour supply in scarcity of agricultural areas. For that reason, it has been observed immigration phenomenon to other provinces during the course of the current years. And it has been watched over that immigrations cause to disadvantage condition like labour scarcity. Furthermore, number of population in Artvin Province has decreased gradually, too.

The third part in this thesis emphasizes the importance of changing of employment structure. This section takes on that the portions of agriculture and industrial sectors have decreased in Artvin Province's total employment; but on the other hand the portion of service sector has been getting increase.

Keywords: Social structure, social change, labour force, employment, immigration, number of labour force.

ÖNSÖZ

Artvin İlinin Değişin Sosyal Yapısı ve İstihdama Etkileri konulu yüksek lisans tez çalışmasının seçiminde, tez yazımının her aşamasında bana yardımcı olan danışmanım Prof. Dr. Tahir BAŞTAYMAZ'a teşekkür ederim.

Tez çalışması sürecinde karşılaştığı sorunlarımda yoğun programıma rağmen bana fikir veren yardım ve desteklerinden dolayı sayın hocam Yusuf ALPER'e teşekkür ederim. Ayrıca tez hazırlama sürecinde bana manevi destek veren eşim Gülşen'e teşekkür ederim.

Mehmet Kılıç

Bursa 2006

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	VI
GRAFİKLER LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve	4
I. Sosyal Yapı ve Değişme.....	4
1.1. Sosyal Yapı	4
1.1.1. Sosyal Yapı İle İlgili Kavramlar	5
1.1.2. Sosyal İlişki Çeşitleri	6
1.2. Sosyal Değişme	7
1.2.1. Sosyal Yapı Kurumları.....	9
1.2.2. Sosyal Yapı Kurumunun Anlamı.....	9
1.2.3. Sosyal Yapı Kurumlarının Özellikleri	9
1.2.4.1. Aile Kurumu	10
1.2.4.2. Siyasal Kurumlar	10
1.2.4.3. Ekonomi Kurumu	11
1.2.4.4. Eğitim Kurumu	11
2. İşgücü ve İstihdam.....	12
2.1. İşgücü Arzı	13
2.2. İşgücü Talebi	14
2.3. İstihdam.....	15
2.3.1. İstihdamla İlgili Kavramlar	16
2.3.1.1. Çalışma Çağındaki Nüfus.....	16
2.3.2.1. İşgücü Miktarı.....	17
2.3.1.3. İktisaden Faal Nüfus	17
2.3.1.4. İstihdam Seviyesi	18
2.3.1.5. İşgücüne Katılma Oranı.....	18
2.3.1.6. Bağımlılık Oranı	19

2.3.2. İstihdam Çeşitleri	19
2.3.2.1. Aşırı İstihdam	19
2.3.2.2. Eksik İstihdam	20
2.3.2.3. Tam İstihdam.....	20
3.. Sosyal Yapı ve İşgücü – İstihdam Arasındaki İlişki	20
3.1. İşgücü İstihdamını Etkileyen Faktörler.....	20
3.1.1. Nüfusun Yapısı	20
3.1.2. Nüfus – İstihdam İlişkileri.....	21
3.1.3. Teknoloji – İstihdam İlişkileri	22
3.1.4. İşgücü Piyasalarında İşgücünün Konumu	23
3.1.4.1. Meslekteki Durumu	23
3.1.4.2. Mesleki Statü	23
3.1.4.3. Vasıf Seviyesi.....	24
3.1.5. İşgücü İştirak Nispetine Tesir Eden Sebepler.....	24
3.1.6. Kentleşmenin İstihdama Etkileri	25
3.1.7. Kentleşme Olgusunu Yaratan Etmenler	26
3.1.7.1. İtici Etmenler.....	26
3.1.7.2. Çekici Etmenler.....	27
3.1.7.3. İletici etmenler.....	27

II. BÖLÜM

I. ARTVIN'İN TEMEL DEMOGRAFİK, EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELERİ	30
1.1. NÜFUS YAPISI (DEMOGRAFİK YAPI)	30
1.1.1. Artvin İlinde Nüfus Artışı	31
1.1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	36
1.1.3. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	40
1.1.4. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	43
1.1.5. Artvin İlının Ekonomik Bakımından Faal Nüfus	44
1.1.6. Artvin İlının Ekonomik Bakımdan Faal Olmayan Nüfus	48
1.2. Nüfus Hareketleri	49

1.2.1. Artvin İlinde Nüfusun Göç Durumu	49
1.2.2. Barajlar ve Göç	61
1.2.3. Baraj Öncesi Etkileri	61
1.2.4. Barajların Göç Yapacak Nüfusta Olabilecek Etkileri	62
2. ARTVİN İLİNİN SOSYAL YAPISI	63
2.1. Aile Yapısı ve Sosyal Değerleri	63
2.2. Barınma	65
2.3. Dayanışma Biçimleri	65
3. EKONOMİK YAPISI	66
3.1. Tarım – Tarımsal İşletmeler	66
3.1. Tarımda Nüfus Yapısı	68
3.3. Endüstri Bitkilerin Üretimi	71
3.4. Sebze Üretimi	71
3.5. Meyve Üretimi	72
3.6. Tarımsal İşletmeler	74
3.6.1. Ölçek Büyüklüğü	74
3.7. Tarım Kooperatifçiliği	78
4. HAYVANCILIK	80
4.1. Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	80
4.2. Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	81
4.3. Arıcılık	81
4.4. Süt Ürünleri Üretimi	82
5. ORMANCILIK	84
5.1. Artvin İli Orman Alanı Varlığı	87
5.2. Odun Hammadde Faydalanması	89
5.3. Odun Dışı Bitkisel Ürünler	90
5.4. Rekreasyon Değeri ve Ekoturizm	90
5.4.1. Milli Park	91
5.4.2. Tabiat Parkı	91
5.4.3. Tabiat Koruma Alanı	91
6. ULAŞIM VE HABERLEŞME	92

6.1. Ulaşım.....	92
6.1.1. Karayolu Ulaşımı	92
6.1.1.1. Artvin İli Orman Yolları	96
6.1.1.2. Artvin İli Kent İçi Ulaşım	97
6.1.2. Denizyolu Ulaşımı.....	97
6.2. Haberleşme	98
6.2.1. Kitle İletişimi	98
7. TİCARET	101
7.1. Ticaret Sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Açısından İncelenmesi.....	101
7.2. Ticaret Sektörü Bünyesinde Faaliyet Gösteren İşyeri Sayısı.....	103
7.3. Esnaf ve Sanatkar Odalar Birliği	104
7.4. Şirket ve Kooperatifler.....	105
7.5. Artvin İlinde Dış Ticaret	106
7.6. Artvin İlini Sınır Ticaretinin Sosyal Boyutu	109
8. ENERJİ	110
8.1. Artvin İlinde Kömür Kaynakları.....	110
8.2. Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Dağılımı.....	111
9. MADENCİLİK VE İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ.....	112
9.1. Madencilik	112
9.1.1. Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları	114
9.1.2. Enerji Hammadde Yatak Zuhurları	115
9.1.3. Taş Ocakları Nizamnamesine Tabi Olan Doğal Malzemeler	117
9.1.4. Taş Ocakları	118
9.2. İmalat Sanayi Sektörü	120

III. BÖLÜM

İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM YAPISINDAKİ DEĞİŞME.....	123
1. ARTVIN İLİNDE İSTİHDAM KOŞULLARI	123
1.1. Tarım Sektöründe İstihdam Koşulları.....	123
1.2. Sanayi Sektöründe İstihdam Koşulları.....	126
1.3. Hizmetler Sektöründe İstihdam Koşulları.....	129

2. ARTVİN İLİNDE İSTİHDAMIN YILLAR SEKTÖREL DAĞILIMI VE NEDENLERİ	132
3. ARTVİN İLİNDE İSTİHDAMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	137
3.1. Artvin İli İstihdamını Olumlu Etkileyen Faktörler.....	137
3.2. Artvin İli İstihdamını Olumsuz Etkileyen Faktörler.....	140
4. ARTVİN İLİNİN DEĞİŞEN İSTİHDAM YAPISI.....	142
5. ARTVİN İLİNİN MEVCUT İSTİHDAM YAPISI VE İSTİHDAM FAALİYETLERİ ...	145
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	154
KAYNAKÇA.....	161

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Genel Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye'nin ve Artvin Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	31
Tablo 2: Artvin İlçe Merkezlerinin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%o).....	33
Tablo 3: Artvin İlçe Merkezlerine Bağlı Köylerin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%o)	34
Tablo 4: Artvin iline bağlı ilçelerinin toplam nüfusları ve Nüfus Artış Hızları (%o).....	35
Tablo 5: Artvin İlinde Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)	36
Tablo 6: Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı	40
Tablo 7: Artvin İli Nüfusunun Yıllar İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	41
Tablo 8: Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Büyük Yaş Gruplarına Dağılımı, Medyan Yaş ve Yaş Bağımlılık Oranı	42
Tablo 9: Artvin İli Nüfusunun Cinsiyete ve Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Dağılımı	43
Tablo 10: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İstihdam (Faal Nüfus) oranları (%) 2000 Yılı.....	45
Tablo 11: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları	46
Tablo 12: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun İşgücüne Katılma Oranları (%).....	47
Tablo 13: Artvin Yerleşim Yerleri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Çalışmayan Nüfusun Cinsiyet ve Çalışmama Nedenine Göre Oransal Dağılımı (%).....	48
Tablo 14: Artvin İlinde 1985-1990 Arasında İç Göç, Dış Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı.....	51
Tablo 15: Köy'e Dahil İllerin 1997 Yılı Verdiği Aldığı Göç Sayısı.....	52
Tablo 16: Artvin İlinin 1975-2000 Yıllarında Net Göç Durumu.....	53
Tablo 17: Artvin İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Verdiği Göç (1995-2000 Yılları Arası).....	54
Tablo 18: Artvin ilinde okur yazarlık, eğitim durumu ve cinsiyete göre illerin verdiği göç (6 ve daha yukarı yaştaki göç eden nüfus)	56

Tablo 19: Ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre illerin verdiği göç (1995-2000 Yılları Arası).....	57
Tablo 20: İş gücü durumu ve cinsiyete göre illerin verdiği göç (1995-200 yılları arası).....	58
Tablo 21: 1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İli İçinde Göç Durumu.....	60
Tablo 22: Artvin’de Hane Halkı Büyüklüğünün Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Oransal Dağılımı (%).....	63
Tablo 23: Artvin’de Hane Halkı Büyüklüğünün Yerleşim Tiplerine Göre Oransal Dağılımı (%).....	64
Tablo 24: İlde Arazinin Kullanımına Göre Dağılımı	66
Tablo 25: Artvin İl ve İlçelerinde Arazinin Kullanma Kabiliyetine Göre Dağılım (Ha)	67
Tablo 26: Kırsal Kesimde Tarım Alanları	68
Tablo 27: İlçeler Bazında Köylerde İstihdam Yapısı	69
Tablo 28: Artvin İlinde Hububat Ekiliş Alanları ve Üretim Durumu	70
Tablo 29: Artvin’de Çay ve Tütün Ekiliş Alanları ve Üretim Durumu	71
Tablo 30: Meyve Ağacı Sayıları ve Üretim Durumu	72
Tablo 31: Sert Kabuklu Meyve Ağacı Sayıları ve Üretim Durumu.....	73
Tablo 32: Turunçgil ve Zeytin Ağaç Sayıları ve Üretim Durumları.....	73
Tablo 33: İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayıları, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Büyüklüğü ve Yüzde Dağılımları	75
Tablo 34: Artvin İli İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Miktarı, (A: Hane Sayısı B: Parça Sayısı C: Arazi (Dekar)).....	76
Tablo 35: İşletme Büyüklüğüne ve Arazinin Tasarruf Şekline Göre İşletme Sayısı ve işledikleri Arazi.....	77
Tablo 36: Kooperatif Sayıları ve Faaliyet Konuları (2000).....	79
Tablo 37: İlçelerde Türlerine Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları.....	80
Tablo 38: Artvin İli ve Türkiye Geneli İçin Yıllar İtibariyle Bal Üretimi.....	82
Tablo 39: İlde Yıllar İtibariyle Avcılık ve Yetiştiricilik Yoluyla Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi.....	82
Tablo 40: Artvin OBM Ormanlık Alanlarının İşletme Müdürlüklerine Dağılımı	87
Tablo 41: Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Ormanlarının Kuruluşlarına Göre Dağılımı	88
Tablo 42: 1998 – 2003 Yıllar Arası Üretim Faaliyetleri	90
Tablo 43: Artvin İlinde Türlerine ve Satih Cinslerine Göre Yollar	93

Tablo 44: Artvin İli Merkez ve İlçelerdeki Taşıt Sayısı.....	94
Tablo 45: Sarp Sınır Kapısı Yolcu ve Araç Trafığı.....	95
Tablo 46: Artvin İlinde Yayınlanan Gazeteler.....	99
Tablo 47: Artvin İlinde Okullardaki Bilgisayar ve İnternet Kullanımı.....	100
Tablo 48: Karadeniz Bölgesi İllerinde Sabit Fiyatlarla Ticaret Sektörü GSYİH'nın 2000 Yılındaki Dağılımı (1987=100).....	102
Tablo 49: Artvin Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıt Olan İşyeri Sayıları (2003 Yılı Sonu İtibariyle)	103
Tablo 50: Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği Odalara Kayıtlı Üye Listesi (2004*).....	104
Tablo 51: Artvin İlindeki Faal Şirketlerin Sayısal Dağılımı.....	105
Tablo 52: İlçelere Göre Kooperatif Türü ve Sayılarının Dağılımı	106
Tablo 53: Sarp Sınır Kapısı Gelen ve Giden Yolcu Sayısı.....	107
Tablo 54: Sarp Sınır Kapısı ve Hopa Limanı Araç ve Gemi Trafığı	108
Tablo 55: Artvin İlinde Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Dağılımı	111
Tablo 56: Artvin İli endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları.....	115
Tablo 57: Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları (Artvin)	116
Tablo 58: Artvin İlinde Taş Ocakları ve Rezerv Durumu	117
Tablo 59: Artvin İli Mevcut Taş Ocakları	118
Tablo 60: Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Taş Ocakları Miktar ve Rezervleri.....	119
Tablo 61: Artvin İlinde Faaliyet Gösteren Maden İşletmeleri.....	119
Tablo 62: Artvin İli İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı.....	120
Tablo 63: Artvin İli İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Sektörel Bazda İşyeri Sayı ve İstihdam Durumu	121
Tablo 64: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Sektörlere Göre Oransal Dağılımı (%) Sektör ve Alt Sektörler	123
Tablo 65: Artvin ilinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%) 2000 Yılı.....	126
Tablo 66: Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri	127
Tablo 67: Hizmetler Sektöründe İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı.....	129

Tablo 68: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Hizmet Sektöründe Oransal Dağılımı (%).....	130
Tablo 69: Artvin İli Ticaret Sektöründe İstihdam Durumu Artvin İli Ticaret Sektöründe İstihdam Durumu.....	131
Tablo 70: İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara ve Sektörlere Göre Dağılımı	133
Tablo 71: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Sektörlere Göre Oransal Dağılımı (%).....	136
Tablo 72: Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri	138
Tablo 73: Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilen Nüfus ve İşsizlik Oranları.....	143
Tablo 74: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Yapılan İşe Göre Nüfusun Oransal Dağılım (%).....	146
Tablo 75: Artvin İlinde İşteki Durum Ve Cinsiyete Göre İstihdam Edilen Nüfus	147
Tablo 76: Tarım Dışı 1+ İstihdamlı Büyük İşyerleri ve Buralarda Çalışanların Dağılımı (Artvin İli 2004 Yılı)	148
Tablo77: 2004 Yılı Tarım dışı 10+ İstihdamlı İşyerleri ve Burada Çalışanlar (Artvin İli) ...	148
Tablo 78: Artvin İli 2004 Yılı 15+ Yaş Grubunda Olanların Dağılımı.....	149
Tablo 79: 2005 Yılında Yaş Gruplarına Göre İşe Yerleştirilenler (Artvin 2005).....	150
Tablo 80: Artvin İlinde 2005 Yılında İş Yerleştirilenlerin Eğitim, Kurumlarına Göre Dağılımı	151
Tablo 81: Artvin İlinde 2005 Yılı İçinde Tarım İçi Sektörlere Göre İşe Yerleştirilenler (Sürekli/Süreksiz – Ferdi/Toplu).....	151
Tablo 82: Artvin İlinde 2005 Yılı İçinde Yapılan Yerleştirmeler.....	152
Tablo 83: Artvin İli 2006 Ağustos Ayı Sonu İtibariyle İl Müdürlüğünün (İİBK) Faaliyetlerine İlişkin Genel Veriler	153

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Artvin İlinde Medyan Yaş, 1940-2000	38
Grafik 2: Artvin İlinin Nüfus Piramiti(1955)	38
Grafik 3: Artvin İlinin Nüfus Piramiti (2000)	39
Grafik 4: Artvin İlinde Faal Nüfusun İstihdam Oranı.....	46
Grafik 5: Büyükbaş Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı.....	81

GİRİŞ

Özellikle gelişmekte olan kentlerde görülen teknolojik gelişme, sanayileşme, siyasal gelişme, göç ve nüfus yapısında meydana gelen değişiklik sonucu, sosyal yapıda değişime uğramaktadır. Kentlerin değişen sosyal yapıları istihdam yapısına etki eder. Sosyal yapıdaki değişmeler işgücüne, iştirak nispetine istihdam ve istihdamın sektörel dağılımına etki eder.

Sanayileşme, teknolojik gelişmenin hızlandığı sosyal değişme kent ve kırsal hayatını değiştirmekle kalmadı, sosyal kurumları da değiştirmiştir. Sosyal kurum olan aile de bundan etkilendi. Geniş aile bölündü çekirdek aile oluştu. Eğitimden sosyal ilişkilere kadar tüm sosyal kurumlar bu değişikliğe ayak uydurmaya çalıştı.

Sosyal yapının değişimi tüm kurumlara yansıdığı gibi, bireylerin davranışlarını da etkiler. Kentlerin iktisadi gelişmesi ve sanayileşmesi, işgücünün istihdamında sektörel değişmeye neden olur. Örneğin: Tarımdaki istihdam azalırken, sanayi ve hizmetler sektöründe artması gibi. Kentlerin artan nüfusa istihdam imkanları yetersiz kalınca başka illere işgücü göçü olmaktadır.

Son yüzyılda özellikle az gelişmiş ülkelerde genellikle iki çeşit kent vardır. Birinci kent tipi; sanayileştiği için emek talebi artar ve bunun sonucunda nüfus ve iktisadi gelişme bakımından büyür. Başka illerden göç olduğu için göç alan kent durumundadır. (İstanbul gibi). İkinci kent tipi; topografik, coğrafi, matematiksel özel konum ve şartları yüzünden iktisadi gelişmesi yavaş olur. Bunun sonucunda kentte oluşan istihdam alanları artan emek arzını karşılayamaz. Bu durumda, ilden başka illere (birinci tip kente) göç olur. (Artvin gibi)

Kentler hem demografik hem de ekonomik özellikleriyle birbirinden farklılaşırlar. Ayrıca kentler içinde buldukları ülkelerin genel niteliklerini taşımaları bakımından da önemli farklılıklar gösterirler. Aynı ülke içerisinde kentlerde ekonomik

yapı, sosyal yapı ve sosyal değerler açılarından farklılaşırlar. Kentlerin coğrafi özellikleri kentin yapısına ve işlevlerine etkileri vardır.

Ekonomik ve toplumsal etkenlere dayalı göç olayı sosyal değerlerin değişmesine yol açmaktadır. Bu durum yerel kültürün değişmesine neden olmaktadır. Sosyal ve ekonomik dayanışma giderek azalmaktadır.

Kentler arasındaki gelişmişlik farkları hem sosyal hem de ekonomik boyutludur. Sosyal boyutlu dengesizliklerin giderilmesi, bir ölçüde devlet desteği ve kamu ağırlıklı bir dizi iyileştirmeleri diğer bir ifadeyle alt yapıya dayalı faaliyetleri kapsamaktadır. Bu kentlerin gelir seviyesinin yükseltilmesi, yatırımların yapılıp özel sektörün teşvik edilmesi gerekir.

Kent merkezlerinin sanayileşmesiyle birlikte gelir düzeyi yükselmiştir. Kırsalda tarımla uğraşan kitlelerin gelir düzeyinin düşük olması kent merkezlerine göçü hızlandırmıştır. Kırsaldan kent merkezlerine olan göç kırsalın nüfusunu azaltmıştır.

Toplumun düşünce, duygu ve davranışlarında meydana gelen değişimler yapısal değişimlerdir. Bu değişimler aile, eğitim, bilgi teknoloji, ekonomi gibi çeşitli alanlarda görülen değişimlerdir.

Teknoloji ve haberleşme tekniklerinin gelişmesiyle kentler arasında etkileşimde artmıştır. Kentlerin toplumsal yapıları birbirlerine yakınlaşmakta ve etkileşim halindedirler.

Gelişmekte olan kentlerin işgücüne katılma oranı yüksek değildir. Böyle kentlerin ekonomilerinde ihtiyaçlar çok çeşitli değildir ve küçük boyutlarda üretim yapmaktadırlar. Ekonomi geniş çapta tarıma dayanır ve üretim genelde kent içine dönmüştür.

Hızlı nüfus artışı kentlerin işgücü miktarının artmasına neden olurken, işgücüne katılma oranında düşüşler olmaktadır. İşgücüne katılma oranındaki düşüş kadınlarda daha hızlı olmaktadır. Ayrıca hızlı nüfus artışı genç nüfusu büyütüştür fakat kişi başına emek girdisini düşürmüştür.

Kentlerdeki gelişen teknoloji fabrikaların ve işyerlerinin üretkenliğini artırmıştır. Bunun sonucunda fiyatlar düşmüş, satılan malın Pazar payı artmıştır. Bu durum sanayi ve hizmetler sektöründeki istihdamı artırmıştır.

Sanayileşme hareketiyle birlikte ekonomik gelişme içine giren ülkeler, yatırımların hangi illere yapılacağını, piyasa güçlerine bırakıyorlardı. Ancak kentler arasında gelişmişlikte aşırı farklılaşma ve bunun meydana getirdiği sosyo-ekonomik sorunlar, üretim kapasitesinin doğal kaynaklar üzerindeki dağılımının ayarlanmasında devletin gereken düzenlemeleri yapması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmanın amacı; Artvin İlinin değişen sosyal yapısı ve istihdama etkilerini araştırmaktır. Bu anlam; İlin demografik, sosyal, ekonomik yapısını ve nüfus hareketlerini incelemek. Ayrıca ilin istihdam koşullarını ,sektörel dağılımını ve mevcut istihdam yapısını yansıtmaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; sosyal yapı ve sosyal değişme; işgücü ve istihdam, sosyal yapı ve işgücü – istihdam arasındaki ilişkiler teorik olarak açıklanmıştır.

İkinci bölümde; Artvin ilinin temel demografik yapısı, nüfus hareketleri, sosyal yapısı ve ekonomik yapısı açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde; Artvin ilinin, istihdam koşulları istihdamın yıllar itibariyle sektörel dağılımları ve nedenleri, istihdamı etkileyen faktörleri, değişen istihdamı ve mevcut istihdam faaliyetleri açıklanmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL YAPI VE DEĞİŞME

1.1. Sosyal Yapı

Toplum kavramı; “Belli bir coğrafya parçası üzerinde yer alan, üyeleri arasında sıkı bir etkileşim ve iş bölümü olan bir insan topluluğu”¹ anlamına gelmektedir. “Toplum insan ömründe uzun yaşayan göreceli bir kararlılığa sahip olan kendi kendini devam ettiren insan topluluğudur.”² Sosyal yapı; İçinde sosyal ilişkilerin sosyal olayların meydana geldiği, sosyal grupların ve kurumların yer aldığı nüfus ve yerleşim tarzının şekillendirdiği, toplumun şekil ve çevresi ile ilgili dış görünüme sahip olan bir sosyal varlıktır.³ diye tanımlanır.

Sosyal yapı; “Birşeyin yapısı parçaları arasındaki nispeten sabit ilişkilerdir. Sosyal bir sistemin yapısını da parçaları arasındaki nispeten sabit ilişkiler belirlemektedir.”⁴

Sosyal yapının iki yönü vardır

1. Kültürel (manevi) Yapı: Toplumun sosyal ilişkiler ağı dediğimiz sosyal statüler, roller ve değer yargılarından oluşan yapısı.

¹ www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm.s.1 12.09.2006

² KONGAR,Emre, “Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği” Remzi Kitapevi, İSTANBUL 1981 s.34

³ www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm.s.2 12.09.2006

⁴ DÖNMEZER, Sulhi: “Sosyoloji”, Savaş Yayınevi,Ankara, 1984, , s.162

2. Fizik (maddi) Yapı: Toplumun şekil ve çevresi olarak belirtilen dış görünüşünü oluşturan nüfusun yerleşim tarzı (köy-şehir) fiziksel yapısını oluşturur.⁵ Ülkeden ülkeye kentten kente sosyal yapı farklı özellikler gösterir.

İnsanlar arası sosyal ilişkilerin tümü toplumsal yapının bir parçasıdır. Toplumsal yapı incelenirken insanlar arası ilişkiler ve insanları bir araya getiren etkenlere bakmak gerekir. Düzenlenmiş insan ilişkileri olarak tanımlanabilen toplumsal yapının alt yapısını üretim ve mülkiyet oluşturmaktadır. Üst yapısında ahlak ve siyaset gibi üretim ve mülkiyet ilişkileri dışında kalan toplumsal bilinçle alakalı ilişkiler oluşturmaktadır.

Yapısal-fonksiyonel modele göre toplum içinde çeşitli fonksiyonların yerine getirilmesi gereklidir. Buna göre her yapı bir fonksiyona sahip olduğu için gelişir. Toplumsal yapı ve birimleri, toplumsal sistem için fonksiyoneldir. Fonksiyonel olma bir ihtiyacı karşılama ve öteki parçalarla ahenkli bir bütünleşme demektir.⁶

Sosyal yapı ile kişiler arasındaki ilişkiler önemlidir. Sosyal yapı ile biçimlenen birey aynı zamanda sosyal yapıyı belirleyicilerdendir. Toplumun bireyden statüsüne uygun olarak beklediği davranışlarına rol denir. Toplum, bireyin rolüne uygun davranması için baskı yapmaktadır. Birey görevini yapmazsa toplumda işler iyi gitmez bu toplum tarafından istenmeyen durumdur. Toplum bireylerin görevlerini yapması için çeşitli yaptırımlar uygular.

1.1.1. Sosyal Yapı İle İlgili Kavramlar

Sosyal İlişki: Birbirinden haberdar olan en az iki insan arasında belirli bir süre devam eden anlamlı ve belirli amaçlar etrafında kurulan sosyal bir bağıdır.⁷

M. Weber'e Göre Sosyal İlişkinin Özellikleri

1. En az iki kişi arasında olmalı
2. Bir zaman sürecini içermesi
3. Kişi yada grupların karşılıklı etkileşim içinde bulunmaları
4. Birbirlerinin varlığından haberdar olmaları

⁵ www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm.s.4 12.09.2006

⁶ KONGAR,Emre, "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği" Remzi Kitapevi İst.1981 s.145

⁷ www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm.s.4 12.09.2006

5. İlişkiler ortak bir anlam taşıması
6. İlişkide bulunan kişilerin birbirlerini içten karşılıklı bağ duymaları⁸

1.1.2. Sosyal İlişki Çeşitleri

1. Samimiyet Derecelerine Göre

a) Birincil İlişkiler; Daha çok cemaat tipi örgütlenmelerde görülen ve yazılı hale getirilmemiş ilişkilere dayanır. Daha çok örf ve adetler biçimindedir.

b) İkincil İlişkiler; Daha çok cemiyet tipi bir teşkilatlanmada (şirket, sendika, kentler..) görülür.

Özellikleri:⁹

- İlişkiler resmidir. Duygusal iletişim çok zayıftır.
- Yazılı kurallara bağlıdır.
- Sosyal etkileşim çok zayıftır
- Daha çok şehir, şirket, resmi kurumlarda görülür
- Kitle iletişim araçlarının etkisi çoktur

2. Sürelerine Göre

a) Geçici bir amaçla bir araya gelmek

b) Periyodik: Yılın belli zamanlarında kurulan ilişkilendir. Mevsimlik işçilerin ilişkisi.

c) Sürekli İlişkiler: Çok uzun süreli ilişkilendir. Aynı köyde, şehirde oturan insanlar arasındaki ilişkiler gibi.¹⁰

⁸ www.sosyalhizmetuzmani.org / temel kavram.htm.s.4 12.09.2006

⁹ www.sosyalhizmetuzmani.org / temel kavram.htm.s.5 12.09.2006

¹⁰ www.sosyalhizmetuzmani.org / temel kavram.htm.s.5 12.09.2006

1.2. Sosyal Değişme

Sosyal değişme, sosyal durumun farklılaşmasını, dönüşmesini ifade eder. “Bir toplumda ekonomik büyüme ile birlikte sosyal-siyasi ve kültürel alanlarda bir ilerlemenin olması demektir.”¹¹

Sosyal-ekonomik değişim ise kaynakların üretimi, dağıtımını ve paylaşımını ifade eder.

Sosyal değişme; toplumun düşünce, duygu ve davranışlarında meydana gelen değişimler yapısal değişimlerdir. Bu değişimler bilgi, teknoloji, maddi kültürde, aile, eğitim, din, ekonomi gibi çeşitli alanlarda görülen değişimlerdir.

İklimde, topografide, ekolojik değişme, nüfusta meydana gelen değişmeler, yeni üretim teknikleri, teknolojik ve siyasal değişmeler sosyal yapının değişmesine etki eder.

Toplumlar son yüzyılda hızlı bir değişim göstermeye başlamıştır. Teknolojinin, gelişmesiyle birlikte, bütün toplumlarda değişme sürecinde olduğunu görmekteyiz.

Her kent zamanla geri dönülmesi mümkün olmayan değişim üretirler. Sosyal değişimin bazı nedenleri zaman geçtikçe daha çok önem kazanır. Son yüzyılda teknolojinin gelişmesiyle ülkelerde ve kentlerde sosyal değişime neden olmuştur.

Sosyal değişmeye, ekonomik yapıda meydana gelen değişmeler etki eder. Teknolojinin gelişmesiyle kent merkezlerine sanayi tesisleri kurulmuştur. Bu nedenle kent merkezlerinin sanayileşmesiyle birlikte, gelir düzeyi yükselmiştir. Bu durum köyden şehre göçü hızlandırmıştır. Kent merkezlerinde sanayide istihdam edilen nüfus, sanayi toplumunun oluşmasına etki yapmıştır. Bu durum sosyal yapıda var olan gelenek ve göreneklerin, adetler değişime uğramıştır.

Sanayileşme önce batının sosyal yapısını daha sonra dünyadaki tüm toplumların sosyal değişmesine etken olmuştur.

İnsan toplumlarının tümünü biçimlendiren iki temel ilişki, yada daha doğru bir değişle iki temel çelişki yatmaktadır. Birinci temel çelişki insan-doğa çelişkisidir. Bunun sonucunda ortaya insan-insan çelişkisi çıkar. Bir başka değişle toplumsal

¹¹ [www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm.s.3](http://www.sosyalhizmetuzmani.org/temelkavram.htm.s.3) 12.09.2006

değişmenin temelinde belli bir anda belli bir toplumda ya teknoloji yada ideoloji yatar. Değişim bir defa başladıktan sonra ise, teknoloji ve teknoloji birbirlerini etkilerler.¹²

Toplumların değişmesi her zaman için olumlu sonuçlar doğurmaz elbette. Kimi zamanlar derin çatışmalar ve çalkantılar toplumu olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle, kimi kuramlar, değişimin olumsuz etkilerinden toplumları korumak için yoğun çabalar göstermişlerdir. Bu kavramlardan en önemlisi olan yapısal-fonksiyonel yaklaşıma göre toplum, birbirlerine bağımlı ve her biri, meydana getirdiği toplumun daha iyi uyumunu sağlamak için belli fonksiyonlara sahip olan öğelerden meydana gelir.¹³

Yapısal-fonksiyonel modele göre toplum, bütün organlarıyla ahenkli ve çatışmadan uzak bir şekilde işler. Her toplum içindeki maddi ve manevi kültürleri o toplumun önemli fonksiyonlarını oluşturur. Yani toplum, insan vücuduna benzetilerek uyum içinde çalışması gereken organlara benzetilmiştir.

Nüfus artışı sonucunda kent merkezlerinde oluşan kalabalıklaşma, yeni üretim tekniklerini kullanmaya zorlamıştır. Kentleşmede toplumsal değişmenin göstergesi konumundadır. Kentleşme süreci boyunca sosyal değişmeler yaşanmaktadır.

İnsan doğaya karşı savaş vererek doğayı denetim altına alabilmiştir. Kendi hayatını devam ettirmeye çalışan insan, bugünkü yiyeceğinin ardından gelecekte aç kalmamak için tedbir almayı düşünür. Bu durum insana mülkiyet edinmesine yol açar. Sosyal değişmenin temelinde ise teknolojik değişmenin yattığı insanlar arası ilişkilerin değişmesidir.

Teknoloji ve haberleşme tekniklerinin gelişmesiyle dünya giderek küçülmektedir. Bu durum farklı ekonomik, siyasal ve toplumsal yapılar birbirlerine yakınlaşmakta ve etkileşim halindedirler. Teknolojiyi ithal eden ülke aynı zamanda kültürde ithal etmiş olmaktadır. Buda yerli kültüre yeni kültürler eklenmesi anlamına gelmektedir. Bu durum sosyal değişmeye yol açmaktadır.

¹² KONGAR,Emre, “Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği”, Remzi Kitapevi İst. 1981 s.21-22

¹³ Emre Kongar “a.g.e.” s.48

Sonuç olarak, sosyal değişmeye ilişkin bütün kavramlar; toplumların ilerleyerek değişime uğradığını vurgular. Ayrıca ekolojik, teknolojik ve siyasal değişme, nüfus artışı ve azalışı, sosyal değişmenin en önemli nedenleridir.

1.2.1. Sosyal Yapı Kurumları

1.2.2. Sosyal Yapı Kurumunun Anlamı

Sözlük anlamıyla kurum; “Kuruluş”, müessese, “tesis” anlamlarına gelir. Örneğin; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Dil Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu ifadelerinde geçen “Kurum” sözcüğü bu anlamı içerir.¹⁴ Kurum: Uzun süreli, kanunlarla belirlenmiş nitelikleri alan gruptur.

Toplumsal Kurum; Bir toplumda örgütlenmiş, görelî bir bütün oluşturan düşünceler, davranışlar, değerler ve normlardır.¹⁵

Sosyal Kurum: Birbirleriyle sosyal ilişki ve etkileşim halinde bir arada bulunan insanların, toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini ve bu davranışların kurallarını belirleyen kişilere belli şekillerde davranışlarda bulunması için zorlayıcı etkide bulunan aralarında birlik ve bütünlük olan, uyumlu ve örgütlü bütünlüklüdür.¹⁶

Toplumsal kurumlar, insanlar arası ilişkiler sonucu ortaya çıkan toplumsal bir olgudur ve bütün toplumların kendilerine özgü yapılarına göre biçimlenir. Her toplumsal kurumun, toplumsal yapıya bağlı olarak kendine özgü kurallar dizgesi, davranış örüntüleri, belirlenmiş rol ve statüleri vardır.¹⁷

1.2.3. Sosyal Yapı Kurumlarının Özellikleri

a) Toplumsal kurumlar, hem kendi içlerinde, hemde diğer kurumlarla organik ve görelî bir bütünlüğe sahiptir. Bir bütün olarak toplumsal sistemi oluştururlar.¹⁸

b) İnsanların ihtiyaçlarından doğar ve ihtiyaç duyuldukça varlığını devam ettirir.

c) Sosyal kurumlar zamanla değişime uğrarlar

¹⁴ <http://egitek.meb.gov.tr/ok/Aok kitaplar Ao/kitaplar/sosyoloji 2/1.pdf>. 2006 s.18

¹⁵ <http://egitek.meb.gov.tr/ok/Aok kitaplar Ao/kitaplar/sosyoloji 2/1.pdf>. s.18

¹⁶ [www.sosyalhizmetuzmani.org / temelkavram.htm](http://www.sosyalhizmetuzmani.org/temelkavram.htm).s.2 12.09.2006

¹⁷ <http://egitek.meb.gov.tr/ok/Aok kitaplar Ao/kitaplar/sosyoloji 2/1.pdf>. 2006 s.18

¹⁸ <http://egitek.meb.gov.tr/ok/Aok kitaplar Ao/kitaplar/sosyoloji 2/1.pdf>. 2006 s.18

- d) Sosyal kurumlar arasında etkileşim vardır
- e) Farklı sosyal kurumlar arasında da etkileşim vardır

Başlıca sosyal kurumları şunlardır:

1.2.4.1. Aile Kurumu

Aile: Aralarında gerçek yada varsayımlı kan bağı bulunan toplumun en küçük birimine aile denir.

Aile: Aile, en az evli iki yetişkin insandan ve çocuklardan meydana gelen kurumlaşmış bir biyolojik-toplumsal gruptur.¹⁹ Ailenin başka bir tanımı ise birbirine kan, sıhriyet veya mukavele ile bağlı ve bu ilişkileri daha çok medeni hukukla düzenlenmiş insan topluluğu.²⁰

Aile Kurumunun Özellikleri

- a) Aile, cinsel davranışların düzenleyicisidir. Neslin devamında sürdürmek gibi temel bir işlevi vardır.²¹
- b) Aile dünyada en yaygın sosyal kurumdur.
- c) Aile bireyin toplumsallaştığı ilk yerdir.
- d) Aile diğer toplumsal kurumların temelini oluşturur yani insan ihtiyacını karşılar.

1.2.4.2. Siyasal Kurumlar

Toplumun yönetmek amacı ile iktidarı el geçirme mücadelesi ve iktidarı kullanma araçları siyasal kurumları oluşturur. Siyasal kurumlar içinde en büyük en etkili kurum devlettir.

Devlet: Belli bir ülke üzerinde yaşayan ve üstün bir otoriteye bağlı bağımsız insan topluluğunun teşkil ettiği siyasal ve hukuki bir bütündür. Devleti hukuk yaratmıştır. Hükümeti ise parti ve partiler meydana getirir.²²

¹⁹“ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi”, Risale Yayınları,cilt 1 İstanbul 1990 s.13

²⁰ ATALAY, Şakir, “Açıklamalı HUKUK VE SOSYAL BİLİMLER SÖZLÜĞÜ” Bilgi Yayınevi Ankara 1983 s.20

²¹ <http://egitek.meb.gov.tr/ok/Aok kitaplar Ao/kitaplar/sosyoloji 2/1.pdf>. s.22

Devlet; yaptırım gücü ile (hukuka dayalı) toplumda düzeni sağlar. İç ve dış güvenliği sağlar. Egemenlik haklarına dayanarak yasama, yargı, yürütme güçlerini kullanır.

Devlet toprak, halk ve iktidar öğelerinden oluşur.

1.2.4.3. Ekonomi Kurumu

Ekonominin Tanımı: “Ekonominin tanımı konusunda görüş birliği yoktur. O nedenle çeşitli tanımlar ortaya atılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyle belirtilebilir.

a) Ekonomi, kıt üretim faktörlerinin çeşitli mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılmak üzere nasıl seçileceğinin ve üretilen malların tüketim amacıyla toplumun bireyleri arasındaki dağıtımının incelenmesidir.

b) Ekonomi insanların tüketim ve üretim faaliyetlerini nasıl organize ettikleri konusunun incelenmesidir.”²³ gibi tanımları vardır.

Ekonominin temel unsurları şunlardır: 1.Üretim, 2.Tüketim ve tasarruf, 3.Bölüşümdür.

Ekonomik faaliyetler toplumların yaşam biçimlerini norm ve değerlerini etkiler.

1.2.4.4. Eğitim Kurumu

Eğitim: Kişilerin belirli konularda bilgi, beceri ve deneyim kazanmalarını sağlamak üzere yetiştirilme ve geliştirilmelerine yönelik düzenli faaliyetlere verilen isim.²⁴

Eğitim kişinin, tüm yaşamını düzenleyen, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan bir süreçtir. Çocuk doğunca ilk eğitimini ailede alır daha sonra okullarda eğitim alır. Kişinin eğitiminde radyo, televizyon, sinema, tiyatro gibi kitle iletişim araçları etkilidir.

Değişen teknolojik ve ekonomik yaşam, yeni bilgilerin ve buluşların ortaya çıkması eğitim kurumlarına ihtiyaç duyulmuştur. Değişen eğitim ve kurumlar sosyal yapıyı da değiştirmiştir.

²² ATALAY, Şakir “Açıklamalı Hukuk ve sosyal Bilimler Sözlüğü” Bilgi Yayınevi Ankara 1983 s.95

²³ SEYİDOĞLU, Halil, “Ekonomik Terimler (Ansiklopedik Sözlük)” Güzem Yayınları, Ankara 1992 s.211

²⁴ SEYİDOĞLU, Halil “a.g.e.” s.210

2. İŞGÜCÜ VE İSTİHDAM

İşgücü: Çalışma çağında olup, çalışma arzu ve iktidarına sahip bulunan cari ve geçer ücret hadlerinde emeğini arz etmeye hazır durumdaki fertlerin meydana getirdiği topluluğa işgücü denir.²⁵ Yani işgücü, genel nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan üretken kısmıdır.²⁶ Diğer bir ifadeyle çalışma arzu ve iktidarında olan insanların toplam işgücüne denir.²⁷

Bir ülkede çalışma yaşları arasında bulunup, çalışmaya engel bir sakatlığı olmayan ve çalışma arzu ve isteğinde bulunan nüfus.²⁸ Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olanlardan oluşur.

İşgücüne iktisaden aktif nüfus veya faal nüfus da denir. Faal nüfus çalışma çağındaki nüfus miktarından çalışmak istemeyenlerin sayısı düşüldükten sonra kalan kısımır.

İşgücüne, 14-65 yaş arasındaki maaş ve ücretliler, bağımsız çalışanlar, işverenler ve işsizler girer. Çalışmak istemeyen ve çalışma yeteneği olmayanlar işgücüne dahil değildir.²⁹ Faal nüfus ile işgücü arasında fark vardır. Faal nüfusun saptanabilmesinde geçici çalışanlar ile işsizlerin toplam sayısından düşülmesi gerekir. Yani faal nüfusta devamlı çalışanlar sayılır. İşgücünde ise devamlı çalışmayanlarda sayılır. Hasta ve izinli olanlarda işgücüne dahil olur.

İşgücüne dahil olan nüfus grupları şunlardır: İşverenler, ücretliler, kendi başlarına çalışanlar, ücretsiz çalışan yardımcı (aile işçisi) aile efradı, işsizler ve sayım zamanında gelir karşılığı bilfiil çalışan kimseler. Bu toplamdan silah altında bulunan ordu mensubunu, yani askerleri çıkarırsak kalan kısımına sivil işgücü de denir.³⁰

²⁵ YALÇINTAŞ, Nevzat-TUNA, Orhan , “Sosyal Siyaset”, Filiz Kitabevi – İstanbul 1988 s.67

²⁶ ZAIM, Sabahaddin, “Çalışma Ekonomisi”, Filiz Kitabevi – İstanbul, 1992. s.92

²⁷ ZAIM, Sabahaddin, “a.g.e.” s.92

²⁸ SEYİDOĞLU, Halil – Ekonomik Terimler, Gizem Yayınları Ankara 1992 s.246

²⁹ Z.Akyüz Müfit – Ertel Nesrin, Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayınları –İstanbul 1989 s.144

³⁰ ZAIM, Sabahaddin, “a.g.e.” s.92

İşgücüne dahil olmayan nüfus grupları şunlardır: Hiç çalışmayanlar ve hiç çalışmayanlar.³¹ Örnek verilecek olursa; ev kadınları, yaşlılar, çocuklar, öğrenciler, çalışma ihtiyacı olmayan ve yatalak hastalar (sürekli sakatlar).

2.1. İşgücü Arzı

İşgücü Arzı: Ekonomide belirli bir anda ekonomik faaliyetlere katılan toplam işgücü miktarı.³² Diğer bir ifadeyle ekonomik faaliyetlerde bulunanları hem toplam, hem çalışılan iş saatleri açısından ifade eden kavramdır.³³

İşgücü arzı, “o günkü iş şartlarını, ücretleri kabul ederek üretime emekleri ile katılmak isteyenlerin sayısı” olarak belirlenebilir.³⁴

Emek gücünü arz edenler işçilerdir. İşçi deyimi hem bedeni iş gören vasıflı vasıfsız, işçilerin, hemde zihni işgören, müstahdem ücretli ve memurları içine alır. Ayrıca düşünce, fikir ve fitri kabiliyetlerinin ürünlerini piyasaya sunan serbest hizmet erbabı (iktisatçı, hekim, avukat, bilim adamı, sanatkar) da işçi kategorisine sokulabilir. Bundan dolayı işçi kitlesi memleket nüfusunun büyük bir kısmını oluşturur. İşçinin bu tanımına göre yol inşaatında çalışan bir işçi ile iktisat fakültesinde bir öğretim üyesinin emek arzları arasında tahlili bir davranış farkı gözetilmemiştir.³⁵

Bir toplumda, emek arzı uzun dönemde nüfusun miktarındaki artışına ve nüfusun yapısındaki değişmeye, kısa dönemde de, başta ücret seviyesi olmak üzere ekonomik kalkınma sürecine göre değişen çeşitli psikolojik, ekonomik ve yapısal faktörlere göre oluşur.³⁶

Emek arzı, uzun dönem açısından yarım gün (part-time) çalışan insanlarla, işsiz fakat yürürlükteki ücret seviyesinde çalışmak için iş arayan ve bedenen ve ruhen çalışabilecek durumda olanları kapsar. Buna göre çocuklar, ihtiyarlar, bedenen ve ruhen hasta ve sakat olanlar, hapisane, tutuklu bulunanlar, öğrenenler ve bunun gibi kişiyi,

³¹ ZAIİM, Sabahaddin, “a.g.e.” s.92

³² SEYİDOĞLU, Halil – Ekonomik Terimler, Gizem Yayınları Ankara 1992 s.413

³³ .Akyüz Müfit – Ertel Nesrin, “Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü”, Dünya Yayınları –İstanbul 1989 s.144

³⁴ PEKİN, Tevfik, “Ekonomiye Giriş”, Bilgehan Basımevi, İstanbul 1990 s.170

³⁵ DİVİÇİOĞLU, Sencer, “Mikro İktisat”, Sermet Matbaası, Kırklareli – Vize 1982 s.131

³⁶ PEKİN, Tevfik, “a.g.e” s.170

işgücüne katılmaktan alıkoyan kurumlarda bulunanlar toplam işgücüne katılmayacaklardır.³⁷

Emek arzını etkileyen faktörleri şöyle sıralanabilir.

- Nüfus miktarı
- Çalışma çağındaki nüfus miktarı ve genel nüfusa oranı
- İşgücü miktarı ve genel nüfusa oranı
- İşgücü miktarı ve çalışma çağındaki nüfusa oranı
- İstihdam seviyesi ve işgücüne oranı
- İşgücünün yıllık çalışma saatleri toplamı
- Gizli işsizlik oranı
- İşgücünün vasıf seviyesi
- İşgücünün etkinliği
- Ücret seviyesinin emek arzına tesir ve emek arzında tersine elastikiyet.³⁸

Emek arzının ortaya çıkışı tüketime bağlı bir üretim zorunluluğudur.³⁹ Bu duruma göre insanlar tüketmek için üretim yapması gerekir. Üretim içinde emek arzedilmesi gerekecektir.

2.2. İşgücü Talebi

Bir ekonomi de veya bir işletmede, belirli bir dönemde istihdam, edilmek üzere talep edilen emek miktarı. Bunu da çalışan insan sayısı ve çalışma zamanı şeklinde ifade etmek olanağı vardır. Ekonomide işgücü toplam ekonomik faaliyet hacmindeki gelişmelere bağlıdır.⁴⁰

³⁷ YÜCEL, Asım, “Emek Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler” Kalite Matbaası, Ankara 1980, s.20

³⁸ ZAIM, Sabahaddin, “a.g.e.” s.79

³⁹ TÖRÜNER, Mete-LORDOĞLU, Kuvvet, “Çalışma Ekonomisi”, Beta Yayınları, İstanbul, 1991, s.19

⁴⁰ SEYİDOĞLU Halil, “a.g.e.” s.413

Ekonomide istihdam düzeyi işgücü talebinin bir göstergesidir. Diğer üretim faktörleriyle birlikte ekonomideki iş hacmi, yıllık çalışma saatleri toplamı da işgücü talebini belirleyen unsurlardır.⁴¹

Emek, üretim faktörü olarak, piyasada belirli bir talep potansiyeline sahiptir. Üretimin gerçekleştirilmesinde olduğu gibi, bir hizmetinde sunulmasında istihdam çekenler tarafından talep edilir. Emek, arzında olduğu gibi ücret ve istihdam arasındaki ilişkiler talebin konumunu belirleyecektir. Ücret, verimlilik emek maliyeti, azalan verim konusu, istihdam seviyeleri, piyasada emek talebinin şekillenmesini sağlayıcı temel değişkenlerdir.⁴²

Ekonomide, tüketim ve yatırım harcamaları miktarı ne kadar artarsa mal ve hizmet üretimine dolayısıyla işgücüne olan talepte o derece artacaktır. Aksine harcamalardaki düşme, üretilen mal ve hizmetlere dolayısıyla bundan üretecek işgücüne olan talebi azaltır. İşgücü talebindeki etkilemede, harcama miktarı yanında diğer bazı faktörlerin bulunduğuna işaret etmek gerekir. Örneğin özellikle az gelişmiş ülkelerde sermaye, döviz hammadde vb. olağanlar dolayısıyla harcamalar artsada üretimi artırmak kolay olmayacak, o nedenle işgücü talebinde arzu edilen ölçüde genişlemeyecektir.⁴³

2.3. İstihdam

Kelime olarak, çalışma, çalıştırma, kullanıma yararlanma anlamında kullanılır. Genellikle hizmete alma, çalıştırmak olarak ifade edilir. Geniş ve dar anlamda olmak üzere iki şekilde kullanılır.

Dar anlamda istihdam: Bir ülkede, bir yıllık bir dönemde ekonomik faaliyetlere katılacak durumda olan insan gücünün kullanılma çalışma ve çalıştırma, seviyesini gösterir. Demek ki, burada, üretime katılan faktörlerden yalnız, emek (işgücü) de alınmaktadır. Geniş anlamda istihdam, bir ülkenin sahip olduğu üretim unsurlarının yani emek, toprak ve sermaye kapasitesinin bir yıllık bir dönem içindeki kullanılma derecesini ifade eder. Bilindiği gibi bir memlekete belli bir anda üretime katılacak durumda emek toprak miktarı ve sermaye malları nicelikleri ve nitelikleri bakımından

⁴¹ Akyüz Müfit, Ertel Nesrin, "a.g.e." s.144

⁴² TÖRÜNER, Mete –KUVVET, Lordoğlu, "a.g.e." s.19

⁴³ SEYİDOĞLU, Halil, "a.g.e." 413

veridir. Fakat bu kapasite (buna o ülkenin üretim imkanları denir) değişik seviyelerde de kullanılabilir. Üretimde, bunların bir kısmından, yada tamamından yararlanmak mümkündür.⁴⁴

İstihdam: Çalışma ve gelir sağlama kararında olan bireylerin hizmetlerinden yararlanmak üzere çalışmalarına istihdam denir.⁴⁵

İstihdamın diğer tanımı ise; Bir meslek mensuplarının veya bölge ücretlilerinin çalıştırdıkları ve normal bir yevmiye aldıkları saat miktarıdır.⁴⁶

İstihdam iş arzı ve iş talebinin minimum olması demektir. Bu bağlamda iş arzı “işgücüne” eş değerdir; iş gücü istihdam edilen kişilerle, iş arayan fakat bulamayan kişilerden meydana gelir ki, bu sonuncular işsiz diye nitelenir.⁴⁷ Yani iş arayışta bulamayanlar işsiz sayılmaktadır.

Tam istihdam büyüme süreci ise; Ekonominin üretim kapasitesinin zaman içerisinde, tümüyle kullanmış olduğu ve toplum harcamalarının potansiyel hasıla ile aynı oranda arttığı durumdur.⁴⁸

İstihdam genel olarak bir üretim faktöründen, özel olarak işgücünden yararlanma oranı ile ilişkili bir kavram olarak kullanılır. Üretime katılabilecek yaşlarda ve durumda olanların çalışmaları istihdamı belirtir.

Diğer üretim faktörleri gibi emeğinde bir ülke ekonomisinin gelişmesi için önemi büyüktür. Üretimde emek faktöründen ne kadar çok faydalanılırsa ve verimi artırılırsa daha hızlı ekonomik gelişme olur.

2.3.1. İstihdamla İlgili Kavramlar

2.3.1.1. Çalışma Çağındaki Nüfus

Genel nüfus miktarı emek arzının kaynağıdır. Nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılışı da işgücünü belirlemede temel faktördür. Çalışma çağındaki nüfus 15 ile 65 yaş

⁴⁴KÖKLÜ, Aziz , “Makro Ekonomi”, Ankara “s” Yayınları, Ankara 1984 s.67

⁴⁵ŞAHİN, Hüseyin, “İktisada Giriş”, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Güçlendirme Vakfı Yayını s.233

⁴⁶“Meydan Larousse Ansiklopedisi”, cilt 6, İstanbul, Meydan Yayınları İSTANBUL

⁴⁷“Sosyal Bilimler Ansiklopedisi”, Cilt 2, Risale Yayınları, İstanbul 1990 s.229

⁴⁸ Dominek Salvatore – Eugene A.Diulio, İksat (Çev.Cem Alper) İstanbul 1986 s.179

arası kabul edilmektedir. 15-65 yaş arasındakilerin dışındaki nüfus emek arzına uygun görülmemektedir.

Aktif nüfusun miktar ve oranı demografik yapıya yani nüfusun yaş grupları itibariyle bünyesine bağlıdır. Nüfusu aynı olan iki ülkenin aktif nüfusu farklılık gösterebilir. Çalışma çağı dışındaki nüfusun büyüklüğü aktif nüfus miktarının az olmasına sebep olur. Nüfusun içerisinde çocuk sayısının yüksekliği ve doğum oranının yüksekliği hızlı nüfus artışının bir göstergesidir. Hızlı nüfus artışıyla çocuk nisbeti artan genç ülkelerde olduğu gibi, nüfus artışı azalıp, buna mukabil ortalama hayat seviyesi uzayan yaşlı ülkelerde de emek arzı kapasitesi azalmaktadır.⁴⁹ Yaşlı nüfusun artmasını ortalama yaşam süresinin sağlık, bakım vb. sebepler artmasına bağlayabiliriz.

2.3.1.2. İşgücü miktarı

İşgücü bir ülkedeki nüfusun üretici durumunda bulunan, iktisadi faaliyete katılan, genellikle 14 yaşından yukarı ve 65 yaşından aşağı, çalışabilir durumda olan çalışmayı isteyen kimselerin toplamıdır.

Toplam nüfustan çalışmak istemeyenleri, sakatlar, ev hanımlarını, öğrencileri ve mahkum ve asker gibi bir yerde tutulanları çıkardığımızda nüfusun kalan kısmını işgücü miktarını oluşturur. İşgücü bir ülkede emek arzını ifade eden kavramdır. İşgücüne dahil edilmeyen aktif nüfusun önemli bir kısmını ev hanımları ve öğrenciler oluşturur. Bu sebeple eğitim çağındaki nüfusun miktarı ve nüfusun cinsiyet olarak dağılımı işgücü miktarını etkileyen faktörlerdir.

2.3.1.3. İktisaden Faal Nüfus

Faal nüfus belirli bir yaş arasında (14-65) çalışan nüfusu gösterir. Çalışma istek ve iradesinde bulunamayan iş aramaktan vazgeçen kişiler faal nüfusun dışında kalır. Devamlı hasta ve sakat olanlar faal nüfusa dahil değildir.

Faal nüfus veya iktisaden faal nüfus iki şekilde ölçülebilir.⁵⁰

- Bir yıl gibi bir dönemde ölçülen bir mesleği veya faaliyeti olan nüfus

⁴⁹ Sabahaddin Zaim, Çalışma Ekonomisi, İstanbul. Filiz Kitabevi 1992 s.89

⁵⁰ TÖRÜNER, Mete – Kuvvet Lardoğlu, a.g.e. s.20

– Bir hafta, bir gün gibi kısa bir referans dönemine göre ölçülen faal nüfus veya eş anlamlı kullanılan işgücüdür.

2.3.1.4. İstihdam seviyesi

İstihdam düzeyi yada aynı şey demek olan iş hacmi, bir ülkede belli bir dönemde genel olarak bir yılda, çalışılan basit iş saati toplamıdır.⁵¹ Ancak işgücü miktarının hepsi üretime katılma imkanına sahip değildir. İş piyasasına giren ve piyasanın şartlarına göre iş bulunanların toplamı istihdam seviyesini oluşturur.

İşgücü seviyesi ile istihdam seviyesi arasındaki fark işsiz miktarını verir. İstihdam edilenlerin sayısının işgücü sayısına oranı istihdam nispetini verir.⁵²

2.3.1.5. İşgücüne katılma oranı

İşgücüne katılma 15-64 yaş grubunda ortaya çıkar. İşgücüne katılma oranına sadece aktif nüfus değil bunun yanında nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı toplumun kültür seviyesi ile ekonomik kalkınma düzenler etkilidir. Gelişmekte olan, ülkelerde işgücüne katılma oranı gelişmiş ülkelere göre daha düşüktür. Bu nedeni nüfusun yaş yapısıyla ilgilidir. Diğer bütün ülkelerde olduğu gibi ülkemizde erkek işgücüne katılma oranı kadınlardan daha yüksektir.

Köylerden kentlere göç eden, kadın işgücünün payı azalmaktadır. Bunun nedeni tarımsal alanlarda istihdamı yaygın olan kadın işçinin eğitim seviyesinin yetersizliği nedeniyle sanayi işçisi haline gelememesidir. Ancak sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesi şehirli nüfus içerisinde kadınların katılma oranını artırmaktadır. Şüphesiz şehirli nüfusun eğitim ve kültür seviyesinin yüksekliği de bunda önemli rol oynar.⁵³

Az gelişmiş ekonomilerde işgücüne katılma oranı düşüktür. Böyle ekonomilerde ihtiyaçlar çeşitli değildir ve dar boyutta bir üretim yapılmaktadır. Ekonomi geniş çapta tarıma dayanır ve kapalı bir yapısı vardır. Bu nedenle nüfusun çok az bir bölümü çalışma arzu ve isteğine sahiptir. Ekonomik gelişmelere paralel olarak işgücüne oranında değişmektedir.

⁵¹ AREN, Sadun, “İstihdam, Para ve İktisadi Politika” 10.Baskı, Savaş Yayınları, Ankara 1992 s.4

⁵² ZAIİM, Sabahaddin, a.g.e. s.103

⁵³ TURAN, Güngör, “Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Nüfus, İstihdam ve Çalışma Hayatı” 1990 s.22

İktisadi gelişmenin hızlı olduğu kentlerde “işbölümü artmakta, ihtiyaçlar süratle çoğalmaktadır. Çalışma arzu ve isteği artmaktadır. Sanayileşme sosyal yapıyı örf ve adetleri süratle değiştirmektedir. Kadın ve çocukların iş hayatına katılma nispeti artmakta ve bu şartlar içinde işgücüne katılma oranı çok yükselmektedir.”⁵⁴

İktisaden gelişen ülkelerde işgücüne katılma oranı artmaya devam eder. Sanayileşmeyle birlikte hizmetler sektöründe, istihdamda artmaktadır. Hatta sanayideki işgücü istihdamı hizmetler sektörünü aşabilir.

2.3.1.6. Bağımlılık oranı

Çalışan kişinin geçindirmekle yükümlü olduğu kişi sayısı bağımlılık oranı verir. Bağımlılık oranı çalışma çağı nüfusuna bölümüyle bulunur.

Toplam nüfus içinde yaş gruplarının görelî payları ve buradaki değişmeler işgücüne bağımlı nüfusun büyüklüğünü etkiler. İşgücünün kendinden başka bakıma durumunda olduğunu gösteren oran “bağımlılık oranı”dır. 0-14 ve 65 üstü yaş gruplarının görelî payının azalmasına karşın 15-65 yaş çalışma çağındaki nüfus daha fazla, istihdam edildiği takdirde bağımlılık oranı düşme eğilimi gösterir.⁵⁵

2.3.2. İstihdam Çeşitleri

2.3.2.1. Aşırı İstihdam

Emeğini arz eden işgücünün tamamı istihdam ediliyor olmasına rağmen karşılanmamış işgücü takibi varsa aşırı istihdam denir. Hızlı bir gelişme sürecinde insan gücü kaynaklarına olan aşırı olan talepten kaynaklanır.

⁵⁴ ZAIİM, Sabahaddin, Çalışma Ekonomisi a.g.e. s.101.

⁵⁵ TÖRÜNER, Mete – Kuvvet Lordoğlu, a.g.e. s.29

2.3.2.2. Eksik İstihdam

Bir ülkede mevcut emeğin tamamı kullanılmıyor ise, o ülkede veya işyerinde eksik (düşük) istihdam vardır. Eğer bazı sektörlerdeki üretimde bir azalma olmadan artırmak mümkünse eksik istihdam var demektir. Bu durumda ekonomide henüz üretime katılmamış boş işgücü bulunmaktadır. Bu boş işgücü kullanıldığı takdirde üretim artacaktır.

2.3.2.3. Tam istihdam

Tam istihdam, cari ücret seviyesinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam düzeyidir.⁵⁶

Çalışmak isteyen herkesin çalışmakta olduğu ve hiç kimsenin işsiz bulunmadığı bir durumunun düşünülmesi güçtür. Bir ülkede heran çeşitli nedenlerle işlerinden ayrılmış ve başka bir iş arayan, yada ilk defa işe girmek isteyen pek çok insan bulunur.⁵⁷ Tam istihdamda bile %3-4 kadar işsiz olabilir.

3. SOSYAL YAPI VE İŞGÜCÜ-İSTİHDAM ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. İşgücü İstihdamını Etkileyen Faktörler

3.1.1. Nüfusun Yapısı

Bir ekonomide işgücü arzını miktar itibariyle belirleyen faktör nüfus miktarı olmakla birlikte, “ekonomik gelişmenin hızlanması veya yavaşlaması nüfusun yapısı ve kullanım şekline bağlıdır. Nüfusun üretim kapasitesi ve miktarı tüketim kapasitesi ve miktarından fazla ise nüfus iktisadi gelişmeyi hızlandırıcı şekilde rol oynar”. Bu sebeptir ki, gelişmiş ülkelerde nüfus yapısı ve faal nüfus mevcut beşeri kaynaklardan maksimum yararlanılacak şekilde üretimi artırıcı ve gelişmeyi hızlandırıcı bir fonksiyona sahiptir.⁵⁸

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ise, nüfusun yapısı ve faal nüfusun istihdam şekli yukarıda söylenenin aksine, işgücünün vasıfsız ve verimi düşük olması teknolojinin yeterli ölçüde kullanılmayışı ve işgücü piyasalarındaki dengesizlikler

⁵⁶ ARUN Sadun – a.g.e. s.5

⁵⁷ ARUN Sadun – a.g.e. s.6

⁵⁸ ZAIM, Sabahaddin, “a.g.e.” s.85.

nedeniyle, üretim miktarının tüketimi karşılamaını engellemekte ve dolayısıyla ekonomik gelişme yavaşlamaktadır.

Ülkemizde nüfus artış hızının yüksek olması, nüfusun yapısı ve nitelik bakımından, taşıdığı önem olumsuz özellikler nüfusun kullanım şekli etkileyerek istihdamda bir takım yapısal sorunları doğurmaktadır. İşgücü arzının oluşturulan istihdam imkanlarından daha hızlı artması sonucunda, istihdam dışı kalanlar sayısının sürekli artmasına ve işsizliğin önemli boyutlara çıkmasına neden olmaktadır.

3.1.2. Nüfus-İstihdam İlişkileri

Ülkelerin, istihdam düzeylerini belirleyen faktörlerin başında toplam nüfus gelmektedir. İstihdam düzeyini belirleyen ikinci önemli faktör ise çalışma çağı nüfustur. Toplam nüfus içinde 15-65 yaş arasında, bulunanların oranı o ülkelerin istihdam düzeyini belirlemede önem taşır. Çalışma çağı nüfusunun yüksek olduğu ülkelerde istihdam düzeyi olumlu yönde etkilenmekte, çalışma hayatına katılanların miktarı artmaktadır. Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı da istihdam düzeyinin belirlenmesinde önemlidir. Toplam nüfus içinde çalışma çağındaki erkek ve kadınların oranı istihdam düzeyini etkileyen faktörlerdir.⁵⁹

Hızlı nüfus artışı ve kentleşme, kentsel yerleşim yerlerinde işgücü potansiyelinin artmasına neden olurken, işgücüne katılma oranında önemli sayılabilecek bir düşüş sürmektedir. Bu düşüş kadınlarda daha hızlıdır. İşgücüne katılma oranındaki düşüşü açıklayan nedenler arasında kırsal alanlardan kentlere göç okullaşma oranının hızla artmaya devam etmesi gibi faktörler yer almakta umudu kırılmış işsizlerde bu durumun oluşmasını etkilemektedirler.

Hızlı nüfus artışının önemli sosyal ve ekonomik etkileri vardır. Nüfusun çok hızla artması iki önemli sorunu beraberinde getirmektedir.

- i) Toplam nüfus içinde (0-15) yaş grubu genç nüfusun payı hızla büyür.
- ii) Kentleşme süreci hızlıdır.

⁵⁹ Yalçıntaş, Nevzat – Orhan Tuna, Sosyal Siyaset a.g.e. s.66

Genç nüfusun büyümesiyle birlikte kişi başına emek girdisi düşmektedir. Tüm diğer koşullar sabit kalsa bile, bu eğilim kişi başına gelirin düşmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda da üretim-yatırım-tasarruf çemberi daralacağından istihdamı artırmak zorlaşmaktadır. Ayrıca genç kitlenin büyümesine bağlı olarak kaynaklar istihdama artırıcı alanlar yerine, bu grubun ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal anlara kayma eğilimi göstermektedir.

3.1.3. Teknoloji-İstihdam İlişkileri

Günümüzde ülkeler teknolojiye görülen hızlı değişimler sonucunda yapısal bir değişiklik yaşamaktadırlar. Uluslararası rekabette “maliyet” yerine “ürün nitelikleri” önem kazanmıştır. Buna paralel olarak tüketici talebinde üstün tasarım özelliği taşıyan, daha kaliteli ve değişik ürünlere doğru kaymaktadır. Dolayısıyla eski teknoloji ile yapılan üretim hem kalitesiz hemde pahalı olduğundan gelişen ekonomik dengede pazar payı bulamama sonucunu doğurmaktadır. Zarar eden işletmeler işçi çıkarma yoluna gitmektedirler. Bu nedenle işsizlik artmaktadır.

Gelişen teknoloji fabrikaların ve işyerlerinin üretkenliğini artırmıştır. Bunun sonucunda fiyatlar düşmüş, sattığı malın Pazar payını artırmıştır. Makineler insanların yerini alması işsizliği doğurmamış yeni istihdam alanları oluşturmuştur.

Yeni teknolojilerin kullanılması, maliyeti azaltacak kaliteyi ve rekabet gücünü artıracak ve böylece istihdamı artıracaktır. Yeni teknoloji kullanarak, gerçekleştirilen üretimde işçi sayısının azalması söz konusu olduğundan, ilk anda bu tür üretimin istihdamı azaltacağı inancı yaygındır. Yatırımları yeni teknoloji kullanılan alanlarda yoğunlaştıran Amerika ve Japonya’da bu tür yatırımların üretimdeki istihdam sayısında azalmaya neden olması yanında hizmet sektöründe istihdamı artırdığı gözlenmiştir. Günümüzde işsizlik oranı en düşük olan ülkeler yine bu ülkelerdir. Yani ABD ve Japonya’dır.⁶⁰

İşletmelerin yeni teknolojiyi kullanmaları sonucunda işçilerin başka alanlarda çalışmaları gerekebilir. Başka alanlarda veya kullanacağı yeni teknolojiye adaptasyon olabilmesi için eğitime ihtiyaç vardır. Dünya ülkeleriyle rekabet edilmek ve uluslararası

⁶⁰“ İGYKK İstihdamı Geliştirme, Kavram ve Mesajları”, İGYKK Yayın No: 4, Ankara, Temmuz, 1985, s.6

ticarete Pazar payını artırmak için araştırma-geliştirme çalışmalarına önem verilmelidir. Böylece teknolojinin üreteceği işsizliğe yakalanmadan yeni istihdam alanları oluşturmak gerekecektir.

Ayrıca yeni teknolojiler istihdamın genel yapısında değişime zorlamaktadır. Sanayideki istihdam, hizmetler sektörüne kayma yönündedir. Teknoloji yeni mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Yapılan işler daha kısa sürede yapılmaktadır. İşi yapan kişiler daha vasıflı olmaktadır.

3.1.4. İşgücü Piyasalarında İşgücünün Konumu

İş piyasalarında işgücünü incelemek için işgücünün hangi meslekte olduğunun meslekteki statüsünün ve vasıf derecesinin, bilinmesi gerekir. Bunların ayrı ayrı kritere tabi tutulması sonucunda iş piyasası hakkında bilgi sahibi olunabilir.

3.1.4.1. Meslekteki Durum

İşgücünün yapısındaki ekonomik gelişmeye paralel olarak mesleki yapıda değişiklikler olmaktadır. İşgücünün yapısı sektörel yapıdaki değişmeye uyumludur. Mavi yakalılardan beyaz yakalılara vasıf seviyesi geçişi sağlanmıştır.

Mesleki işgücü yapısındaki değişme arz yönü ilede ortaya çıkmaktadır. Buna mutlak ve oransal olarak eğitimin, düzeyinin yükselmesi neden olmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle bireylerin hizmetlerle ilgili olan alanlara talepleri mal üreten sektörlere göre daha hızlı artmaktadır. Hizmetler sektöründe oluşturulan yeni işlerle beyaz yakalıların sayısında hızlı artışlar görülmektedir. Öte yandan özellikle kadınların eğitim düzeyinin yükselmesiyle işgücüne daha çok katılmaları, ticaret, hizmetler, kamu sektöründeki büro ve mesleki işlerde önemli bir kaynak oluşturmuştur.⁶¹

3.1.4.2. Mesleki Statü

İşgücünün meslekteki statü itibarıyla yapısında şehirleşme ve iktisadi gelişmeye paralel olarak meydana gelen değişiklikler; coğrafi, kültürel ve siyasi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ekonomideki gelişmeyle birlikte toplam işgücü içerisinde ücretli olarak çalışanların oranı da artmaktadır.

⁶¹ Törüner, Mete –Lordoğlu,Kuvvet “a.g.e.” s.27

3.1.4.3. Vasıf Seviyesi

İşgücünün vasıf seviyesi ekonomik gelişme, kentleşme, kültür yapısı ile yakından ilişkilidir. İşgücünün vasfının gelişmesi teknolojik gelişmeye bağlı olarakda gelişme göstermektedir.

Gelişme ile birlikte işgücünün niteliksel değişimi başlayacaktır. İşgücünün niteliksel değişimi eğitim düzeyi ile belirlenir. Nitelikli işgücü arzı eğitimdeki gelişmeleri yansıtır; eğitimdeki plan amaçlarının ne derecede gerçekleştiğinde bir göstergesidir. Daha geniş anlamda işgücünün niteliği üretim teknolojisinin bir göstergesi olarak alınabilir. Her teknolojiyi kullanan üretim süreçlerine geçildikçe nitelikli işgücü talebi de artacaktır.⁶²

3.1.5. İşgücü İştirak Nispetine Tesir Eden Sebepler⁶³

İşgücü iştirak nispetine tesir eden faktörleri kısaca özetleyelim.

a) Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Bakımından Bileşimi

Çocuk (10-14 yaş grubu), genç (19-24) ve yaşlı(65+) nüfus nispetinin fazlalığı işgücüne iştirak nispetini düşürür. Buna mukabil yetişkin nüfus oranının fazlalığı işgücüne iştirak nispetini yükseltir.

b) Cemiyetlerin Kültürel Bünyelerindeki Farklar

Her toplumda faal olan gelir getirici bir işte çalışması beklenen şahısların mahiyeti aynı değildir. Her toplumda kadınların iş hayatına iştirak nispeti, gençlerin normal eğitim müddeti ve hayata atılma çağı ile yaşlıların emeklilik çağı aynı kültür bünyesine sahip olan cemiyetlerde bile farklı bir manzara arz eder.

c) Cemiyetlerin İçinde Bulunduğu İktisadi Gelişme Merhalesi ve Hayat Seviyesi

Umumiyetle işgücüne iştirak nispeti son derece iptidai cemiyetlerde çok düşüktür. İktisadi gelişme ve sanayileşme başlayınca İ.İ.N. artmaya başlar. Zira kadın ve erkek için sanayileşmeyle yeni iş imkanları ortaya çıkar. Sanayileşme olgunlaşmaya

⁶² KEPENEK, Yakup, "Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi", Verso Yayıncılık, Ankara. 1990 s.333

⁶³ ZAIM, Sabahaddin, "a.g.e." s.97-101

başlayınca İ.İ.N.'de azalma temayülü baş gösterir. Sosyal refahın gelişmesi, eğitimin uzamasını, emeklilik yaşının öne alınmasını dinlenme müddetlerinin artışı gerektirdiğinden İ.İ.N.'de kısmen düşer.

3.1.6. Kentleşmenin İstihdama Etkileri

Günümüzde tarım dışı sektörlerde çalışanların kişi başına düşen ortalama gelir oranı tarım sektöründe çalışanların gelirine oranla birkaç kat daha fazladır.

Kentleşme ile birlikte kırsal alanda bir eksik istihdam yaşanmakta, bunun göçlerle kente aktarmasıyla iş piyasasına daha belirgin bir şekilde işgücü fazlası çıkmaktadır.

Kırsal alanda, nüfusun diğer özellikleri de şehirlere akım doğurucu bir tesir yapmaktadır. Köylerde bağımlılık oranları belirli bir şekilde şehirlerden büyüktür. Çalışma yapısından çekilecek ve çalışma çağına girecek olanlar arasında ikame oranları da köylerde fazladır ve böylece kırsal alanda işgücü fazlasını hızla doğuran bir faktör olmaktadır.⁶⁴

Sanayi sektöründe istihdam imkanı bulamayan ve çok hızlı bir şekilde kentleşen işgücü, özellikle hizmet sektöründe yansıtıcı sağlıklı ve üretken olmayan istihdam şekillerini ortaya çıkarmaktadır.

Bu değişimin doğal sonucu olarak hizmet sektöründe istihdamın hızla arttığı halde, milli gelirdeki artış bu gelişme kadar hızlı olmamaktadır. İstihdam sorunları açısından böyle bir yapı değişikliği istihdamda işsizliği veya gizli işsizliği doğurmaktadır.

Kentlerin yapısında, kamu hizmetlerinde çalışan ve modern konutlarda yaşayanların yanında hızla büyüyen gecekondularda barınan ve örgütlenmemiş sektörlerde çalışan ikili bir yapı ortaya çıkıyor. Bunun sonucunda da informel sektör istihdamı ve istihdamın değişebilmektedir.

Değişen demografik, ekonomik ve sosyal yapıya bağlı olarak hızlanan kentleşme eksik istihdamı oluşturmuştur. Buna bağlı olarak düşük gelir ve fakirliği meydana

⁶⁴ YALÇINTAŞ, Nevzat, "Türkiye'nin Sosyal Bünyesi" Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972 s.175

getirmiştir. Kentleşen nüfus, işsizlik sigortasının olmadığı bir işgücü piyasasında düşük gelir, eksik istihdama yol açmaktadır.

Kentleşmenin getirdiği sorunları gidermek için sağlıklı kentleşme politikasının izlenmesi gerekiyor. Kırdan kente göçü durdurmak için kırsal alanda iş imkanları oluşturulması gerekir. Kırsal kesimdeki işgücünün yerinde istihdam edilmesiyle istihdam hacmi genişleyecektir. Sağlıklı ve dengeli bir kentleşme sağlanacaktır.

3.1.7. Kentleşme Olgusunu Yaratan Etmenler

3.1.7.1. İtici Etmenler

Kırsal alanda yoksulluk ve ekonomik açıdan kırsalın yetmemesi dolayısıyla kırsal insanlar kentlere doğru akmakta ve geçimlerini orada aramak zorunda kalmaktadır. Kitleleri kırdan kente iten başlıca nedenler;⁶⁵

- a) Nüfus artışı
- b) Düşük üretkenlik
- c) Tarımsal makineleşme
- d) Toprak dağılımındaki dengesizlik
- e) Gizli işsizlik
- f) Eksik istihdam
- g) Mevsim dışı ekonomik faaliyetlerin yetersizliği
- h) Doğal afetler
- i) Hukuki ve siyasal politikalar (tarımla ilgili)
- j) Kan davaları
- k) Tarım arazisinin özellikleri
- l) Eğitimle artan göç etme ve yer değiştirme alışkanlığı ve kolaylığı gibi sıralanmaktadır.

⁶⁵ ALTUĞ Fevzi, Kent Ekonomisinin İlkeleri – Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını – Bursa 1989 s.9

3.1.7.2. Çekici Etmenler⁶⁶

- a) Köy-Kent gelir farklılığı
- b) Daha iyi ileri eğitim olanakları
- c) Kentin çekiciliği ve serbest yaşantı
- d) İş bulma ümidi
- e) Daha yüksek hayat standardı
- f) Yeterli ve çağdaş sağlık hizmetlerinden yararlanma olanağı
- g) Ulaşım olanakları

3.1.6.3. İletici Etmenler

İtici ve çekici etmenlerin yanı sıra kentleşme sürecinde etkin rol oynayan etmenlerden biride iletici etmenler yada “aracı göçler”dir. Kitlelerin kıy ve kent arasındaki iletişimini sağlayan başlıca unsurları haberleşme ve ulaşım olanaklarındaki gelişmelerdir. Bu bağlamda, ulaşım ve haberleşmede getirilen her yenilik, her ne kadar ayrı bir güç niteliği taşıyor gibi görülsede iletici etmenlerin işbirliğini artıran ve dolayısıyla kentleşme sürecini hızlandıran bir etkiye sahip olmaktadır.⁶⁷

Bilindiği gibi, kıy topluluklarında tarım ana uğraş alanıdır. Kentleşme ile birlikte, kentlerde nüfus tarımdan kopuk, sanayi, ticaret yada hizmetler kesiminde istihdam edilmeye başlamaktadır. Üretim biçimindeki bu değişim yani ekonomik öge, kentleşme bazında büyük öneme sahiptir. Kentleşme ile birlikte tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyine geçilmekte dolayısıyla tüm üretim denetleme işlevi kentlerde toplanmaktadır. Buda kentlerin giderek daha fazla gelişmesi ve büyümesi sonucunu doğurmaktadır.⁶⁸

Kentleşme ve toplumsal değişme ilişkisi açısından kentleşme olgusunun iki temel özelliğe sahip olduğu gözlenmektedir.⁶⁹

⁶⁶ ALTUĞ Fevzi, “a.g.e.” s.9-10

⁶⁷ ALTUĞ Fevzi, “a.g.e.” s.10

⁶⁸ ALTUĞ Fevzi, “a.g.e.” s.8

⁶⁹ ALTUĞ Fevzi, “a.g.e.” s.8

1) Kentleşme, ekonomik ve toplumsal süreçlerin işlenmesi ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Kentleşme genelde teknolojidaki gelişmelerin, özel de ise, sanayileşme ve tarım-tarımsal olmayan üretim biçimi ve ilişkilerin değişmesi sonucu oluşan bir olgudur.

2) Toplumsal değişme süreci belirli bir noktadan sonra kentleşmeden etkilenmektedir. Bu açıdan kentleşme tam tersine, bir neden olmaktadır. Toplumsal değişme süreci ve ekonomik gelişme yapısı kentleşmeden etkilenmekte, hızlanmakta yada değişime uğramaktadır. Kısaca özetler, kentleşme iki yönlü bir özelliğe sahiptir.⁷⁰

1) Kentleşme, bir takım ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişmelerin sonucu ortaya çıkan bir olgudur.

2) Kentleşme toplumun, sosyal ve siyasal yapısındaki ve insan tutum ve davranışlarında değişmelere yol açabilen bir olgudur.

Ve o klasik ekonomik kuram, herhangi bir işkolunda ücret düzeyinin, emek piyasasındaki arz ve talebin karşılıklı etkileşimi ile belirleneceğini kabul etmektedir. Buna göre ücret düzeyi yüksekse, istihdam edilmek isteyecek işgücü arzı büyük fakat bu işgücüne talep az olacaktır. Bireyler istihdam edilebilmek için emeklerini, marjinal bireyin geliri, o işten bir fayda elde etmeyecek düzeye eşitlenmeye yani inmeye kadar sunmaya devam edeceklerdir. İşverenler ise, işe aldıkları son bireyin yaptığı işin değeri, yani marjinal hasılası ücretine eşit oluncaya kadar işe eleman almaya devam edeceklerdir. İşgücü arzı talebe eşit olunca bir dengeye ulaşılacak ve bu noktadan sonra mevcut ücret düzeyinde artık ne daha fazla işçi istihdam edilmek istenecek, nede daha fazla insan emeğini, istihdam edebilmek için sunacaktır.⁷¹

Bu kurama göre, herhangi bir işte, ücretler, yalnızca kentsel alanlar arasında kısa dönemler için farklılık gösterebilir. Eğer bir kentte daha yüksek bir ücret düzeyi varsa bu durumda bu kent, diğer kentlerden ve kırsal alanlardan işçi çezecek buda; a)O kentteki işgücü arzını artırarak yerel ücretleri aşağıya çekecek, b)Diğer kentlerdeki işgücünü azaltarak yerel ücretleri yukarı çekecektir.⁷²

⁷⁰ ALTUĞ Fevzi, "a.g.e." s.83

⁷¹ ALTUĞ Fevzi, "a.g.e." s.83

⁷² ALTUĞ Fevzi, "a.g.e". s.83

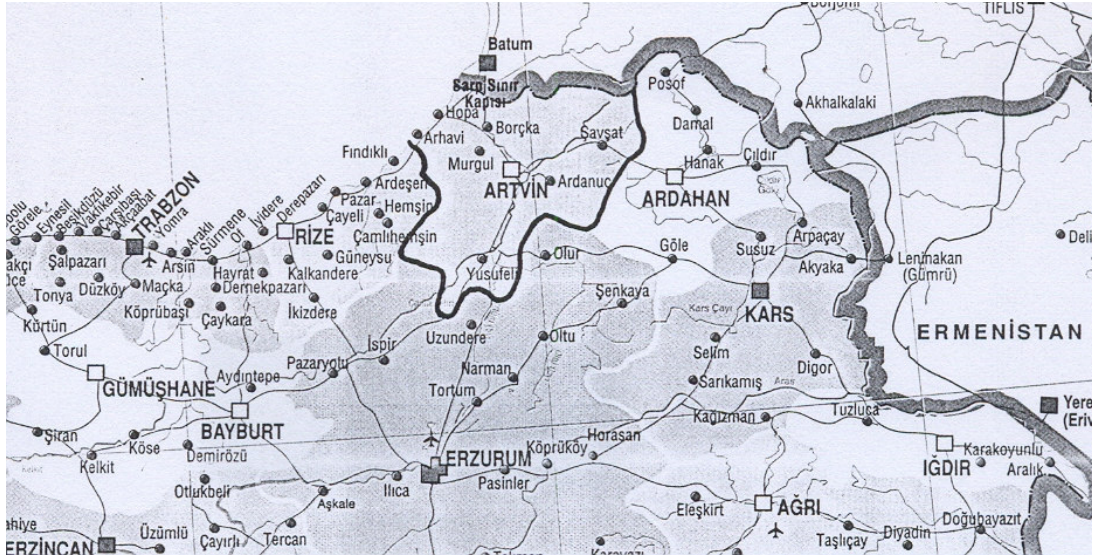
Yüksek ücretler ve istihdam imkanı sunan kentler sanayinin gelişmediği kentlerden işgücü çekecektir. İşte bu durum işgücünün optimal coğrafi dağılımına ulaşacağını açıklamaktadır.

Ancak gerçek hayatta ücretler zaman içinde eşit bir ücret düzeyine gelmemektedir. Çünkü işgücünün alıştığı çevreyi bırakıp gitmeme veya başka işte uyum sağlayamama korkusu işgücünün optimal coğrafi dağılımını engellemektedir.

II. BÖLÜM

1. ARTVİN'İN TEMEL DEMOGRAFİK EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELERİ

1.1. Nüfus Yapısı (Demografik Yapı)

Kaynak: Coğrafya Atlası Türkiye Siyasi Haritası, Saygı Yayınları, İstanbul, s.21.

Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinde yer alan Artvin ilinin yüzölçümü 7367 km² ile Türkiye'nin yaklaşık %0,96'sını oluşturmaktadır. Artvin ilinin toplam nüfusu 191.934'tür (2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı) Artvin'de kilometre kareye düşen kişi sayısı 2000 yılında 26 kişidir.⁷³

⁷³ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN) DİE Yayın No:2489, Ankara 2001 s.25

1.1.1. Artvin İlinde Nüfus Artışı

Artvin ili ve Türkiye'nin toplam nüfusuna bakarak Artvin nüfusu hakkında doğru analiz yapılabilir.

Tablo 1: Genel Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye'nin ve Artvin Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

Sayım yılı	Türkiye		Artvin	
	Nüfus (Bin)	Nüfus artış hızı (%o)	Nüfus (Bin)	Nüfus artış hızı (%o)
1927	13648	-	89630	-
1935	16158	21,1	132895	49,2
1940	17821	19,6	153273	28,5
1945	18790	10,6	159328	7,7
1950	20947	21,7	174977	18,7
1955	24065	27,7	176845	2,1
1960	27755	28,5	196301	20,9
1965	31391	24,6	210065	13,5
1970	35605	25,2	225869	14,5
1975	40348	25,0	228026	1,9
1980	44737	20,6	228997	0,8
1985	50664	24,9	226338	-2,3
1990	56473	21,7	212833	-12,3
1997	62866	15,1	187174	-18,3
2000	67804	18,3*	191934	-10,3*

*1990-2000 yılları arasındaki yıllık nüfus artış hızını göstermektedir.

Kaynaklar:

DİE, 1999, 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara,
DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara.

DİE, 2003 Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

* Yüzölçümüne göller ve baraj gölleri dahil değildir.

Tablo 1'de Genel Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye ve Artvin Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları gösterilmektedir. Tablo incelediğinde Türkiye nüfusunun devamlı şekilde artmasına rağmen Artvin ilinin nüfusu 1975'de 228.026, 1980'de 228.997

olması nüfusun bu yıllarda duraksadığı görülmektedir. 1980’de 228.997 olan nüfus 1997’de 187.174’e gerilemiştir. 1997’den itibaren tekrar artan nüfus 2000 genel nüfus sayımında 191.934’e ulaşmıştır.

Türkiye’nin toplam nüfusu 1927’de 13.648 iken 2000 yılı nüfus sayımında 67804’e çıkarak yaklaşık 5 kat arttığı görülmektedir. Artvin ilinin nüfusu aynı dönemde 89630’dan 191.934’e çıkarak yaklaşık 2 kat artış göstermiştir.

Artvin ilinin yıllık nüfus artış hızı 1927-1940 yılları arasındaki nüfus döneminde Türkiye’nin yıllık nüfus artışı hızının üzerinde, 1940-2000 döneminde ise Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızının altında seyretmiştir.

Artvin ilinin nüfusunun 1980’den sonra gerilemesinin nedeni Artvin’den il dışına doğru yaşanan yoğun nüfus göçüdür. 1985-1990 döneminde Artvin’den il dışına 32713 kişilik göç etmiştir (DİE, 1998) 2000 yılında nüfus artmasına rağmen nüfus artış hızı negatif (-10,3) olmuştur. 1997-2000 yılları arasında Artvin nüfusu %2,5’lik artış olmuştur. (Tablo 1)

Nüfusun gelişmesi, yıllık artış hızları incelendiğinde (Tablo 1), Artvin ilinin nüfus artış hızı, Türkiye genelindekine benzer dalgalanmalar içinde olduğu söylenebilir. 1945-1950 döneminde Türkiye ortalaması binde 21,7, Artvin il genelinde ise binde 18,7 ile Türkiye ortalamasına yakındır. Fakat 1990’a kadar bu fark artmıştır.

1950-1955 döneminde nüfus artış hızının önemli ölçüde gerilemesinde de yönetsel değişikliğin payı vardır. 1950’de Artvin’in ilçesi olan Fındıklı’nın 1955’te Rize’ye bağlanmış olması, il nüfusunda 32.000 kişilik bir azalmaya yol açmıştır.⁷⁴ 1955’te nüfus artışı binde 2,1 olmuştur. Bu oranın azalmasında il dışına göçlerinde etkisi olduğu söylenebilir. (Tablo 1)

Artvin ilinin nüfusu 1980-1985 döneminde ‰ 2,3 oranında azalma olmuştur. 1985-1990 döneminde ise ‰ 12, 3 oranında nüfusu gerilemiştir. Bu durumun en önemli nedeni Artvin’den başka illere olan göçtür. Bu göçler genellikle aile düzeyinde olmaktadır.

⁷⁴ “Yurt Ansiklopedisi.” Anadolu yayıncılık a.ş. Cilt 2.İstanbul s.915

Artvin ili 1980-1997 yılları arasında artan oranda dışa göç veren iller arasında yer alırken, 1998 Deriner Barajı ile 1999 yılında Borçka ve Muratlı Barajlarının İnşasına başlanması sonrasında, il nüfusunun dışa göç vermesinde azalma olmuştur. Barajlar nedeniyle oluşan istihdam alanı ve Marmara bölgesinde yaşanan deprem, şehirlerde yaşanan güçlükler Artvin nüfusunun 1997 ile 2000 arası nüfus artışı olmuştur.

Tablo 2: Artvin İlçe Merkezlerinin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R 1985-1990	R 1990-1997	R 1997-2000	R 1990-2000
Merkez	1 8720	20 306	20 073	23 157	16,3	-1,6	47,6	13,1
Ardanuç	3 765	5 052	6 106	5 278	58,8	27,1	-48,6	4,4
Arhavi	9 079	10 048	13 251	14 079	20,3	39,5	20,2	33,7
Borçka	6 543	6 102	7 678	9 008	-14,0	32,8	53,3	38,9
Hopa	11 315	11 507	13 811	15 445	3,4	26,1	37,3	29,4
Murgul	-	4 278	4 766	3 801	-	15,4	-75,4	-11,8
Şavşat	4 916	4 850	7 847	7 325	-2,7	68,7	-22,9	41,2
Yusufeli	3 964	3 954	6 364	6 105	-0,5	68,0	-13,8	43,4
Toplam	58 302	66 097	79 896	84 198	25,1	27,1	17,5	24,2
			Türkiye (Kent)					26,8
			DKB (Kent)					28,5

* Murgul İlçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu Borçka ilçesi nüfusu içerisinde gösterilmemiştir.

Kaynaklar:

DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara

DİE, 1999. Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.

Tablo 2 Artvin ilçe merkezlerinin toplam nüfusları ve yıllık nüfus artış hızları gösterilmektedir. Tablo incelediğinde 1990-2000 döneminde Artvin ilinin merkez nüfusu 13,1'lik artış göstermiştir. 1997 nüfus sayımı hariç tutulursa, Artvin merkez ilçe nüfusunda sürekli bir artış görülmektedir. 1990-2000 döneminde Türkiye kentsel nüfus artışı binde 26,8, Doğu Karadeniz Bölgesi illerin* kentsel nüfus artışı binde 28,5 olduğuna göre Artvin ilinin kentsel nüfus artışı binde 13,1 artışla bu oranların gerisinde kalmıştır. 1990-2000 dönemine baktığımızda Yusufeli binde 43,4, Şavşat binde 41,2,

Borçka %o 38,9 nüfus artışında ilk üç sırada yer almıştır. Bu üç ilçe merkezinde Türkiye kent nüfusu yıllık artış hızı (%o26,8) üzerindedir.

Tablo 2 incelediğinde Murgul ilçe merkezi nüfus artış hızı negatif olan (-11,8) tek ilçe merkezidir. 2000 yılı itibariyle en düşük nüfusa sahiptir. Murgul ilçe merkezinin nüfus kaybının nedenleri arasında, ilçe halkının başlıca istihdam kaynağı olan Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilen bakır madeni fabrikasının kapanma noktasına gelmiş olmasıdır. Artvin ilinde, 1985-2000 yıllarında nüfusu devamlı artan iki ilçe merkezi vardır. Bunlar Arhavi ve Hopa olup, bu ilçe merkezlerinin yıllık nüfus artış hızları (sırasıyla %o 33,7 ve 29,4) Türkiye yıllık kentsel nüfus artış hızından (26,81) daha yüksektir.*

Tablo 3: Artvin İlçe Merkezlerine Bağlı Köylerin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%o)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R 1985-1990	R 1990-1997	R 1997-2000	R 1990-2000
Merkez	13 702	13 913	12 183	11 415	3,1	-19,0	-21,7	-19,8
Ardanuç	16 110	12 730	9 128	9 199	-47,1	-47,5	2,6	-32,5
Arhavi	9 937	8 303	4 640	5 268	-35,9	-83,1	42,3	-45,5
Borçka	38 899	24 227	17 784	18 646	-94,7	-44,2	15,8	-26,2
Hopa	20 149	19 355	16 835	17 139	-8,0	-19,9	6,0	-12,2
Murgul	-	7 673	4 641	4 742	-	-71,8	7,2	-48,1
Şavşat	35 511	27 429	18 277	18 299	-40,1	-58,0	0,4	-40,5
Yusufeli	35 728	33 106	23 790	23 028	-15,2	-47,2	-10,9	-36,3
Toplam	168 036	146 736	107 278	107 736	-27,1	-44,7	1,4	-30,9
			Türkiye (Köy)					4,2
			DKB (Köy)					-6,4

*Murgul ilçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu gösterilmemiştir.

Kaynaklar

- 1) DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.
- 2) DİE, 1999. 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünmüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.
- 3) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara
- 4) URL-4.

* Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane illerini kapsamaktadır.

Tablo 3’de Artvin ilçe merkezlerine bağlı köylerin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış hızları gösterilmektedir. Tablo 3 incelendiğinde Artvin ilinde ilçe merkezlerine bağlı köylerin nüfus artış hızı negatif olduğu (-30,9) görülmektedir. Türkiye köyleri ortalama yıllık nüfus artışının (%o 4,2), Doğu Karadeniz Bölgesi illerinin köy nüfus artış hızının (%o -6, 4) oldukça üstünde olduğu görülmektedir. Murgul İlçesi (%o-48,1) negatif nüfus artış hızıyla ilk sıradayken Arhavi İlçesi %o -45,5negatif nüfus artış hızıyla ikinci sıradadır. Bu iki ilçenin köylerinden kent merkezlerine göçün hızlı olduğunu göstermektedir.

1997-2000 dönemine bakıldığında merkeze bağlı köylerin (-21,7) Yusufeli’ne bağlı köylerin (-10,9) nüfus kaybı da olduğudur. Diğer ilçelerin köy nüfusları artmıştır. 1997 yılından sonra köy nüfuslarında göç azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Artvin iline bağlı ilçelerinin toplam nüfusları ve Nüfus Artış Hızları (%o)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R 1985- 1990	R 1990- 1997	R 1997- 2000	R 1990- 2000
Merkez	32 422	34 219	32 256	34 572	10,8	-8,4	23,1	1,0
Ardanuç	19 875	17 782	15 234	14 477	-22,3	-22,1	-17,0	-20,6
Arhavi	19 016	18 351	17 891	19 347	-7,1	-3,6	26,1	5,3
Borçka	45 442	30329	25 462	27 654	-80,9	-25,0	27,5	-9,2
Hopa	31 464	30 862	30 646	32 584	-3,9	-1,0	20,4	5,4
Murgul*	-	11 951	94 07	8 543	-	-34,2	-32,1	-33,6
Şavşat	38 427	32 279	26 124	25 624	-34,9	-30,2	-6,4	-23,1
Yusufeli	39 692	37 060	30 154	29 133	-13,7	-29,5	-11,5	-24,1
Toplam	226 338	212 833	187 174	191 934	-12,3	-18,4	8,4	-10,3
			Türkiye					18,3
			DKB					9,3

*Murgul ilçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu Borçka ilçesi nüfusu içerisinde gösterilmemiştir.

Kaynaklar

DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.

DİE, 1999. 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünmüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara

URL-3.

Tablo 4 incelendiğinde 1990-1997 döneminde ilçelerin nüfus artış hızları negatiftir. Arhavi ve Hopa ilçeleri 1990-1997 döneminde nüfus kaybederken 1990-2000 döneminde azda olsa nüfusları (Hopa %5,4 / Arhavi % 5,3) artmıştır. Hopa İlçesi Artvin merkezden sonra, en yüksek nüfusa sahip ikinci ilçe özelliğindedir. Nüfusu en çok azalan ilçe %o -33,6 oranıyla Murgul olmuştur. Murgul İlçesini Yusufeli (%o24,1) ve Şavşat (%o23,1) ilçeleri izlemiştir. 2000 yılı nüfus sayımına göre en çok nüfusa Merkez İlçe (34572) ve onu Hopa İlçesi (32584) gelmektedir.2000 yılı genel nüfus sayımına göre Artvin ilinin nüfusunun,107736'sı kırsalda (köylerde) yaşamaktadır. 84198'i kentlerde yaşamaktadır. Kırsal nüfusun yıllar itibariyle azalmasına rağmen şehir nüfusunun hep üzerinde olmuştur.Köylerde 1985 yılında 168036 iken 1990 yılında 146736 1997 yılında 107278, 2000 yılında 107736 olmuştur(tablo 3).Ancak şehir nüfusu sürekli artmıştır. Tablo 2'de 1985 yılında kent nüfusu 58302 iken 1990 yılında 66097, 1997 yılında 79896, 2000 yılında 84198 olmuştur.

1.1.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Artvin ilinde 1927 yılından 2000 yılına kadar erkek nüfusun sayısı kadın nüfustan daha az olmuştur. 1927 yılında her 100 kadın için 99 erkek bulunmakta iken, bu oran 1945 yılına kadar azalma göstermiştir.⁷⁵

Tablo 5: Artvin İlinde Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yaş Grubu	Kent merkezi			İlçe merkezi			Köyler			İl toplamı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	6,5	7,5	7,0	7,7	8,0	7,8	7,8	6,9	7,3	7,6	7,3	7,5
5-9	7,4	8,8	8,0	8,8	9,5	9,1	7,9	7,2	7,5	8,1	8,1	8,1
10-14	9,7	10,5	10,1	11,5	11,3	11,4	7,5	7,4	7,4	9,1	8,9	9,0
15-19	13,2	12,4	12,8	10,0	9,8	9,9	8,0	8,7	8,3	9,3	9,5	9,4
20-24	11,6	8,9	10,4	12,1	8,3	10,3	8,4	7,6	8,0	10,0	8,0	9,0
25-29	10,0	8,9	9,5	8,3	8,7	8,5	7,5	7,2	7,3	8,1	7,8	8,0
30-34	8,4	8,3	8,3	7,8	8,4	8,1	6,3	5,3	5,8	7,1	6,6	6,8
35-39	8,9	9,0	9,0	8,1	7,9	8,0	6,1	5,8	6,0	7,2	6,8	7,0
40-44	7,4	7,3	7,3	7,0	6,3	6,7	5,4	5,2	5,3	6,2	5,8	6,0
45-49	5,8	4,9	5,4	5,1	4,7	4,9	4,6	5,4	5,0	4,9	5,1	5,0
50-54	3,6	3,3	3,5	3,5	4,0	3,7	5,0	6,1	5,6	4,3	5,1	4,7
55-59	2,1	2,3	2,2	2,7	3,2	2,9	5,2	6,0	5,6	4,0	4,7	4,4
60-64	1,5	2,1	1,8	2,3	2,6	2,4	5,3	5,8	5,6	3,8	4,4	4,1
65-69	1,6	2,2	1,9	2,2	2,7	2,4	6,2	5,8	6,0	4,2	4,5	4,4
70-74	0,9	1,8	1,3	1,5	2,2	1,8	4,0	4,6	4,3	2,8	3,6	3,2
75-79	0,7	0,9	0,8	0,8	1,2	1,0	2,7	2,6	2,7	1,8	2,0	1,9
80+	0,5	0,7	0,6	0,6	1,1	0,9	2,0	2,3	2,2	1,3	1,8	1,6
Bilinmeyen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Yüzde	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Toplam	12 514	10 643	23 157	31 957	29 084	61 041	52 128	55 608	107 736	96 599	95 335	191 934

Kaynak: DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2489, Ankara

⁷⁵ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN) DİE Yayın No:2489, Ankara 2001 s.25

Tablo incelendiğinde kent merkezinde erkek nüfus (12514) kadın nüfus (10643)'tan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum erkek nüfusun çalışmak için kent merkezlerine gitmelerinden kaynaklanmaktadır.

İlçe merkezlerinde erkek nüfusun (31957) kadın nüfusu (29084) geçtiği görülmektedir. Bu durum erkeklerin geçinmek için ilçe merkezlerine gittiğini göstermektedir.

Köylere bakıldığında kadın nüfusun (55608) erkek nüfusu (52128) geçtiği görülmektedir. Buda köylerde kadınların tarımda daha çok istihdam edildiğini göstermektedir.

15-19 çalışma çağındaki yaş grubunun oran olarak (12.8) daha fazla olduğu görülmektedir. Kent merkezlerinde genç nüfusun olduğunu göstermektedir.

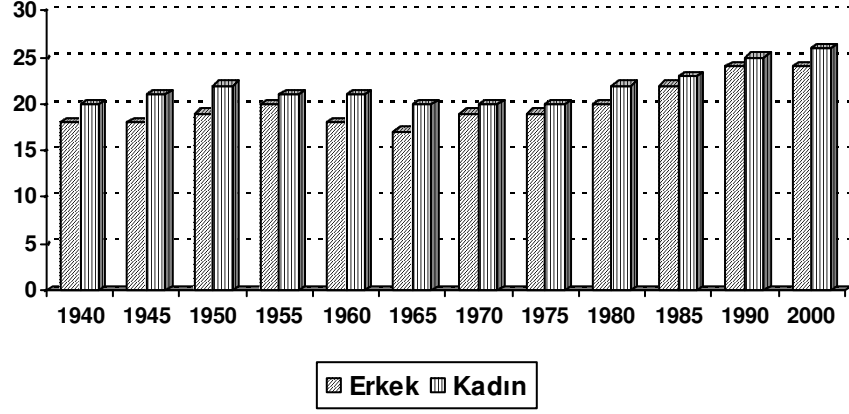
Çalışma çağına olmayan 14 yaş altındaki nüfusun oranı kent merkezlerinde % 25,1 ilçe merkezlerinde % 28,3 olması kent merkezlerinde göçün olduğunu göstermektedir. Artvin'in çalışma çağındaki 14-65 yaşında nüfusu ilin % 68,6'sını teşkil etmektedir.

Bir ülkenin veya bir kentin yaş ve cinsiyet dağılımını değerlendirmek için kullanılan araçlardan biri yaş pramididir. Gelişmiş kentler ve az gelişmiş kentlerde pramit farklı görünüşleri olur. Doğurganlığın yüksek, genç nüfusun kalabalık olan kentlerde geniş tabanlı, yaşlı nüfusun az, ortalama ömrün kısa olduğunu gösteren üçgen şekilde bir görünüm arz eder.

Gelişmiş kentlerde düşük doğurganlığı gösteren dar tabanlı, ortalama ömrün uzun olduğunu daha yüksek gösteren daha yüksek, daha kalabalık yaşlı nüfusu gösteren yamuk şeklindedir.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda doğurganlık düzeyi çok yüksek olduğu için nüfusumuz çok genç bir yaş yapısına sahipti. Artvin ilinde 1940 yılında kadınların yarısı 20,8, erkeklerin yarısı ise 17,9 yaşından daha küçüktür.

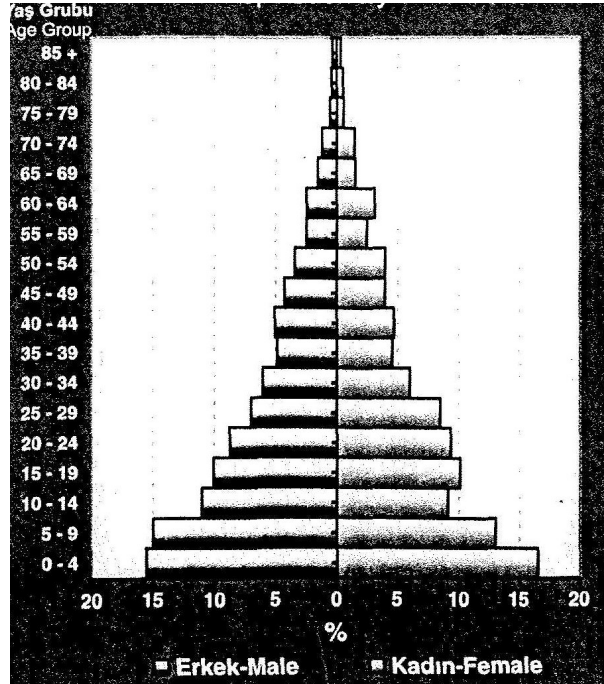
Grafik 1: Artvin İlinde Medyan Yaş, 1940-2000

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı a.g.e. s.29

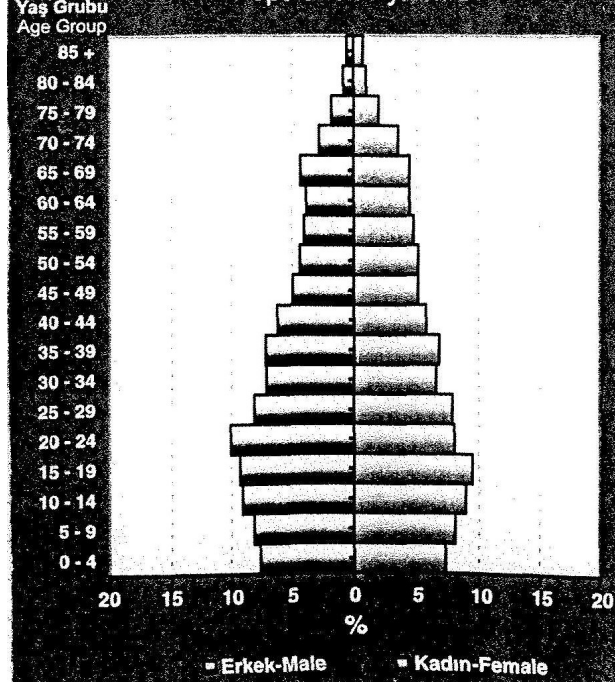
1975 yılından sonra Artvin İlindeki nüfusun medyan yaşının her iki cinsiyet içinde arttığı görülmektedir. Kadınların ortalama ömrü erkeklerinkinden daha uzun olduğu için, kadınların medyan yaşı erkeklerden daha yüksektir. 2000 yılında Artvin ilindeki erkeklerin yarısı 28.6 yaşından kadınların yarısı 30.3 yaşından daha küçüktür.

Grafik 2: Artvin İlının Nüfus Piramiti (1955)

Kaynak: 2000 yılı Genel Nüfus sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri(Artvin)DİE Yayın No:2489.Ankara

Grafik 3: Artvin İlinin Nüfus Pramiti (2000)

Kaynak: DİE,2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri (Artvin)

Nüfusun 1955-2000 yılları arasındaki yaş ve cinsiyet yapısındaki değişimi, piramitleri incelediğinde anlaşılabilir. Artvin ilinin 1955 yılı nüfus piramidine bakıldığında 15 yaş altı nüfusun fazla olduğu yani geniş tabanlı bir piramit şeklinde olduğudur. Bu durum doğurganlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. 65 yaş üstü gruba baktığımızda ölüm hızının her iki cinsiyet içinde hızlı olduğudur. Çünkü 65 yaş üstü iyice dar olan piramit konumundadır. Bu durum 1955 yılı grafiğini ölümlerin ve doğum sayısının yüksek olduğu göstermektedir.

Artvin İlinin 2000 yılındaki nüfus piramidini incelediğinde 15 yaş altı nüfusu temsil eden bölümün daraldığını yani doğum sayılarının azaldığını göstermektedir. 65 yaş üstü bölüme baktığımızda genişlediğini yani ileri yaşlarda ölümlerin azaldığını göstermektedir. Artvin İlinin nüfus piramidi gelişmiş ülkelerin piramidine benzer özellikler barındırmaktadır.

Artvin ili genelinde en kalabalık yaş grubu, Türkiye geneline benzer bir şekilde 15-30 yaş grubu olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.3. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Nüfusun yaşlara göre dağılımı önemli konular arasındadır.

Doğum, ölüm oranları, göçler, evlenmeler, savaşlar ve salgın hastalıklar gibi çeşitli faktörlerin ülke nüfuslarında yaşlara göre dağılımı etkilediği bilinen bir husustur. Tabii olarak bu değişimler ülkenin içinde bulunduğu şartlarda etkileyecektir. Nitekim doğum oranının yüksek oluşu ve genç nüfusun fazlalığı çalışabilir çağda olanların iktisadi yükünü artırıcı bir etki meydana getirir. Fakat eğitim ve istihdam sorunları makul planlamalarda halledildiği takdirde, sosyal yapıya dinamizm veren bir faktör olarak da değerlendirilir.⁷⁶

Tablo 6: Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı

Yaş ve Yaş Grubu	Yerleşim Yerleri		
	İl Merkezi	İlçe Merkezleri	Köyleri
Toplam	23157	61041	107736
0-4	1612	4788	7915
05-09	1863	5581	8086
10,14	2335	6955	7997
15-19	2974	6036	8988
20-24	2405	6261	8650
25-29	2200	5183	7901
30-34	1932	4937	6247
35-39	2075	4878	6417
40-44	1701	4065	5694
45-49	1252	3021	5373
50-54	801	2269	5996
55-59	513	1785	6083
60-64	417	1495	5994
65-69	437	1486	6435
70-74	304	1113	4664
75-79	178	608	2879
80-84	85	272	1411
85 +	53	252	923
Bilinmeyen	20	56	83

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, s.76-77-78-79

⁷⁶ ER, İzzet, "Sosyal Bilimler Ansiklopedisi" Cilt 3 Risale Yayınları Mart İstanbul 1991 s.117, 118

Nüfusun 15-19 yaş grubuna baktığımızda kent merkezlerindeki nüfus (9010) köylerdeki nüfustan (8988) daha fazladır. Bu durum kent merkezinde genç nüfusun eğitim ve çalışma amacıyla kent merkezlerinde toplandığını gösterir.

85+ yaş grubu incelediğinde kent (305) nüfusu köy nüfusundan (923) çok geride olduğunu gösterir. Bu durum ileriki yaşlarda insanların köylerde yaşamayı tercih ettiğini gösterir. Ayrıca köylerden genç nüfus göç ettiği için köylerde yaşlılar kalmıştır.

Nüfusun üç ana yaş 0-14, 15-65 ve 65 ve yukarı yaşlardan oluşur. 15-65 yaş grubu faal yaş grubudur. Diğer yaş gruplarına göre bu grupta artma ve azalışlar iş piyasası dengelerini değiştirmektedir.

Tablo 7: Artvin İli Nüfusunun Yıllar İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yıllar	Toplam Nüfus	0-14	15-64	65 +
1980	228.997	84.408	131.500	13.089
1985	226.338	78.487	134.105	13.746
1990	212.833	65.548	130.940	10.213
2000	191.934	47.132	123.543	21.259

Kaynak: DİE, Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Artvin 1980-85-90-2000 yılları

Tablo 7 incelediğinde İktisaden Faal Yaş Grubu olan 15-64 bölümü 1980 yılında 131.500 1985 yılı da 134.105 olmuştur. 1985 yılından 1990 yılına kadar dönemde çalışma çağındaki nüfus (130.940) azalmıştır. 2000 yılında 15-64 yaş grubu daha çok azalarak 123543'e düşmüştür. Bu durum, çalışma çağındaki faal nüfus Artvin İlinde istihdam imkanı bulamayınca başka illere göç etmiş olduğunu göstermektedir.

Nüfusun 0-14 yaş grubu incelediğinde yıllar itibariyle sürekli bir azalmayı göstermektedir. 1980'de 84408 olan nüfus 1985 yılında 78487'ye 1990'da 65448'e 2000 yılında 47132'ye düşmüştür. Bu durum ilde doğum sayısının azaldığını ve sosyal yapının değişime uğradığını göstermektedir. Çünkü aileler çocuk planlaması yaparak

daha az sayıda çocuk sahibi olduklarını gösteriyor. Bu durum yıllar itibariyle nüfusta zihniyet değişikliği yaşandığını göstermektedir. 65+ üstü nüfus 1980 yılında 13089, 1985 yılında 13746, 1990 da 10213, 2000 yılında 21259 olmuştur. 65+ yaş üstü nüfusun artmış olması (21259 olması) nüfusun emekli veya sürekli geliri olunca Artvin ilinde yaşamayı tercih etmesine bağlanabilir.

Tablo 8: Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Büyük Yaş Gruplarına Dağılımı, Medyan Yaş ve Yaş Bağımlılık Oranı

Yaş Grubu	Kent merkezi (%)		İlçe merkezleri (%)		Köyler (%)		Toplam (%)		Türkiye (%)	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
-15	32,1	25,1	30,7	28,4	30,3	22,3	30,8	24,6	34,96	29,8
15-64	64,7	70,3	61,2	65,4	60,3	62,5	61,5	64,4	60,69	64,5
65+	3,1	4,7	8,2	6,2	9,4	15,2	7,7	11,1	4,36	5,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Medyan yaş	-	-	-	-	-	-	24,83	29,40	22,21	24,8
Top. Yaş bağ. Oranı	54,5	42,3	63,4	52,9	65,8	60,0	62,5	55,4	64,7	55,1

Kaynaklar:

- 1) DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara
- 2) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara
- 3) URL-4.

Tablo 8 incelediğinde 15 yaş altı (0-14) çocuk nüfusun oranı azalırken, 65 yaş üstü nüfusta 2000 yılı itibariyle artma meydana gelmiştir. Bu iki yaş grubunda çalışma çağına olmayan ve bağımlı nüfusa oluşturmaktadırlar.

Tablodaki medyan yaş bölümünü incelediğimizde nüfusun yarısının Artvin ilinde 29,4 ve Türkiye genelinde ise 24,8 yaşından daha küçük olduğunu görmekteyiz. Türkiye genelinin Artvin göre daha genç nüfusa sahip olduğunu gösterir. Bu bize Artvin ilinin genç nüfusu iş bulmak amacıyla başka illere göç ettiğini anlatmaktadır.

Çalışma çağına (15-64) iktisaden faal olan kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı bağımlılık oranını verir. 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 0-14 ve 65 ve

daha yukarı yaş gruplarındaki kişi sayısıdır.⁷⁷ Kısaca bağımlılık oranı ve 0-14 ve 65 üstü iktisaden faal olmayan nüfusu 15-64 grubu olan iktisaden faal olan nüfusa bölümüyle bulunur.

Toplam nüfus içinde yaş gruplarının göreceli payları ve buradaki değişimler işgücüne bağımlı nüfusun büyüklüğünü etkiler. İşgücünün kendinden başka bakma durumunda olduğunu gösteren oran “bağımlılık oranı”dır. 0-14 ve 65 üstü yaş gruplarının göreceli payının azalmasına karşın 15-65 yaş çalışma çağıdaki nüfus daha fazla istihdam edildiği takdirde bağımlılık oranı düşme eğilimi gösterir.⁷⁸

Ülkemizin ekonomisine yük olan bağımlı nüfus 2000 yılı itibarıyla Artvin (%55,4) ve Türkiye’de (%55,1)dir. bağımlılık oranlarının çok yakınlığını görmekteyiz. Tablo 9u incelediğimizde kent (42,3) ve ilçe merkezlerinde (52,9) Türkiye ortalamasının (55,1) altında, köylerde ise (60) Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bağımlılık oranı kent merkezinde ideal oranlara yakın olduğu söylenebilir.

Özetle Artvin ilinde Türkiye genelinde olduğu gibi 1999-2000 yılları arası bağımlılık oranları düşmüştür.

1.1.4. Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 9: Artvin İli Nüfusunun Cinsiyete ve Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kent merkezi		İlçe merkezi		Köyler		İl Geneli	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Erkek	12 514	13,0	31 957	33,1	51 128	54,0	96 599	100
Kadın	10 643	11,2	29 084	30,5	55 608	58,3	95 335	100
Toplam	23 157	12,2	61 041	31,9	107 736	55,8	191 934	100

Kaynak: DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2489, Ankara

⁷⁷ DİE 2000 Genel Nüfus s.18

⁷⁸ Törüner, Mete – Kuvvet Lordoğlu, a.g.e. s.19

Tablo 9 incelediğinde il nüfusunun %55,8'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Kent merkezi %12,2 iken, ilçe merkezlerinin payı %31,9'dur. Toplamda kent merkezlerinde yaşayanlar il nüfusunun %44,1 oluşturmaktadır.

Erkek nüfusun %46,1 ilçe merkezinde, %53,9 kırsal kesimde yaşamaktadır. Bu durum kente istihdam imkanlarının yetersiz oluşu dolayısıyla kırsalda yaşayanların yarısından fazlasını oluşturduklarını görmekteyiz. Kırsalda yaşayanların daha fazla oranda olmasını engelleyen neden kırsaldan il dışına olan göçtür. Bu durum kırsalın nüfus kaybetmesine neden olmaktadır.

Kadın nüfusun %41,7'si kent merkezlerinde %58,3'ü kırsal, kesimde yaşamaktadır. Bu durum kadınların tarımda ve hayvancılıkla uğraşmakta, aile reisi çalışmak için başka illere veya kent merkezine gittiğini göstermektedir. Ayrıca kent merkezlerinde erkek nüfus oranı (%46,1) kadın nüfus oranından %41,7 daha fazladır. Çünkü kentte göç aile reisi düzeyinde (erkek) olmaktadır.

1.1.5. Artvin İlinin Ekonomik Bakımından Faal Nüfus

Genellikle işgücü terimi yerine faal nüfus terimi kullanılmaktadır. İki terimde de kastedilen anlam aynıdır. Yalnızca ölçüm bakımından aralarında ufak bir fark vardır. Faal nüfusun tespitinde meslekte devamlılık şartı aranır. Yani faal nüfusta ancak daimi olarak çalışanlar sayıldığı halde, işgücüne, meslekte devamlılık şartı aranmaksızın sayım anında geçicide olsa çalışanların ve işsizlerin toplamı dahil edilir. Yalnız izinli ve hasta olanlar sayım anında çalışmasa dahi işgücüne katılır.⁷⁹

Faal nüfus 14-65 yaş arası çalışan nüfus demektir. Çalışmayanlar ve çalışmak için çaba harcamayan kişiler faal nüfusun dışında kalır. "İşgücünden işsizlerle geçici çalışanların çıkartılması sonucu faal nüfus elde edilir."⁸⁰

⁷⁹ZAİM, Sabahaddin "a.g.e." s.93

⁸⁰SEYİDOĞLU, Halil, "a.g.e." s.246

Tablo 10: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İstihdam (Faal Nüfus) oranları (%) 2000 Yılı

	Kent Merkezi	İlçe Merkezi	Köyler	Toplam	Türkiye
Erkek	60,0	50,5	7,3	62,6	63,3
Kadın	12,4	8,1	61,6	40,5	23,0
Toplam	37,4	30,5	66,1	51,6	43,0

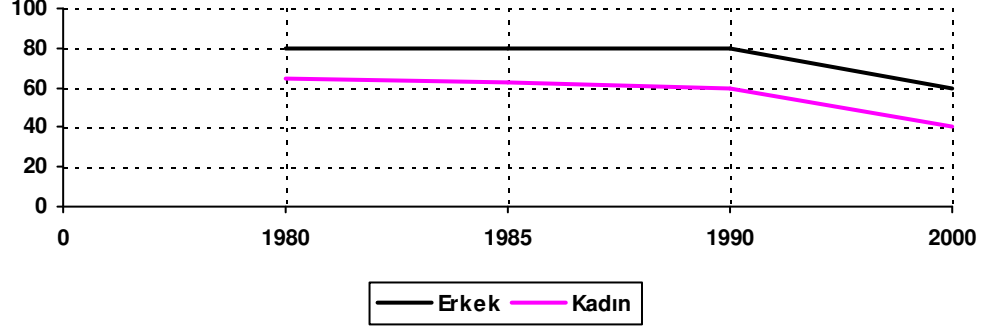
Kaynaklar; DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no 2489, Ankara DİE, 2003, Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Tablo 10 incelediğinde Türkiye genelinde %43 olan istihdam oranı, Artvin’de bu oran %51,6’dır. Bu durum istihdamın Türkiye geneline göre Artvin’in iyi olduğu söylenebilir fakat çalışabilir çağıdaki nüfusun önemli bir bölümü il dışına göç ettiği için istihdam edilen oran yüksek kalmaktadır. İstihdam edilen erkek nüfus Türkiye genelinde %63,3 iken Artvin’de bu oran 62,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda Türkiye ortalaması yakalamıştır. Fakat faal nüfusun göç olayı unutmamak lazım.

Kadın faal nüfusun istihdam oranına baktığımızda Türkiye genelinde %23 olan bu oran Artvin ilinde %40,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni Artvin ilinin tarım sektöründeki kadın işgücü istihdam oranının yüksek olmasıdır. Kırsal kesimde kadınlar tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Tablo 10 baktığımızda köylerde kadın istihdam oranını 61.6 gibi yüksek bir orana sahiptir.

Kent merkezlerindeki erkek faal nüfusun sırasıyla %66 ve %50,5 olurken kadın faal nüfusun istihdam oranı sarasıyla %12.4 ve %8.1 seviyesinde kalmıştır. Bu durum ailesini geçindirmek için kent merkezlerinde toplanan faal erkek nüfusundan kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimden erkek işgücü daha yoğun olarak kent merkezlerine göç etmiştir. Ancak köylerde kadın faal nüfus %61,6 ile istihdam oranına karşılık erkeklerin istihdam oranı %7,3 gibi düşük seviyedir. Bu durum kırsal kesimde kadın faal nüfus tarım ve hayvancılıkta daha çok istihdam edildiğini göstermektedir. Erkek faal nüfusun kent merkezlerine göç ettiğini anlamaktayız.

Grafik 4: Artvin İlinde Faal Nüfusun İstihdam Oranı

Kaynak: DİE,2000 Genel Nüfus Sayımı nüfusun Sosyal ve Ekonomik NitelikleriDİE yayın no: 2489 Ankara 2001

Artvin ilinde istihdam edilenlerin sayısında, sürekli bir azalış görülmektedir. 1980-2000 döneminde istihdam edilen nüfus yıllık %0 18’lik bir hızla azalmaktadır. Kadın ve erkek nüfusun istihdamı yıllar itibariyle sürekli azalmıştır. 1980-2000 döneminde, istihdam edilen erkek nüfus yıllık %0 10 hızla azalırken, istihdam edilen kadın nüfus ise yıllık %0 28 azalmıştır.

Tablo 11: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

İŞSİZLİK	Kent Merkezi	İlçe Merkezi	Köyler	Toplam	Türkiye
Erkek	7,0	12,1	5,8	7,7	6,6
Kadın	30,9	33,2	2,3	6,0	6,4
Toplam	10,8	15,5	4,1	7,0	6,6

Kaynak: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN) DİE Yayın 2489 DİE, 2003 Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası Ankara 2779, Ankara

İşsiz kavramını tekrar tanımlamak istersek; Çalışma istek ve kabiliyetinde olan, fakat piyasadaki ücret ve diğer çalışma şartlarını kabul etmesine rağmen iş bulamayan insandır. Bu tanımdan yola çıkarak yukarıdaki 11 nolu tabloyu değerlendirelim. Kadınlarda işsizlik oranı kent merkezlerinde % 30.9 %33,2’lik oranlarla karşılık

erkeklerin kent merkezlerinde işsizlik %7 ve %12,1'dir. Bu durum kadınlar kentlerde işsizlik oranı erkeklere göre çok fazla olduğunu görmekteyiz.

Köylerde ise erkek işsiz oranı (5, 8) kadın işsiz oranından (2, 3) daha fazladır. Çünkü kadınlar tarım ve hayvancılık uğraştığı için işsizlik oranları yüksek değildir.

Türkiye genelinde %6,6 olan işsizlik Artvin genelinde %7'dir. Bu durum Artvin ili göç vermesine rağmen işsizlik oranı Türkiye genelinde fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 12: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun İşgücüne Katılma Oranları (%)

İşgücüne Katılma	Kent Merkezi	Artvin İlçe Merkezi	Köyler	Toplam	Türkiye
Erkek	62,4	57,5	75,4	67,9	67,8
Kadın	17,2	12,2	63,0	43,1	24,4
Toplam	42,0	36,1	69,0	55,5	49,2

Kaynaklar: DİE, 2001, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Artvin), DİE Yayın No: 2489 Ankara
DİE, 2003 Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın No: 2979, Ankara

Tablo 12 incelediğinde kent merkezlerinde erkek gücünün katılım oranları (82,4 – 57,5) kırsal kesimden (75,4) düşüktür. Bu durum kadın işgücünde daha büyük fark vardır. Kent merkezlerinde kadınların işgücüne katılma oranları (17,2 – 12,2) kırsal kesimde işgücüne katılma oranından (69) çok düşüktür. Kadınların Kent merkezlerinde işgücüne katılma oranlarının düşük olmasında, özellikle, köyden kente göçün yoğun bir şekilde yaşandığı Artvin ilinde, göç sonucu köylerde tarımsal üretimde çalışan kadınların şehirlerde istihdam dışında ev kadını olarak kalmayı tercih etmelerinin etkili olduğu söylenebilir.

Enformal sektörün ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışma statülerinin ağırlıklı bir paya sahip olmasının kültürel ve sosyal nedenlerden dolayı kadın ücretli bir işte çalışmayı aileleri tarafından istenmesinin Artvin ilinde ve Türkiye'de işgücüne katılım düşük olmaktadır.

1.1.6. Ekonomik Bakımdan (İktisaden) Faal Olmayan Nüfus

Artvin ilinde istihdamda olmayan ve işsiz kesime girmeyen 12 ve daha yukarı yaştaki kişileri kapsayan yani işgücünde olmayan nüfusa ilişkin ilgileri tablo yardımıyla değerlendirelim.

Tablo 13: Artvin Yerleşim Yerleri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Çalışmayan Nüfusun Cinsiyet ve Çalışmama Nedenine Göre Oransal Dağılımı (%)

	İlçe Merkezleri		Kent Merkezi		Köyler		İl Geneli			Türkiye		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
İşi Olmayan	8,0	4,6	13,0	4,6	20,7	5,3	15,5	4,9	8,7	5,8	1,1	2,5
Öğrenci	53,5	22,5	37,6	15,8	33,0	14,8	38,2	16,5	24,4	44,9	13,8	23,1
Ev kadını	-	68,2	-	75,0	-	75,1	-	73,9	47,1	-	66,2	46,5
Emekli	22,2	2,4	27,7	2,1	16,0	1,7	22,0	2,0	9,2	23,9	2,4	8,8
İrad sahibi	1,3	0,2	1,8	0,3	2,5	0,4	2,0	0,3	0,9	1,8	1,8	1,8
Diğer	14,9	2,1	19,8	2,2	27,7	2,6	22,3	2,3	9,6	23,6	14,7	17,4
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Frekans	3 896	7 053	10 769	19 936	10 382	17 091	25 047	44 080	69 127	7 829 000	18 424 000	26 253 000

* İş arayıp, son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanları kapsamaktadır.

Kaynaklar:

- 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2489, Ankara
- 2) DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Tablo 13 de Artvin Yerleşim Yerleri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Çalışmayan nüfusun Cinsiyet ve Çalışmama Nedenine Göre Oransal Dağılımı (%) Gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde Artvin ilinde %38,2'lik oranla öğrenciler ilk sırayı almaktadır. Ardından %22,3'lük oranla diğer kategorisini oluşturan özürlü yaşlı vb. gelmektedir. Yine erkekler arasında %22'lik oranla emeklilerde önemli bir yekün tutmaktadır. Bu durum bize emeklilik bölümünde erkeklerin emeklilik oranı (%22,2) kadınların emeklilik oranı (%2,4) 11 kat daha fazladır. Erkeklerin emeklilik oranlarının yüksek olması erkeklerin ücretli ve sigortalı çalışmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Erkek nüfus içinde işi olmayan grupta %15,5 önemli bir yer tutmaktadır. Bu grubun içinde kendi kabiliyet ve yeteneğine göre, istediği ücrete göre iş bulamayanlarda önemli orandadır.

Artvin ilinde kadın nüfusun %73,9 ev kadını olması kadınların işgücüne katılmayıp ev işlerini yapmasıyla beraber ücretli bir işte çalışmasının engellendiği veya kendine göre iş bulamadığını göstermektedir. Kadın nüfusu içinde %16,5 öğrenci iken, iş arayıp da ta son üç ay içinde iş aramayanlar %4,9 gibi az bir orana sahiptir. Bu durum bize kadınlarda kendilerinin ve ailesinin razı olacağı işte çalışmak için iş aramış fakat bulamamış. İş bulamadığı için ümidi kalmayınca, tekrar iş aramamış olanların oranı da yüksektir. Türkiye geneline baktığımızda Artvin iline yakın oranlar görmekteyiz. Türkiye genelinde kadın nüfusun %66,2 ile ev kadını %13,8 öğrenci %2,4 emekliler temsil etmektedir. Erkek nüfus içinde %44,9 öğrenci %23,9'u emeklidir. Bu durum Artvin ilindeki faal olmayan nüfusun özellikleri Türkiye geneliyle yakın diyebiliriz.

1.2. Nüfus Hareketleri

1.2.1. Artvin İlinde Nüfusun Göç Durumu

Göç; Kişilerin gelecek yaşantılarının ya bir bölümünü yada tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek amacıyla yapmış oldukları coğrafi nitelikli sürekli yer değiştirme olayıdır.⁸¹

Nüfusun hareketliliğini ifade eden göç ülke içerisinde olabileceği gibi şehir içinde hatta ülke dışına olabilmektedir. “Göç olgusu değişik biçimler ve isimler altında çok eskiden beri yaşanmaktadır. Tarihi boyutu ile kitlesel nüfus hareketleri istila, kuşatma, fetih kolonizasyon ise göç biçiminde görülmüştür. Göç olayını insanların başladığı ilk dönemlere kadar götürmek mümkündür. Bu anlamda göçler yavaş yavaş yeryüzüne o güne kadar keşfedilmemiş doğal kaynakların bulunduğu yerlere dağılma biçiminde gerçekleşmiştir. Tarihi süreç içerisinde milli devletlerin oluşması akabinde yaşanan savaşlar zorunlu göçleride beraberinde getirmiştir. Artvin ve Çoruh Havzası da 4000 yıllık tarih boyunca çeşitli istilalarla nüfus kazanmış göçlerle nüfus kaybetmiştir.”⁸²

⁸¹ DPT Artvin İli Raporu, Nisan, 2000 s.4

⁸² Gündüz Ali, Çoruh Havzası ve Artvin, Ardanuçlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay. No: 1 Ankara, s.209

Artvin ilinde göçü kentleşme ve sanayileşme ile birlikte hızlanan kırsal alandan kent ve il dışına, ülke dışına göçü nedenleriyle birlikte değerlendirelim.

Türkiye’de az gelişmiş illerden iş imkanlarının daha kolay olduğu kent merkezlerine göç vardır. Türkiye’de göç etme nedenleri hakkında şunları diyebiliriz.

İş arama/bulma amaçlı göç, ülkemizde göçün en önemli nedenini oluşturmaktadır. İller arası göç eden nüfusun %20’si iş arama-bulma, yaklaşık %13’ü tayin ve atama nedeniyle göç etmiştir. Göç eden nüfusun %26’sı hanedeki fertlerden birine bağımlı göç ederken, eğitim nedeniyle göç eden nüfusun oranı %12, diğer nedenlerden dolayı göç eden nüfusun oranı %17’dir.⁸³

Artvin’de göçü yurtdışı göç, il içi göç ve il dışından başka illere göç olarak sınıflandırabiliriz.

Artvin’den yurt dışına göç hareketleri 1950’li yıllarda başlamıştır. “Yurt dışı durgun bir seyir izlemiştir. 1961-1974 yılları arasında ise yurt dışı göçü en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Yörede yapılan yurt dışı göçlerde Türkiye geneline benzer bir özellik göstermiştir. Önce erkek nüfus işçi olarak gitmiş akabinde ailesini de götürmüştür.⁸⁴

Artvin ilinde göçün olmasının nedeni ilin topoğrafik koşulları, artan işgücüne toprakların yetmemesi, sanayiinin ve hizmetler sektörünün istihdamda yetersiz kalmasını gösterebiliriz. Ayrıca tarımda makineleşme kırsaldan göçü hızlandırmıştır.

Mevsime bağlı göç hareketleri daha çok inşaat ve tarım işçiliği için yakın illere göç etme şeklinde olmuştur. Komşu iller olan göç Kars, Erzurum, gidip toprak kiralama ve icar şeklinde tarla kiralayıp sebze yetiştirip satmak şeklindedir.

Sahilde ve Borçka’da çay ve fındık ziraatının yerleşmesi yeni bir mevsimlik göç hareketi doğurmuştur. Bu tip mevsimlik göç hareketleri yurt içi göçler için potansiyel oluşturmuştur. Önceleri mevsimlik olarak göç eden insanlar uygun ortam oluşunca

⁸³ 2000 Genel Nüfus Sayımı, Göç İstatistikleri, TC.Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No: 2876 2005 Ankara s.13

⁸⁴ Gündüz Ali a.g.e. s.211

kalıcı, olarak yerleşme yolunu seçmiş mevsimlik olarak gittikleri yerlere zamanla yerleşmişlerdir.⁸⁵

Artvin ilinin ulaşım ve haberleşme alanındaki gelişmesi sosyal yapının da değişmesine etkide bulunmuştur. Göç eden nüfus gittiği yerde kalıcı olmuş mevsimlik olmaktan çıkmıştır.

Artvin ilinde 1985-2000 yılları arası genel nüfus sayımları incelediğinde ilin nüfusu (Tablo 4) sürekli azalmaktadır.

Tablo 14: Artvin İlinde 1985-1990 Arasında İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

Nüfus ve göç durumu		Türkiye	Karadeniz	Artvin
1990 Nüfusu		50 518 291	7 283 979	193 863
	Nüfus	4 065 173	348 890	12 341
İçe Göç	Toplam göç içindeki payı (%)	1 000	86	3
	1990 nüfusu içindeki payı	80	48	64
	Nüfus	4 065 173	740 865	32 713
Dışa göç	Toplam göç içindeki payı (%)	1 000	182	8
	1990 nüfusu içindeki payı	80	102	169
Net göç		-	-391 975	-20 372
Net göç hızı		-	-54	-105

Kaynak:

1) DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.

2) URL-4.

⁸⁵ GÜNDÜZ Ali, "a.g.e." s.211

Tablo 14 de Artvin İlinde 1985-1990 Arasında İçe Göç, Dışa Göç, Net Göç ve Net Göç Hızını Göstermektedir. Tabloyu incelediğimizde Karadeniz Bölgesi 391975 kişi göç ederken Artvin’de ise 20372 kişi göç etmiştir. İl dışına göç eden insan sayısının il içinde göç eden insan sayısından fazla olduğu görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi ilin net göçü (-20372) negatiftir. 1985-1990 döneminde il dışına olan göçlerde Türkiye genelinde %080, Karadeniz Bölgesinde %0102 Artvin ilinde %0169 olarak görülmektedir. Bu durum Artvin il genelinde dışa göç Türkiye Doğu Karadeniz Bölgesinin illerine göre çok ileri düzeydedir.

Net göç hızına bakıldığında Karadeniz Bölgesinde %0 54 iken, Artvin %0 105 olması göçün ileri düzeyde olduğunu göstermektedir. Artvin ilinde net göç hızının negatif değerinde (-20372) olması il dışına göçün iç göçten daha büyük olduğunu gösterir. Bu durum Artvin ilinde 1985-1990 arası yoğun bir göç yaşanmış olduğunu anlatmaktadır.

Tablo 15: Köy’e Dahil İllerin 1997 Yılı Verdiği Aldığı Göç Sayısı

S.No	Köye Dahil İller	Net Göç Sayısı	Net Göç Hızı (Binde)
1	Artvin	-20,372	-99
2	Trabzon	-51,485	-68
3	Giresun	-34,828	-74
4	Tokat	-45,746	-57
5	Ordu	42,910	-55
6	Rize	-28,726	-84
7	Gümüşhane	-22,305	-135
8	Samsun	-31,222	-29

Kaynak: DİE, 1997 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablo 15 incelediğinde il dışına en çok göç veren Gümüşhane (%o-135) den sonra Artvin ili (%o-99) gelmektedir. Bu illerin hepsi net göç hızları negatiftir. Bu durum illerin, il dışına verdiği göçler aldığı göçlerden daha fazla olduğunu göstermektedir

Tablo 16: Artvin İlinin 1975-2000 Yıllarında Net Göç Durumu

	1975-1980		1980-1985		1985-1990		1995-2000	
	Net Göç	Net Göç Hızı	Net Göç	Net Göç Hızı	Net Göç	Net Göç Hızı	Net Göç	Net Göç Hızı
Artvin	-12 687	-61,2	-10855	-51,1	-20372	-98,6	-11560	-63,6

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri s.28

Tablo 16’de görüldüğü gibi 1975-2000 döneminde Net Göç negatiftir. Bu durum Artvin ilinde nüfus kaybına yol açan il dışına yoğun göç yaşanıyor demektir. Artvin’in nüfusuna oranla bu göçü şiddetli diyebiliriz. Çünkü nüfusu devamlı azalmakta olduğunu görüyoruz. En çok göç 1985-90 döneminde (-20,372) yaşanmıştır. 1995-2000 döneminde göçün azaldığını görmekteyiz. Bunun sebebi de Artvin’de başlayan barajlar ve Marmara Bölgesinde yaşanan depremdir.

Tabloda net göç hızlarını incelediğimizde net göç hızının en yüksek olduğu dönem 1985-1990 dönemidir. 1995-2000 döneminde net göç türünün azaldığını göstermektedir.

Türkiye genelinde net göç hızı en yüksek iller arasında Artvin ili (-63) 8 sıradadır. (TUİK, 2000)

1995-2000 döneminde, illerin net göçleri (aldığı göç verdiği göç) dikkate alındığında, 23 ilin göç nedeniyle nüfusun arttığı 58 ilin nüfusunun ise azaldığı görülmektedir. 1995-2000 dönemi net göç hızına göre en fazla göç veren ilk üç il, Ardahan, Bartın, ve Sinop illeridir. 8. sırada net göç hızı ile (%o-63) Artvin ili gelmektedir. Bu durum Artvin ili en hızlı göç veren iller arasında olduğunu göstermektedir.

Tablo 17: Artvin İlinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Verdiği Göç
(1995-2000 Yılları Arası)

Yaş Grubu		Artvin
Toplam		25934
	Erkek	14014
	Kadın	11920
5-14	Erkek	2031
	Kadın	1895
15-19	Erkek	1769
	Kadın	1651
20-24	Erkek	2906
	Kadın	2387
25-29	Erkek	2467
	Kadın	2052
30-34	Erkek	1501
	Kadın	1102
35-39	Erkek	1109
	Kadın	814
40-44	Erkek	746
	Kadın	550
45-49	Erkek	495
	Kadın	386
50-54	Erkek	366
	Kadın	260
55-64	Erkek	286
	Kadın	318
65 +	Erkek	676
	Kadın	897
Bilinmeyen	Erkek	27
	Kadın	7

Kaynak: TÜİK 2000, Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri s.11 (sayfa s.11'deki verilerden yararlanarak tablo yeniden oluşturulmuştur.) 86. Tuik 2000, Genel Nüfus Sayılı göç İstatistikleri, s. 11.

Tablo 17 incelediğinde Artvin ilinden başka illere göç en çok 20-24 grubunda olduğu görülmektedir. Bunun nedeni bu yaş (20-24) grubuna kadar Artvin'de iş bulup çalışmayacağını anladığı için göç etmeyi tercih etmişlerdir. Ayrıca askeri görevini bitirmede bu yaş grubuna denk gelmesi de göç eden sayısını artıran unsurdur. 25-29 yaş grubu da en çok göç eden insan sayısında ikinci sıradadır. Bu durumun nedeni de

yukarıda olduğu gibi Artvin’de istihdam imkanı bulamayan iş gücünün göç etmek zorunda kaldığını göstermektedir.

20-29 yaş gruplarında göç edenlerde 5373 kişi erkek iken ,4439 kadındır. Bu durum erkekler aile reisi konumunda olduğu için iş bulup çalışmak ve ailesini geçindirmek veya evlenip yuva kurmak için göç etmektedir. Aynı durumu kadınların yapmasına sosyal değerler engel olduğu için kadın göç sayısı erkek göç sayısından az kalmaktadır. Ayrıca eğitim için göç eden insanları da bu grupta yer almaktadır.

5-14 yaş grubuna bakıldığında göç eden büyükler iş bulup ailesini geçindirecek duruma gelince bu yaş grubunda yanına aldığı için 5-14 yaş grubunda göç etmiş oluyor.

30 yaş üstü gruba bakıldığında göç her yaş grubunda azalarak devam ettiğini görmekteyiz. 30 yaş grubu üstünde göç edenlerin azalmasının nedeni kalifiye eleman olmadıkları için büyük şehirlerde iş bulamayacaklarını ve şehir hayatına uyum sağlayamayacaklarını bildikleri için göç edenlerin sayısı az olmaktadır. 30 yaş üstü grupta göç edenler genelde memur ve kamu işçileri tayin istemek şeklindedir. Çünkü memur ve işçiler çocuklarının daha iyi eğitim almaları çocuklarının daha kolay iş bulmaları için göç etmektedirler.

65 üstü yaş grubuna bakıldığında göç eden sayısı iyice azalmıştır. Bu yaş grubunda dikkat çeken göç eden kadınların sayısı 897 iken erkeklerin sayısı 676’dır. Bu durum bize eşi ölen kadınların başka illerdeki çocuklarının yanına göç etmesidir. Çünkü kadınlar sahipsiz kaldıklarını düşünerek göç etmektedirler.

Türkiye geneline bakıldığında 1995-2000 döneminde göç eden erkek nüfus, kadın nüfustan yaklaşık %20 daha fazladır. Ülke genelinde göç eden her 100 kadına karşılık 120 erkek göç etmektedir. Göç eden toplam nüfusun yaklaşık olarak yarısı 20 yaşından daha küçüktür. 15-29 yaş grubunda göç eden nüfus, toplam göçün yaklaşık %49,2’sini oluşturmaktadır.⁸⁶ Artvin’de 15-29 yaş grubundakilerin sayısı 13232, toplam göç eden 25934 olduğuna göre 15-29 yaş grubunun göç sayısı yarıdan fazla olduğunu görmekteyiz. Bu durum Artvin’de istihdam şartlarının çok yetersiz olduğunu göstermektedir.

⁸⁶ TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri. s.15, 14

Tablo 18: Artvin ilinde okur yazarlık, eğitim durumu ve cinsiyete göre illerin verdiği göç (6 ve daha yukarı yaştaki göç eden nüfus)

TOPLAM			Okuma yazma bilmeyen		Okuma yazma bilen Toplamı		Bir okul bitirmeyen		toplam		İlkokul	
A	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
25519	13799	11720	252	803	13547	10916	1741	1821	11805	9093	2892	4034

İlköğretim		Ortaokul		Ortaokul dengi meslek okul		Lise		Lise dengi meslek okul		Yüksek öğretim		Mezuniyeti bilinmeyen		Okuma yazma durumu bilinmeyen	
B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
471	349	1458	875	58	9	3800	2282	1244	686	1882	8581	1	2	-	1

Kaynak: TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri, T.C.Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayın 30: 2876 Ankara – 2005

Tablo 18 incelediğinde 1995-2000 döneminde göç eden 25519 kişinin 13799'u erkek 11720'si kadındır. Okuma yazma bilmeyen erkeklerde 252 kişi kadınlarda 803 kişi göç etmiştir. Göç edenlerin ilköğretim mezunu olan 2892 erkek 4034 kadındır. Bu durum okuma yazma bilmeyen ve ilköğretim mezunu olanlarda kadınlar daha fazladır. İlköğretim ve ortaokulu bitiren (471+1458+58) 1987 erkek iken (349+875+9) 1233 kadın olması, kadınlarda göç eden nüfusun daha az olduğunu gösterir. Ayrıca lise ve dengi okulu bitiren (3800 + 1244) 5044 erkek iken (2282+686) 2968 kadın nüfustur. Ortaokul ve lise düzeyindeki göçte erkeklerin sayısının kadınlardan fazla olduğunu görmekteyiz. Ortaokul ve liseyi bitiren erkek nüfus iş bulmak veya eğitim amacıyla gidebilmesine bağlanabilir. Yüksek öğretimi bitirenlerde erkek nüfus 1882 iken kadın nüfus 858'dir. Bu durum gösteriyor ki kadın nüfus göç etme konusunda erkeklere göre daha serbest olmadığını gösteriyor. Bu durum aile yapısıyla ilgili olarak şöyle açıklanabilir. Erkek iş bulup ailesini geçindirmek veya evlenmek için, ailesine ekonomik bakımdan yük olmamak için çalışmak için kendini mecbur hissetmesine de bağlanabilir.

Tablo 19: Ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre illerin verdiği göç (1995-2000 Yılları Arası)

Toplam			Ziraat,avcılık,ormancılık ve balıkçılık		Madencilik ve taş ocakçılığı		İmalat sanayi		Elektrik ,gaz ve su			
A	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
11557	8584	2973	543	954	43	2	1427	490	56	4		

İnşaat		Toptan ve perakende ticaret ve lokanta ve oteller		Ulaştırma , haberleşme ve depolama		Mali kurumlar,şigorta,taşınmaz mallara ait işler ve kurumları,yardımcı iş hizmetleri		Toplum hizmetleri,sosyal ve kişisel hizmetler		İyi tanımlanmamış faaliyetler	
B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
1120	13	750	173	430	50	375	145	3837	1141	3	1

Kaynak: TÜİK, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri Ankara 2005

Tablo 19 incelediğinde erkeklerde en çok göç 3837 ile toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmet iş kolunda yaşanmıştır. Bu durum toplum hizmetlerinde ve kişisel hizmetlerinde çalışan kamu görevlilerin il dışına gitmesinde önemli bir payı olduğunu görmekteyiz. Erkeklerde inşaat (1120) ve imalat sanayinde de (1427) yoğun göç yaşadığını göstermektedir.

Kadınlarda ise en çok göç (1141) toplum ve kişisel hizmetler iş kolunda yaşanmıştır. Kamu görevlisi kadınların il dışına göç etmesinin payının büyük olduğunu görmekteyiz. Kadınlarda en az göç beden çalışmayı gerektiren inşaat (13) elektrik, gaz (4) madenciliktir (2) bu işlerde bedenen çalışmayı gerektirdiği için istihdam edilen kadın sayısı az olmaktadır. Bu nedenle göç eden kadın sayısı da az sayıdadır.

“Ülke genelinde istihdamdaki nüfusun yaklaşık yarısı tarım sektöründe (%48,4) çalışmaktadır. 1995-2000 döneminde göç eden nüfusun çoğunluğu ise hizmet sektöründe görev yapmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan göç etmiş nüfus oranı zaman

içinde %49'dan %54'e yükselmiştir. Bu artış özellikle şehirden şehre ve köyden şehre olan göçte yaşanmıştır. 1995-2000 döneminde göç eden erkek nüfusun %13'ü tarım sektöründe çalışırken bu oran kadınlar için yaklaşık %53'tür."⁸⁷

Tablo 20: İş Gücü Durumu ve Cinsiyete Göre İllerin Verdiği Göç (1995-2000 yılları arası)

Toplam			Toplam		İstihdam		İşsiz		İşgücünde olmayan		Bilinmeyen	
A	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
23150	12597	10553	9368	3502	8584	2973	784	529	3229	7051	-	-

Kaynak: TÜİK, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri Ankara

Tablo 20 incelediğinde istihdam edilen nüfusta 8584 kişi erkek işgücü göç etmişken kadınlarda 2973 kişi göç etmiştir. Bu durum, bize istihdam edilmiş nüfusta (8584+2973=11557) da çok göç yaşandığını göstermektedir. Bunun nedeni göç eden insanlar tayin nedeniyle göç etmiştir veya şartları daha iyi olan iş bulabilirim diye göç etmiştir. Artvin'de olan göçler istihdam olan nüfusta da yaşanmaktadır.

İş gücünde olmayan 3229 erkek işgücü göç etmişken kadın işgücünde 7051 kişi göç etmiştir. İşgücünde olmayan ev kadınları ve öğrencilerin önemli bir yeri vardır.

Türkiye'de, 1985-2000 döneminde göç eden nüfusun büyük bir çoğunluğu ücretli ve maaşlı olarak çalışmaktadır. Ücretli veya maaşlı çalışan erkeklerin oranı bir önceki döneme göre artarken, kadınların oranında azalma görülmüştür. Göç eden nüfusun %72,5 ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Bu oran göç eden erkeklerde %80,9, kadınlarda %50'dir.⁸⁸

Artvin'de ücretli ve maaşlı olanların göç etmesi Türkiye geneliyle paralellik arz ediyor.

Ülke genelinde yaşanan karayolu ağındaki gelişmeler, ulaşım ve haberleşmedeki kaydedilen mesafe, sosyal değişimi de beraberinde getirmiştir. Bir döneme kadar

⁸⁷ TÜİK, 2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri s.20

⁸⁸ TÜİK 2000, Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri s.20

mevsimlik bir özellik gösteren göç sosyal değişimle birlikte kalıcı olmaya başlamıştır.⁸⁹

Vadinin olumsuz topografik koşulları özellikle kırsal nüfusunu yakından etkilemiştir. Tarım arazileri sınırlı düzeydedir. Arazi varlığı artan nüfusun ihtiyacını karşılamamış, nüfus- toprak dengesi bozulmuştur. İstihdam imkanları çok sınırlıdır. İyi bir eğitim, sosyal güvence dışı açılan insanın şehre olan talebini artıran faktörle olmuştur. Nüfus bahsindeki ifade edildiği gibi 1975 yılına kadar, Türkiye ortalamasının altında da olsa artan il nüfusu bu tarihten sonra azalmaya başlamıştır. 2000’li yılda Artvin ili Türkiye’de göç veren iller arasında ilk 10 arasındadır. Dışarıya göçte tercih edilen, iller arasında ilk sırayı Bursa almaktadır. Artvin merkez ilçede yapılan bir çalışmaya göre 1950-1993 döneminde Artvin ilinden dışarıya göç eden nüfusun %30,4’ü Bursa ilini tercih etmiştir. Bunu sırayla %19,7 ile İstanbul, %9,7 Ankara, %7,4 ile Kocaeli, %7 ile İzmir, %6,3 Adapazarı, %5 Artvin merkez %2,5 Samsun, % 0,8 Tokat ve %11,2 diğer iller şeklindedir.⁹⁰

Nüfusun göçle azalması, giderek nüfus dengesinin bozulmasına ve üretimdeki insan sayısının azalmasına tüketici insan sayısının artmasına sebep olur. Bu durum sosyal yapının değişmesine neden olur.

Artvin’de nüfusun azalışının nedeni kaliteli bir yaşam ortamı elde etmemekten dolayı ekonomik ve sosyal güvenceye kaçıştır. Yani işgücünün istihdam sahalarına göçüdür. Göç, zorunlu bir olgu haline gelmişse, ortaya sosyolojik değerlendirme tablosu çıkıyor. Toprağın bölünmüşlüğü, mekanize tarım etkinliğinin, üretim alanlarının ve fabrikaların azlığı veya var olanların kapanma noktasına gelmiş olması göçün ana nedenleri.⁹¹

Göç Artvin ilinde göç sosyo-ekonomik yapıyı da değiştirmektedir. Göç birlikte üretken genç nüfus azalmış, yaşlı, emeklilerin yoğun yaşadığı, devlet dairelerinde

⁸⁹ GÜNDÜZ, Ali, “ÇORUH HAVZASI VE ARTVİN”Ardanuçlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayın No:1 Kızılay/Ankara 2001 s.212

⁹⁰ GÜNDÜZ, Ali “a.g.e”. s.212

⁹¹ ÖZTÜRK, Kenan, “Gelin Artvin’e Sahip Çıkalım”Livane Aylık Yöresel, Turizm, Kültür, Sanat ve Haber Dergisi Ağustos 1997 Sayı 9 İstanbul s.10

çalışanlar ve kırsaldaki askerlerden, ev kadınları ve öğrencilerden oluşan nüfusun yapacağı katma değerde az olacaktır.

Göçler ailelerin parçalanmasına ve aile bireylerinin değişik kentlerde yaşamasına yol açmaktadır. Ekonomik ve sosyal yardımlaşmada yok olmaya gitmektedir.

Genç nüfusun il içinde istihdamının olanaksızlığı, bütün olumsuzluklara, eğitimde olarak eşitsizliklerine karşın yüksek öğrenim gören gençliğin büyük çoğunluğu il dışında olması, genç nüfusu şehir dışı etmiş. Böylelikle daha az üreten, giderek daha çok tüketen bir ekonomik yapı hakim olmuş.⁹²

Ekonomik ve toplumsal etkenlere dayalı göç olayı, yerel kültürlerin değişmesine yol açıyor. Sosyal ve ekonomik dayanışma giderek yok oluyor. Hem şehri kimliği çözüyor.

Tablo 21: 1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İli İçinde Göç Durumu

Yerleşim Yeri Tipi		Göç Alan				
		Kent merkezi	İlçe merkezleri	Köyler	Toplam	Yüzde
Göç Veren	Kent merkezi	-	396	517	913	10,7
	İlçe merkezleri	920	-	1 331	2 251	26,3
	Köyler	1 295	4 103	-	5 398	63,0
Toplam		2 215	4 499	1 848	8 562	100,0
Yüzde		25,9	52,5	21,6	100,0	

Kaynak: TÜİK, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri

Tablo 21 incelediğinde şu değerlendirmede bulunabilir. Göç edenlerin çoğu kent merkezini ve ilçe merkezlerini tercih ettiklerini görmekteyiz. Kent merkezlerinin köyler için bir çekim merkezi olduğunu görmekteyiz. Köyden kent merkezlerine göçün en önemli nedeni kırsal alanda istihdam imkanı bulamayan nüfusun kent merkezine göç etmekte olduğu görülmektedir. Göç edenler ilk önce kent merkezlerini

⁹² ÖZTÜRK, Kenan, "a.g.d"1997 sayı 2, İstanbul s.13

düşünmektedirler. Kent ve ilçe merkezlerinde iş bulamayan nüfus başka illere göç etmektedirler.

1.2.2. Barajlar ve Göç

Günümüzde Artvin ile birlikte tüm Çoruh Havzası üçüncü defa büyük bir göç dalgası tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bilindiği gibi E.İ.E İdaresi Genel Müdürlüğüne 1960'lı yıllarda başlatılan çalışmaların sonuçlarına göre 1982 yılında Çoruh Nehri mastır planı hazırlanmıştır. Bu plana göre, Bayburt ilinden, başlayıp Gürcistan sınırına kadar devam eden ana kol üzerinde 11 adet baraj ve hidro elektrik santral (H.E.S) projesi bulunmaktadır. Bu projelerden Artvin ili sınırlarında kalan Muratlı, Borçka, Deriner, Artvin ve Yusufeli Barajlarının baraj göl aynasında kalan bir ilçe bir belde ve 33 köy yerleşim yerinde 11804 hane 38211 kişi etkilenmiş olacaktır.⁹³

Çoruh barajlarında toplam il nüfusunun %28,1'i etkilenecektir. Artvin Çoruh Barajları inşasından dolayı göç ve iskan sorunuyla karşı karşıya kalacaktır.

1.2.3. Baraj Öncesi Etkiler

Çoruh Barajları master planlarının hazırlandığı 1982 yılından günümüze yöre yaklaşık 25 yıllık belirsizlik yaşanmıştır. Köyler göç etmesi ihtimali ile yenilenmemiş alt yapı tesislerinin bakımı yapılmamıştır. Köylüler Baraj göl sahasında kalacak tarım arazilerine ve ormana yatırım yapmamışlardır. Köylerde genç nüfus arasında iç göç eğilimi, artmış yaşlı nüfus oranı artmıştır. Köylerde yaşayan nüfusun yarısından fazlası 40 yaşın üzerindedir. Köylüler bireysel çözüm aramış bilhassa, merkez ilçede konut ve arazi satın alma yolunu seçmişlerdir. Devlet baraj bölgesi içinde kaldıkları gerekçesiyle uzun zamandır. Köy ve beldelere yatırım yapmamış yatırım ve ödenekleri kısmıştır.⁹⁴ Barajın yukarıda söylenen etkileri sosyal yapıyı değiştireceğini görmekteyiz. Barajlar üretken nüfusun kent merkezine ve il dışına göç etmeye zorlayınca Artvin ilinin istihdam yapısında değişimler olacaktır.

⁹³ DPT Artvin İli Raporu 2000, s.25

⁹⁴GÜNDÜZ, Ali, a.g.e. s.213

1.2.4. Barajların Göç Yapacak Nüfusta Olabilecek Etkileri

Baraj nedeniyle, yıllardır yaşamış oldukları evlerini ve köylerini terk etmeleri özellikle yaşlı nüfus için çok zor olacaktır. Çünkü yaşlı nüfus göç ettikleri yerlerde uyum sorunu yaşayacaktır.

Kırsal kesimden göç eden nüfus kalifiye (vasıflı) eleman olmadıkları için göç ettikleri yerlerde iş bulamama durumuyla karşılaşacaktır.

Yapılacak barajların istihdamı artırıcı etkisi sınırlı kalacaktır. Çünkü barajı yapan firmalar eski kalifiye elemanlarını çalıştırmaktadırlar. Hizmetler sektöründe istihdamı artırıcı etkisi olacaktır.

Barajlar Çoruh Havzasının aşağı ve orta bölümünü sular altında bırakacaktır. Baraj suyu altında kalan yerler Çoruh, Havzasının en verimli ve Akdeniz ikliminin yaşandığı yerlerdir. Bunun dışındaki yerler karasal iklim düzeyindedir. Burada yaşayan halkın geçim ve yaşantı durumu değişecektir.

Kırsaldaki aileler tarımda istihdam edilmektedir. Göç ettikleri yerlerde iş bulamayan ailelerin geçimleri zorlaşacaktır.

Köylerin dağılması ve parçalanması geleneksel dokunun bozulmasına sebep olacak, mevcut komşuluk yardımlaşma ve dayanışma yok olacaktır. Bu nedenle göç nedeniyle belirsizlik yaşayan insanlar “tedirginlik”, “gelecekte korkma” şüphecilik ve huzursuzluk yaşayacaktır.⁹⁵

Baraj yapımı sosyo-ekonomik dönüşümleri hızlandırması ile birlikte, önemli bir iç ve dış göç olgusunu doğal olarak başlatacaktır. Diğer taraftan sular altında kalacak yörelerde yaşayan nüfusun yeniden iskanı söz konusudur. Bütün bu olgular var olan yerleşmeler sistemini önemli ölçüde değiştirecektir. Eski yerleşimler (Kent ve kasabalar) hızla büyüyecek, yeni yerleşimler ortaya çıkacaktır. Mevcut yerleşimler, alt yapılar, iskan alanları, ulaşım, eğitim, sağlık gereksinimleri açısından, bu göçleri karşılayacak kapasitede ve hazırlıkta değildir.⁹⁶ Bu durum kentleşme ve iskan sorununu beraberinde getirecektir.

⁹⁵GÜNDÜZ, Ali, a.g.e. s.215

⁹⁶ AVCI, İlhan, “Çoruh Havzası Enerji Potansiyeli Mevcut Projeler ve Artvin Geleceği” Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması 2003 Artvin Seminer – İktisadi Araştırmalar Vakfı – İstanbul 2003 s.196

2. ARTVIN İLİNİN SOSYAL YAPISI

2.1. Aile Yapısı ve Sosyal Değerleri

Türkiye’de aile, bir takım değişmelere rağmen halen toplum için çok önemli olan varlığını korumaktadır. Bu durum Artvin ili içinde geçerlidir. Artvin ilinde genelde çekirdek aile tipi daha yoğundur. Kırsal kesimde geniş ailelere daha çok rastlanmaktadır.

Artvin’de aile yapısını daha iyi incelemek için hane halkı büyüklüğünün yerleşim yeri tiplerine göre oransal dağılımına bakmak gerekir.

Tablo 22: Artvin’de Hane Halkı Büyüklüğünün Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Oransal Dağılımı (%)

	Kent Merkezi		İlçe Merkezleri		Köyler		İl Geneli		Türkiye	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Hanehalkı	21	5	59	13	129	27	210	46	67	15
	248	259	639	569	145	382	032	210	809	070
Büyüklüğü	4,0		4,4		4,7		4,6		4,5	

A: Yerleşik Nüfus, B: Hanehalkı sayısı

Kaynaklar:

- 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 – ARTVIN), DİE Yayın No: 2489, Ankara.
- 2) DİE, 2003, Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara.
- 3) Artvin İli Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Raporu Artvin 2005. s.42

Tablo 22 de 2000 Genel Sayım sonuçlarına göre, Artvin ilinde ortalama hane halkı büyüklüğü 4,6 iken, Türkiye genelinde 4,5’tir. Ayrıca kent merkezinde 4.0 ilçe merkezlerinde 4.4 ve köylerde 4.7 olduğunu görmektedir. Bu durum hane halkı büyüklüğü Türkiye ortalamasına yakın olduğunu görmekteyiz. Çekirdek aileyi karı-

koca ve evlenmemiş çocuklar oluşturmaktadır. Buradaki hane halkı ortalaması çekirdek ailede bulunan fert sayısına yakın durmaktadır.

Artvin’de genelde kırsal kesimde görülen geniş aile, anne-baba, onların çocukları ve torunları tipindedir.

Tablo 23: Artvin’de Hane Halkı Büyüklüğünün Yerleşim Tiplerine Göre Oransal Dağılımı (%)

Hanehalkı büyüklüğü	Artvin								Türkiye	
	1990				2000				1990	2000
	Kent merk	İlçe merk	Köyler	Toplam	Kent merk	İlçe merk	Köyler	Toplam		
1	2,2	2,7	3,1	2,9	3,7	3,8	5,9	5,0	4,5	5,3
2	9,2	9,2	11,0	10,5	11,7	11,0	17,7	15,0	11,2	13,9
3	15,5	12,6	9,2	10,5	18,8	15,4	11,9	13,7	14,2	17,1
4	28,9	21,2	12,3	15,7	31,2	26,5	15,3	20,4	20,5	23,5
5	21,7	21,9	15,2	17,2	20,7	20,6	15,5	17,6	16,2	15,3
6	12,0	15,2	14,9	14,7	8,4	11,6	12,7	11,9	11,3	9,2
7	5,8	8,4	12,0	10,7	3,6	5,8	8,5	7,1	8,4	15,7*
8	2,3	4,3	7,7	6,5	1,2	2,4	4,8	3,7	4,5	-
9	1,1	2,0	5,1	4,1	0,4	1,2	2,9	2,1	3,0	-
10+	1,4	2,5	9,4	7,2	0,3	1,6	4,9	3,4	6,1	-
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Toplam Hanehalkı sayısı	4 150	9 122	30 879	44 151	5 259	13 458	27 382	46 210	111 886	15 070 093

*Yararlanılan kaynakta, Türkiye genelinde 2000 yılına ilişkin hane halkı büyüklüğü sınıflandırması 7+ şeklinde son bulduğundan, buradaki % 17,7’lik oran 7 ve üzeri bireyden oluşan haneleri temsil etmektedir.

Kaynaklar:

- 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 – ARTVİN), DİE Yayın No: 2489 Ankara.
- 2) DİE, 2003, Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası, 2779, Ankara.
- 3) Artvin İli Nüfus ve Sosyo – Ekonomik Yapı Raporu Artvin, 2005 s.41

Tablo 23 incelediğinde köylerde iki kişilik hanelerin 1990 yılında % 11 iken 2000 yılında % 17,7 ye çıkmıştır. Bu durum gösteriyor ki köylerden genç nüfusun iş bulma, eğitim vb. nedenlerle göç etmesi sonucu hanelerde yaşlı fertler kalmaktadır. Ayrıca giden aile fertlerinin eş ve çocuklarını da yanında götürmesi aile fertlerinin sayısını daha da azaltmıştır.

Ayrıca 1990 yılında 4 kişilik aileler kent merkezinde %28,9 iken köylerde %12,3 2000 yılına geldiğimizde kent merkezinde %31,2 iken köylerde %15,3'e düşmüştür. Bu durum gösteriyor ki köylerden önemli ölçüde göçler olmaktadır. Bu göç eden nüfus kent merkezine veya başka illere göç etmektedir. 1990 yılında 6 kişiden fazla fertlerden oluşan aileler 2000 yılında önemli oranda düşüşler olduğu görülmektedir. Bu durum Artvin ilinde geniş ailelerin yerini çekirdek aileler aldığı görülmektedir.

2.2. Barınma

Artvin'de kırsal kesimde dağınık bir yerleşim düzeninin egemen olmasından dolayı çok sayıda konutun bir araya gelmesinden oluşmuş köylerin mevcudiyeti azdır. Konut yeri olarak vadilerden daha çok tepeler seçilmektedir. Her konutun çevresinde sebzeçilik ve meyvecilik faaliyetlerinin bir arada yürütüldüğü tarım alanları bulunur. Üretim etkinliklerinden sebzeçiliğin ve meyveciliğin ağır basması konutların bahçe içinde yapılmasını sağlamaktadır. Genellikle kullanılabilir arazinin azlığından dolayı araziden tasarruf amacıyla konutların alt katlarında hayvanlar için ahırlar yapılmaktadır.⁹⁷

2.3. Dayanışma Biçimleri

Yapı Daveti: Artvin ve çevresine özgü bir toplumsal dayanışma ve yardımlaşma biçimidir. İmecedan ayrılan yani bina inşa edecek kişiye komşularının bedensel çalışma yanında araç gereç yardımının da bulunmasıdır.

Yeni ev yapacak olan yada onaracak olan kişi binaya başlayacağı gün tüm köy halkını yapı yerine çağırır ikramda bulunur oyunlar oynanır. Herkes ekonomik gücüne göre yapacağı malzeme ve para yardımını açıklar. Bir kişi not alır ve herkes söz verdiği, taahhüt ettiği yardımı yapar. Ekonomik gücü olmayanlar ise bedenen çalışacağını beyan eder. Bu şekilde ev tamamlandıktan sonra yapılan eve bayrak çekilir ve yeniden şölen düzenlenir.⁹⁸

İmece: yörede insanlar birçok işi dayanışma şeklinde yardımlaşarak yaparlar. Erkekler arasında odun çekme ,tarla ,çayır biçme, köy ortak ihtiyaçlarının birlikte temini ,kadınlar arasında halı, kilim, cecim, hasır dokuma, mısır açma, fasulye çapalama gibi işlerdir. İmece aynı zamanda toplumdaki birlik ve dayanışmayı artırması ve arkadaşlık bağlarının kuvvetlenmesini de sağlamaktadır.⁹⁹

⁹⁷ GÜNDÜZ, Ali, "a.g.e" s.159-160

⁹⁸ GÜNDÜZ , Ali, "a.g.e." s.160 - 161

⁹⁹GÜNDÜZ, Ali, "a.g.e." s.161

Artvin ilinin sosyal yapısını değiştiren etkenler arasında kent merkezleri ve sanayileşen kentlerdir. Çünkü artan nüfus ilde istihdam imkanı bulamayınca başka illere göç etmektedir. Bu durum ilin sosyal yapısını değişime uğratmaktadır.

3. EKONOMİK YAPISI

3.1. Tarım-Tarımsal İşletmeler

Artvin ilinin yüzölçümü 736.700 ha (7367 km²) olup, mevcut arazinin %26,76'si olan kültür dışı arazi, %53 olan 390.453 hektarı orman arazisi ve %22,3'ü 164.319 hektarıda kültür arazisidir. Ülke geneli karşılaştırıldığında Artvin ili arazi varlığının büyük bir kısmını orman arazilerinin oluşturduğu görülmektedir. Mevcut tarım arazilerinin bir kısmının ise orman vasfı taşıyan arazilerin zamanla tahrip edilmesi sonucu ortaya çıktığı, taban arazi varlığının düşük olduğu görülmektedir. 164.319 hektar toplam kültür arazisinin 32.019 hektarı ekim-dikim yapılan kültür arazisi miktarı olup, il yüzölçümünün yaklaşık %4'ü kadardır. Toplam kültür arazisinin %20, 64'ü olan hektar sulanabilir alanın ancak 8.589 hektarında sulama yapılabilmektedir.¹⁰⁰

Tablo 24: İlde Arazinin Kullanımına Göre Dağılımı

	Alan	Ekili Tarım Alanı		Orman ve Funda		Çayır ve Mera		Tarım Dışı Arazi	
	(Ha)	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde	Miktar	Yüzde
TOPLAM	736700	32019	4,34	390453	53	130811	17,7	183416	24,9

Kaynak: Tarım sektörü raporu, Artvin 2005 s.13

24 nolu tablo incelediğinde kullanılan arazisinin %17'si çayır ve mera (130811 ha), ekilen tarım arazisi 32019 ha olup (%4,34) orman arazisi %53 (390453) gibi il topraklarının yarından fazlasını teşkil etmektedir. Tarım dışı arazi %24,9 (183416 ha) kısmı kadardır.

Artvin ilinin yüzey şekilleri çok engebeli ve il dağlık yapıya sahiptir. Dağlar denize paralel uzanmıştır. Çoruh Vadisinde mikro klima iklim yani Akdeniz iklimi özellikleri gözükmektedir. Sahilde ılık ve yağışlı iklim, yükseklerde karasal iklim gözükmektedir.

¹⁰⁰ Aydın Tüfekçioğlu, Temel Sarıyıldız, Ömür Onur, Elfaz Ermiş "Tarım sektörü raporu" Artvin il Gelişme Planı,, Artvin Valiliği, Artvin 2005 s.3

Artvin’de çok sayıda V, U şeklinde uzanan vadiler vardır. Bunlar Çoruh Vadisi, Ardanuç Deresi Vadisi, Ortaköy Vadisi, Altıparmak Vadisi, Murgul Vadisi’dir.

Artvin’de ova yok gibidir. Deniz kıyısında nehirlerin oluşturduğu allüviyal ovalar yoktur. İl topraklarının yaklaşık ilin en büyük nehri Çoruh Nehri’dir. Ayrıca Oltu Çayı, Tortum Çayı, Barhal Çayı, Şavşat Çayı’da il sınırlarından geçerek Çoruh’a kavuşur.

Artvin ilinin gerçek alanının çok küçük kısmı 1.sınıf tarım arazisidir. Mutlak tarım alanı olarak tanımlanan I, II ve III. Sınıf arazi toplamı da arazi varlığının sadece %0,93 ulaşmaktadır. Bu veriler net olarak tarım topraklarının korunmasına ilişkin çalışmaların Artvin için son derece önem taşıdığını göstermektedir.¹⁰¹

Tablo 25: Artvin İl ve İlçelerinde Arazinin Kullanma Kabiliyetine Göre Dağılım (Ha)

	Yüzölçümü	I Sınıf	II Sınıf	III Sınıf	IV Sınıf	V-VIII. Sınıf	Diğer
Alan (Ha)	736700	83	2138	4768	27222	701276	1213
%	100	0,01	0,29	0,65	3,70	95,19	0,16

Kaynak: Köy Hizmetleri, Toprak ve Su Yıllığı

Tablo 25 incelediğinde V.sınıfa kadar araziler 34.211 hektardır. Bu alanda mutlak tarım yapılır.

Bu da ilin yüz ölçümünün %4,64’ü tarım alanı olarak kullanılabilir durumda olduğu görülmektedir.

¹⁰¹ Aydın Tüfekçioğlu, Temel Sarıyıldız, Ömür Onun, Elfaz Ermiş “ Tarım Sektörü Raporu” 2005 Artvin, s.6

3.2. Tarımda Nüfus Yapısı

Tablo 26: Kırsal Kesimde Tarım Alanları

İLÇELER	Toplam Nüfus	Köy Nüfusu	Köydeki Yerleşik Hane Sayısı		Hanehalkı Büyüklüğü	Toplam Arazi (Ha)	Toplam Tarım Arazisi (Ha)	Hane Başına Ort.Arazi (Ha)
			Hane Sayısı	%				
Merkez	34.572	11.415	3.105	27,2	3,7	108500	1.735	0,6
Ardanuç	14.477	9.199	2.875	31,3	3,2	98900	7.803,2	2,7
Arhavi	19.347	5.268	2.159	47,8	2,4	29900	3.099,4	1,5
Borçka	27.654	18.646	3.600	19,3	5,2	79900	11.661	3,2
Hopa	32.584	17.139	3.230	18,8	5,3	21200	4.932,4	1,5
Murgul	8.543	4.742	734	15,5	6,5	33600	1.319,5	1,8
Şavşat	25.624	18.299	6.008	12,8	3,1	137700	5.720,8	0,95
Yusufeli	29.133	23.028	6.131	26,6	3,8	227000	14.605,8	2,4
TOPLAM	191.934	107.736	27.842	199,3		736700	50.877,1	

Kaynak: Tarım Sektörü Raporu 2005 Artvin s.12

Tablo 26 incelediğinde 191.934 plan Artvin Nüfusunun 107,736'sı köylerde yaşamaktadır. Bu durum nüfusun yarıdan fazlası köylerde yaşadığını göstermektedir. Artvin'de tarımla uğraşan hane büyüklüğü ortalama 4.15'e denk gelmektedir. Bu durum tarımla uğraşan ailelerin kalabalık olmadığını göstermektedir. Hane başına düşen arazi 1.83 ha olup, bu oran Artvin'de tarım arazisinin kıtlığını göstermektedir. Tarım arazilerinin artan nüfusu istihdam edemediği için göç olayını doğurmuştur. Kırsaldaki nüfus kent ve il dışına göç etmektedir. Tarımla uğraşan nüfusta gelirinin büyük kısmını kendisi tüketmektedir.

Tablo 27: İlçeler Bazında Köylerde İstihdam Yapısı

	Tarımsal Faaliyette Bulunmayan	Yalnızca Hayvancılık Yapan	Yalnızca Bitkisel Üretim Yapan	Hem Bitkisel hem Hayvansal Üretim yapan ve diğer tarımsal faaliyetlerde bulunanlar	Yalnız Su Ürünleri Üretim ve Avcılığı Yapanlar	Tarım Dışı Faaliyet	TOPLAM
Merkez	122	33	607	2341	2	0	3105
Ardanuç	99	5	454	2317	0	0	2875
Arhavi	32	0	1046	1080	1	0	2159
Borçka	47	1	591	2961	0	0	3600
Hopa	299	23	742	2166	0	0	3230
Murgul	6	0	70	658	0	0	734
Şavşat	77	96	1004	4831	0	0	6008
Yusufeli	271	28	701	5130	1	0	6131
TOPLAM	953	186	5215	21484	4	0	27842

Kaynak: Tarım Sektörü Raporu 2005 Artvin s.12

Tablo 27 incelediğinde kırsaldaki istihdam hem bitkisel hem hayvansal üretim yapan ve diğer tarımsal faaliyetlerde bulunanlarda yoğunlaşmaktadır. Çünkü bitkisel üretimi hayvansal üretimden ayırmak çok güçtür. Hayvansal üretimin hammaddesi çoğu zaman bitkisel üretimdir. Ayrıca hayvansal üretim yapabilmek içinde bitkisel üretim şarttır. Yalnızca bitkisel üretim faaliyeti ikinci sıra görmekteyiz. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi yalnızca su ürünleri üretiminde bulunan 4 hane istihdam edilmektedir. Bu durum su ürünleri üretimin geri kaldığını göstermektedir.

İlde nadas uygulaması çok fazla yapılmamakta olup; gerek sosyal gerekse ekonomik göçler ve tarımda çalışabilir nüfus yaşının yükselmesi yıllar itibariyle yaklaşık 6500 hektar (%0,8) arazi kullanım dışı kalmıştır. Ayrıca ekilebilir tarla

arazilerinin bir kısmı yıllar itibariyle çayır alanları olarak değerlendirmeye başlanmıştır.¹⁰²

Artvin ili iklim ve toprak yapısının çok çeşitli olmasının sonucu olarak ülkemizde yetişen bağ bahçe sebzelerinin çoğu yetişmektedir. Arazinin engebeli oluşu hiç şüphesiz ki, geniş çapta meyvecilik ve sebzeçilik yapılmasını engellemiştir. Zirai mücadeleyi de zorlaştırmıştır. Tamamen aile işletmeciliği halinde sürdürülen üretim çalışmalarının sonucunda elde edilen mahsulün büyük bir bölümü mahallinde tüketilmektedir.

Türkiye genelinde tarla bitkileri içerisinde en çok hububat tarımı yapılmaktadır. Artvin’de kullanılabilir tarım alanı 32.019 ha olup bunun yaklaşık %18,28’i hububat alanıdır.

Tablo 28: Artvin İlinde Hububat Ekiliş Alanları ve Üretim Durumu

Buğday		Arpa		Mısır		Çeltik		Çavdar	
Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Alan (Ha)	Üretim (Ton)
3947	7646,9	1743,5	3376,6	2757	7565	45	435	150	20

Kaynak: Tarım Sektörü Raporu 2005’teki Sayfa 16’daki ilçeler bazındaki tablodan yeniden derlenmiştir.

28 Nolu Tabloyu incelediğimizde hububat üretimi içerisinde ekim alanı en fazla olan ürün buğdaydır (7646,9 ton) Buğdaydan sonra ikinci sırayı 7565 tonla mısır, 3.sıraya 3.376,6 tonla arpa almaktadır.

¹⁰² Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.r.” s.13

3.3. Endüstri Bitkilerinin Üretimi

Tablo 29: Artvin’de Çay ve Tütün Ekiliş Alanları ve Üretim Durumu

ÇAY			TÜTÜN	
ALAN (Ha)	YAŞ ÇAY ÜRETİMİ	KURU ÇAY ÜRETİMİ	ALAN (Ha)	ÜRETİM
8886,3	67936	11092	29	35,5

Kaynak: Tarım Sektörü Raporu Tablo 21’den yararlanarak yeniden oluşturulmuştur.

Tablo 29 incelediğinde Türkiye çay ekiliş alanlarının %11.9’unu, tütün ekiliş alanı binde 1’ini oluşturmaktadır. Bu durum gösteriyor ki tütünün il ekonomisine katkısı çok düşüktür.

3.4. Sebze Üretimi

Türkiye genelinde tarım alanlarının %3’ünde sebze üretimi yapılırken, Artvin ilinde bu oran il kültür arazisinin %1,3’üdür. Sebze tarımını engelleyen en büyük faktörlerden birisi arazi yapısıdır. İl genelinde sebze alanları genelde evlerin önünde bulunan küçük düzlüklerde veya meyve bahçelerinin kenarlarında bulunan ufak alanlarda yapılmaktadır. Arazi yapısının kırık olması sebze tarımının geniş alanlara yayılmasını engellemektedir. Ayrıca yükselti farkları nedeniyle seracılık ancak Çoruh Vadisi üzerindeki taban arazilerde yaygınlaşmaktadır. Sebze üretiminde ilk sırayı Yusufeli İlçesi almaktadır. İlçenin birçok köyü Çoruh Vadisi kenarında yapılanmıştır. İlçenin bu konumu itibariyle seracılık, sebze ve meyve ürünleri pazarlanabilmektedir. Ancak mevcut şartlar göz önüne alındığında bu oran diğer illerle kıyaslanabilecek düzeyde değildir.¹⁰³

Artvin’de çok sayıda sebzenin üretimi yapılmakla birlikte ekonomik olarak salatalık, domates ve karalahana üretimi yaygındır. İlde başlayan seracılık ile birlikte

¹⁰³ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “a.g.r” s.29

sebze üretimi artmıştır. Ancak sebze üretimi yapılacak olan barajlarla büyük bir bölümü ortadan kalkacaktır. İl kendine yetecek sebze üretemeyebilir.

İlde 40'a yakın sebze çeşidi üretilmekle birlikte en çok domates ve taze fasulyedir. Sebze üretim alanlarında yıllar itibariyle çok fazla bir değişim söz konusu olmamaktadır.

3.5. Meyve Üretimi

Türkiye genelinde meyve üretimi yapılan alanlar tarım alanlarının %5'ini oluşturmaktadır. Artvin'de ise bu oran %1,56'dır.¹⁰⁴

İlde meyvecilik genelde aile içi tüketime yönelik yapılmaktadır. Meyvecilik aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla yapılmaktadır. İlde kapama meyve bahçesi tesisleri çok azdır. Genelde karışık ve dağınık meyve bahçeleri bulunmaktadır.

Tablo 30: Meyve Ağacı Sayıları ve Üretim Durumu

ÜZÜN		ELMA		ARMUT		KIRAZ		DİĞER	
BAĞ ALANI (Ha)	ÜRETİM (Ton)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)
6481,88	6528,19	192370	4937,4	111379	3044	109696	2772,5	311429	6760,74

Kaynak: Tarım Sektörü raporu Artvin 2005'teki ilçelere göre seçilmiş meyve ağacı sayıları ve üretim durumu tablosundan yararlanarak yeniden oluşturulmuştur.

*Ağaç sayılarında meyve veren ağaçlar baz alınmıştır.

Tablo 30'da meyve çeşitleri içerisinde en çok 6528 tonla üzüm gelmek olduğunu görmekteyiz. Meyve üretiminde ikinci sırayı 4937 tonla elma takip etmektedir, daha sonra 3044 tonla Armut üretimi gelmektedir. İlin kendine yetecek kadar meyve üretimi yaptığı söylenebilir.

İlin önemli geçim kaynaklarından biride fındıktır. Son yıllarda fındık üretim alanlarında bir artış söz konusudur. Özellikle orman alanlarının açılması suretiyle elde edilen arazilerde fındık tarımı yaygınlaşmıştır. Fındık üretiminin diğer ürünlere kıyasla

¹⁰⁴ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri "a.g.r" s.33

daha kolay olması fazla bir tarımsal uğraş istememesi bu durumda etkili olan faktörlerden biridir.¹⁰⁵

Tablo 31: Sert Kabuklu Meyve Ağacı Sayıları ve Üretim Durumu

CEVİZ		FINDIK		KESTANE		TOPLAM	
AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)	OCAK SAYISI	ÜRETİM (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM TON	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (TON)
97.151	1786,2	2.443.519	4.866,08	10.940	179,8	2.551.610	6.832,08

Kaynak: Tarım sektörü raporundaki ilçelere göre sert kabuklu meyve ağacı sayıları ve üretim durumu tablosundan derlenmiştir.

Fındık üretimi en çok Borçka, Arhavi ve Hopa İlçesinde üretilmektedir. Ceviz üretiminde en çok iç kesimlerde üretilmektedir. Üretilen kabuklu meyveler bir kısmı iç piyasada artanı dış piyasalara satılmaktadır.

İlde zeytin üretimi diğer bölgelere göre düşüktür. Ancak yetiştirme koşulları, ekolojik yapısı ve tarımı göz önüne alındığında, zeytinin bölgeye uyumu oldukça iyidir. Turunçgil üretiminde ise özellikle son yıllarda bir artış yaşanmaktadır. Sahilde turunçgil tarımı yapılabilmektedir.¹⁰⁶

Tablo 32: Turunçgil ve Zeytin Ağaç Sayıları ve Üretim Durumları

MANDALİNA		LİMON		PORTAKAL		KİVİ		ZEYTİN		TOPLAM	
AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)	AĞAÇ SAYISI	ÜRT (TON)
49.400	780	1850	14,6	15.000	335	24.650	383,6	60.183	920	234.000	2.433,2

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin s.44

¹⁰⁵ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r.” s.39

¹⁰⁶ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r.” s.39

32 Nolu tablo incelediğinde 920 tonla zeytin üretilmektedir. Zeytinden sonra mandalina üretimi gelmektedir. En az üretimin limonda olduğu görülmektedir. Zeytin iç piyasada tüketildikten sonra azda olsa dışarıya satılmaktadır.

3.6. Tarımsal İşletmeler

3.6.1. Ölçek Büyüklüğü

Türkiye’de bir ailenin yıllık geçimini sağlayacak işletme büyüklüğü kuru tarım alanında asgari 200 dekar sulu tarım alanında 100 dekar büyüklüğünde olmalıdır. Türkiye’nin sulanan tarım alanı yaklaşık 4,5 milyon hektardır. Sulu tarım alanında 450 bin işletme, yaklaşık 22,5 milyon hektarlık kuru tarım alanında ise 1125 bin işletme olmak üzere toplam 1575 bin tarım işletmesi olması gerekmektedir. Buna örtü altı ve diğer tarımsal faaliyet yapan 425 bin işletme ilave edildiğinde, Türkiye’nin olması gereken 2 milyon olarak hesaplanmaktadır. Ölçek büyüklüğü bağlamında baktığımızda Artvin ilindeki tarımsal işletmeler Türkiye ortalamasına göre oldukça düşük ölçeklerde çalışmaktadırlar. Tarımda uygun ölçek kavramının tanımı oldukça zordur. Çünkü bölgeler arası toprak verimliliğindeki farklılık, bölgeler arasında işletme büyüklüğü ile ilgili değerlendirmeleri de etkilemektedir. Sulanabilen yaşla kıraç arazi durumuna göre yeterli gelir yaratabilecek toprak büyüklüğü değişebilmektedir.¹⁰⁷

1991 Tarım Sayımına göre Artvin’de işletme büyüklüğü 16,9 dekadır. Artvin, gerek Türkiye (59 dekar) gerek içinde yer aldığı bölge ortalamalarının oldukça altında ölçeklerle çalışan tarımsal işletmelere sahip bir ildir. Türkiye’de işletme büyüklüğü 10 dekarın altındaki işletmelerin oranı %15,8 iken Artvin’de bu oran %25,2 yine 100 dekardan büyük işletmelerin oranı Türkiye’de %15 iken Artvin’de bu oran yüzde 0,6’dır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r.s.”49

¹⁰⁸ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r.” S.49

Tablo 33: İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayıları, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Büyüklüğü ve Yüzde Dağılımları

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Toplam İşletme Sayısı		Toplam Parça Sayısı		Toplam Arazi	
	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin
TOPLAM	3.996.822	32.236	21.601.272	180.971	234.510.993	543.972
5'den az	251.686	3.142	411.477	8.424	667.059	9.629
5-9	381.287	8.112	1.003.039	29.970	2.511.091	54.226
10-19	752.156	11.293	2.722.088	69.201	10.042.501	147.027
20-49	1.274.609	8.174	6.636.480	57.568	38.668.961	219.699
50-99	713.149	1.334	5.119.892	12.371	46.750.693	87.056
100-199	383.323	120	3.347.557	2.400	49.216.633	12.793
200-499	173.774	61	1.849.928	1.037	46.487.432	13.542
500-999	24.201	0	349.784	0	14.982.493	0
1000-2499	10.266	0	126.080	0	13.856.621	0
2500-4999	1.930	0	30.136	0	6.538.082	0
5000 +	441	0	4.811	0	4.789.427	0
İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Toplam İşletme Sayısı		Toplam Parça Sayısı		Toplam Arazi	
	Türkiye (%)	Artvin (%)	Türkiye (%)	Artvin (%)	Türkiye (%)	Artvin (%)
TOPLAM	100	100	100	100	100	100
5'den az	6,3	9,7	1,9	4,7	0,3	1,8
5-9	9,5	25,2	4,6	16,6	1,1	9,9
10-19	18,8	35,1	12,6	38,2	4,3	27,1
20-49	31,9	25,4	30,7	31,8	16,5	40,4
50-99	17,9	4,1	23,7	6,8	19,9	16,0
100-199	9,6	0,3	15,5	1,3	21	2,4
200-499	4,4	0,2	8,6	0,6	19,8	2,5
500-999	0,6		1,6		6,4	
1000-2499	0,3		0,6		5,9	
2500-4999	0,05		0,1		2,8	
5000 +	0,01		0,02		2	

Kaynak: Tarım Sektörü Raporu Artvin 2005 s.50

Tablo 33 incelediğinde 10-19 dekara sahip işletmelerde Türkiye'de %18,8 iken Artvin'de %35,1'dir. İşletme büyüklüğü 5-9 dekar olan işletmelerde Türkiye'de %9,5 iken Artvin'de %25,2'dir. Yine işletme büyüklüğü 5 dekardan az olan işletmelerde Türkiye'de %6,3 iken Artvin'de 9,7'dir. Bu durum gösteriyor ki Artvin'de 20 dekarın altındaki işletmelerin yüzdelik oranları Türkiye ortalamasından yüksektir. Bu nedeni arazi yapısının dağlık ve geniş düzlüklerin hiç olmamasıdır. Tarımsal işletmelerin çoğu aile işletmelerinden oluşmaktadır. İşletme büyüklüğü arttıkça işletme sayısındaki

yüzdeler Artvin’de azalmaya doğru gitmektedir. Tabloya baktığımızda 50-99 dekar büyüklüğüne sahip işletmelerde Türkiye’de %17,9 iken Artvin’de %4,1’e düşmektedir. 500 dekardan büyük işletmenin hiç olmadığını görmekteyiz. Bu durum Artvin’de hiç ova olmadığını arazinin engebeli olduğunu da göstermektedir.

Tabloda toplam parça sayısına baktığımızda 20 dekardan az parça sayısında Artvin’de %38,2 iken Türkiye’de %12,6’dır. 10 dekardan az parça sayısında Artvin’de %16,6 iken Türkiye %4,6 olması dekar azaldıkça Artvin’deki yüzdeler artmaktadır.

500 dekardan az arazilerde parça sayısı Artvin %6 iken Türkiye’de 8,6 olması Artvin’de dekar arttıkça parça sayısında oran azalmaktadır.

Toplam araziye baktığımızda yukarıdaki verilerin paralelinde bulunduğunu görebiliriz.

50 dekardan az arazilerde Artvin’in ortalaması %40,4 iken Türkiye ortalaması 16,5’dir. Dekar azaldıkça Artvin’de ortalama yükselmekte olmaktadır. Arazilerde dekar arttıkça Artvin’in toplam arazi yüzdesi düşme eğilimi kazanmaktadır. Örnek olarak tabloda 500 dekar toplam arazide Türkiye ortalaması %19,8 iken Artvin’de %2,5’dir.

Tablo 34: Artvin İli İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Miktarı, (A: Hane Sayısı B: Parça Sayısı C: Arazi (Dekar))

	Miktar			Yüzde Pay		
	A	B	C	A	B	C
5’den Az	6.595	32.084	28.619	24,6	19,3	6,4
6-10	7.058	42.655	61.702	26,4	25,6	13,9
11-20	7.225	46.125	119.824	27,1	27,7	26,9
21-50	5.000	36.423	171.083	18,7	21,8	38,5
51-100	768	8.156	54.332	2,8	4,8	12,2
101-200	49	974	7.079	0,2	0,6	1,6
201-500	3	28	775	0,1	0,1	0,2
501-1000	2	34	1400	0,1	0,1	0,3
KOQYAL	26.700	166.479	444.814	100	100	100

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005 s.51

Tablo 34 incelediğinde köylerde araziler 26700 haneye 166.479 parça halinde dağıtılmıştır. Köylerde hanelerin arazileri 444814 dekar kadardır. Buradan işletme ölçüğü işletme 16,5 dekar olduğunu bulabiliriz. Ortalama parça büyüklüğünü 2,7 dekar

olarak hesaplayabiliriz. Artvin ili tarım sektörü optimum işletme ölçeğinden uzak olduğunu görmekteyiz. İlde 20 dekarın altında ölçekte çalışan işletmelerin oranı 77,64 işledikleri arazi ise %47,2'dir. Ortalama işletme ölçeği 5,8 dekadır.

Tablo 35: İşletme Büyüklüğüne ve Arazinin Tasarruf Şekline Göre İşletme Sayısı ve işledikleri Arazi

İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Kendi Arazisi Olan İşletmeler*				Kendi Arazisi Olmayan İşletmeler**			
	İşletme Sayısı		Arazi Miktarı (Dekar)		İşletme Sayısı		Arazi Miktarı (Dekar)	
	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin
5'den az	244.775	3.142	648.408	9.629	6.911	0	18.561	0
5-9	371.480	8.112	2.445.409	54.226	9.807	0	65.682	0
10-19	728.778	11.293	9.760.788	147.027	23.378	0	281713	0
20-49	1.262.149	8.174	38.301.541	219.699	12.460	0	367.420	0
50-99	705.971	1.334	46.307.578	87.056	7.178	0	443.115	0
100-199	379.106	120	48.714.246	12.793	4.217	0	502.387	0
200-499	172.469	61	46.163.758	13.542	1.305	0	323.674	0
500-999	24.064	0	14.900.457	0	137	0	82.036	0
1000-2499	10.264	0	13.852.619	0	2	0	4.002	0
2500-4999	1.893	0	6.436.052	0	37	0	102.030	0
5000 +	440	0	4.746.023	0	1	0	43.404	0
TOPLAM	3.901.389	32.236	232.276.879	543.972	65.433	0	2.234.114	0
İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Kendi Arazisi Olan İşletmeler				Kendi Arazisi Olmayan İşletmeler			
	İşletme Sayısı (%)		Arazi Miktarı (%)		İşletme Sayısı (%)		Arazi Miktarı (%)	
	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin	Türkiye	Artvin
5'den az	6,3	9,7	0,3	1,8	10,5	0,0	0,8	0,0
5-9	9,5	25,2	1	10,0	14,9	0,0	2,9	0,0
10-19	18,7	35,0	4,2	27,0	35,7	0,0	12,6	0,0
20-49	32,3	25,4	16,5	40,4	19	0,0	16,5	0,0
50-99	18,1	4,1	19,9	16,0	10,9	0,0	19,8	0,0
100-199	9,7	0,4	21	2,4	6,4	0,0	22,5	0,0
200-499	4,4	0,2	19,9	2,5	1,9	0,0	14,5	0,0
500-999	0,6	0,0	6,4	0,0	0,2	0,0	3,7	0,0
1000-2499	0,3	0,0	6	0,0	0	0,0	0,2	0,0
2500-4999	0,05	0,0	2,8	0,0	0,5	0,0	4,6	0,0
5000 +	0,01	0,0	2	0,0	0	0,0	1,9	0,0
TOPLAM	100	100,0	100	100,0	100	0,0	100	0,0

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005 s.53

* Kendi arazisini işleten yada başkasından kiralayıp, kiraya arazi vermeyenler

** Kira, ortakçı, yarıcı gibi çalışanlar

Tablo 35 incelediğinde 20 dekarın altındaki işletme sayılarındaki yüzdeler oranda Artvin'in payı %35 iken Türkiye'de bu oran %18,7'dir. Bu durum işletme başına dekar küçüldükçe Artvin'in yüzdeler payı artmakta olduğunu görmekteyiz. İşletme başına düşen dekar arttıkça Artvin'in yüzdeler payı düşmektedir. Tabloya baktığımızda 100 dekarın altındaki işletmelerin oranı Artvin'de %4,1 iken Türkiye'de bu oran %18,1 olduğunu görmekteyiz. Artvin'de 500 dekarın üzerinde arazinin olmadığını görmekteyiz. Bu durum Artvin'de arazi yapısının dağlık olduğunu tarıma elverişli arazinin olmadığını göstermektedir.

Ayrıca ilginç olan bir durumda kendi arazisi olmayan işletmeler yoktur. Yani Artvin ilinde kendi arazisini işleyen işletme sayısı toplam işletmelerin %100'ünü oluşturmaktadır. Bunların işledikleri arazi büyüklüğü ise toplam arazinin %100'ü dür. Bu durum Artvin işletmelerinin aile işletmesi olmasındandır.

3.7. Tarım Kooperatifçiliği

İlde kooperatifleşme hareketi ormancılık ve çaycılık faaliyetlerinde yoğunlaşmaktadır. Yaklaşık 28 bin olan tarımda istihdam edilen nüfusa göre (Köy toplam nüfusu 107.736) ilde faaliyet gösteren 74 adet kooperatifin 16.211 adet ortağı bulunmaktadır. Bu rakama göre tarımsal nüfusun yaklaşık kooperatifleşme oranı %58 düzeyine ulaşmaktadır. Bu oran ilk bakışta örgütlenme eğilimi yüksek bir il görüntüsü vermektedir. Ancak ayrıntılı bir analiz yapıldığında, Artvin ilinde örgütlenmenin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. İlde faaliyet gösteren kooperatiflerin içinde gerçek anlamda kooperatif örgütlenmesi özelliğini taşıyan çaycılık kooperatifleri bulunmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r” .s.73

Tablo 36: Kooperatif Sayıları ve Faaliyet Konuları (2000)

İLÇELE R	Faaliyet Konusu															
	Ormancılık		Su Ürünleri		Sulama		Süt Toplama İşleme		Çaycılık		Arıcılık		Orman Tüket.Mağ.		Hayvancılık	
	Ad et	Ort.S ay	Ad et	Ort.S ay	Ad et	Ort.S ay	Ad et	Ort.S ay	Ad et	Ort.S ay	Ade t	Ort.S ay	Ade t	Ort.S ay	Ad et	Ort.S ay
MERKEZ	18	1888	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ARDAN UÇ	10	581	0	0	1	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ARHAVİ	0	0	1	107	0	0	0	0	1	3548	1	118	0	0	1	107
BORÇKA	16	2642	0	0	0	0	0	0	6	1538	0	0	0	0	0	0
HOPA	0	0	1	136	0	0	0	0	2	3798	0	0	0	0	0	0
MURGU L	6	676	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ŞAŞAT	3	345	0	0	0	0	1	100	0	0	0	0	1	90	1	91
YUSUFE Lİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	429	0	0
TOPLAM	53	6132	2	243	1	17	1	100	9	8884	1	118	5	519	2	198

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005 s.73

Tablo 36 incelediğinde faaliyet konusuna göre ormancılık alanında 53 adet kooperatif bulunurken çaycılıkta 9 adet kooperatif bulunmaktadır. Fakat çaycılık kooperatifinin ortakları 8884 kişi iken ormancılık kooperatifinin 6132 adet ortağı bulunmaktadır. Diğer kooperatiflerin ortak sayıları az olduğunu görmekteyiz. Sulama kooperatifinin ortak sayısı sadece 17'dir.

İl'de tarıma dayalı sanayi kapsamında üretim yapan fabrika, yada küçük aile işletmeleri tarzında üretim yapan kuruluşlar yok denecek kadar azdır. Yalnızca sahil bölgelerinde çay tarımı yapıldığından ÇAY-KUR Genel Müdürlüğüne ve bazı özel firmalara ait çay fabrikaları bulunmaktadır. İl'de konu ile ilgili yapılan yatırımlar zamanla verimli olmaktan çıkmış ve birçoğu kapanmıştır. Hali hazırda bitkisel veya hayvansal üretimin değerlendirileceği bir sanayi yapısı kurulamamıştır.¹¹⁰

¹¹⁰ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri " a.g.s. r".s.74

4. HAYVANCILIK

4.1.Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Artvin ilinde, koyun ve keçi beslenmektedir. Artvin ilinin arazisinin %53'ü ormanlarla kaplı olduğu için bitki yönünden zengindir. Keçiler ormana zarar verdiği için ve bakımı zor olduğu için koyun hayvanı daha çok beslenmektedir.

Tablo37: İlçelerde Türlerine Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları

	Toplam
Keçi 1998	16.890
1999	17.206
2000	17.322
2001	13.559
2002	9.419
Koyun 1998	96.405
1999	94.647
2000	90.176
2001	72.562
2002	72.730

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005 s.60 (57 Nolu Tablodan yararlanarak yeniden oluşturulmuştur.)

Koyun: hayvan sayısındaki azalma hayvancılığın eskisi gibi karlı olmadığını ve hayvanlarını satanların kent merkezlerine göç ettiğini göstermektedir.

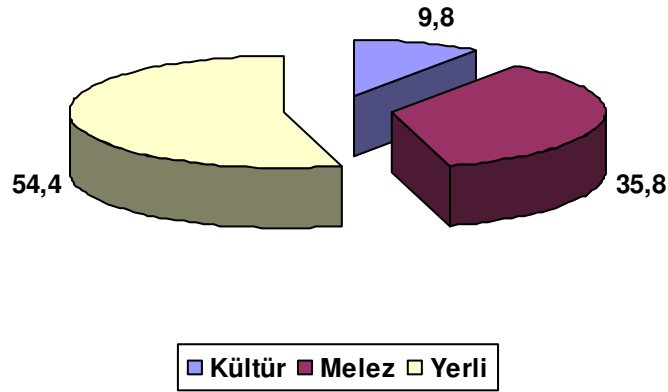
2002 yılında il genelinde küçükbaş hayvanların %85,5 koyunlar oluşturmaktadır.

Tablo 37 incelediğinde koyunların keçilerden daha fazla olduğu görülmektedir. Keçi sayısı 1998 yılında 16890 iken 2002 yılında 9419'a düşmüş olduğunu görmekteyiz. Bu duruma keçi hayvanı besiciliğinin orman müdürlüklerinin engellemeleri de etkindir. Ayrıca keçi hayvanının besiciliği daha zor olmasıdır. Koyun hayvan sayısı 1998 yılında 96405 iken 2002 yılında 72703'a düşmüştür.

4.2. Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği

Artvin’de büyükbaş hayvancılıkta sığır türlerinden melez, kültür ve yerli ırk türleri beslenmektedir.

Grafik 5: Büyükbaş Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı

Kaynak: DİE, 2000 Genel nüfus sayımı, nüfusun sosyo-ekonomik nitelikleri (Artvin)

Grafik 5 incelediğinde yerli ırk %54,4 melez %35,8 ve kültür ırk %2,8’dir. Yerli ırkın büyük bir orana sahip olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni arazi yapısının engebeli ve dağlık oluşu nedeniyle yerli ırkın otlatılması kolay olmaktadır. Yerli ırkın bakım masrafları az olmaktadır. Yerli ırkı ahırda beslemek zorunlu değildir. Yerli ırk otlatılmaya daha uygundur. %35,8’e ikinci sırada melez sığırlar gelmektedir. Melezlerin satıp ticaretini yapmak daha kolay olmaktadır.

4.3. Arıcılık

Artvin ilinde gelecekte gelişmesi beklenen tarımsal sektörlerden bir tanesi de arıcılıktır. 1980’li yıllarda başında il genelinde kovanların büyük bir çoğunluğu eski usul iken 2000’li yıllarda bu durum tam tersine dönmüş ve yeni usul (fenni) kovan sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Ardahan ili ile beraber Artvin ilinin saf kafkas ana

arı ırkı gen merkezi olması ve yıllar içinde bu yönde yapılan çalışmalar ilde arıcılığın gelişmesi yönünde oldukça yararlı olmuştur.¹¹¹

Tablo 38: Artvin İli ve Türkiye Geneli İçin Yıllar İtibariyle Bal Üretimi

Yıllar	Türkiye	Artvin	Artvin'in Payı (%)
1994	54.908	460	0,84
1995	68.620	720	1,05
1996	62.950	774	1,23
1997	63.319	633	1,00
1998	67.490	754	1,12
1999	67.259	538	0,80

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005. s.64

Tablo 38 incelediğinde Artvin'in bal üretimindeki payı oldukça düşük olduğunu görmekteyiz. “Bölgede bal üretimi daha çok gezginci arıcılık üzerine kurulmuş olup, bal üretimi sezonun iyi gitmesiyle doğru, orantılı olarak artış veya azalış göstermektedir. Halbuki kafkas arı ırkının gen merkezi olan ilimizde, bal üretiminde daha çok ana üretimine geçilirse tabiatın olumsuzlukları daha az etkili olacaktır. Ayrıca ilgi marka oluşumu ve birlik kurma hareketlerinden istenilen sonucun elde edilememesi ildeki arıcıların diğer bölge arıcılar ile rekabet etme gücünü azalmaktadır.”¹¹²

4.4. Su Ürünleri Üretimi

Artvin'de kişi başına üretilen toplam su ürünleri miktarı 180 kg civarındadır. Artvin'de su ürünleri üretimi bakımından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. Mevcut, kaynak suları, Çoruh Nehri besleyen kaliteli ve yeterli akarsular tatlı su bakıcılığının geliştirilmesinde olumlu etki yapmaktadır.

¹¹¹ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri, a.g.s. r.s.63

¹¹² Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r” .s.64

Ayrıca Çoruh Nehri üzerinde şu anda yapımı devam eden ve yapılacak olan barajların tamamlanmasında kfkas balıkçılığı için iyi bir potansiyel doğuracaktır. Artvin ilinin, bütün ilçelerinde alabalık üretim tesisleri bulunmaktadır. 2002 yılı itibariyle Bakanlıkça onaylanan 29 adet 470 ton yıl kapasiteli, 2 adet 6 ton yıl kapasiteli projersiz küçük aile işletmesi bulunmaktadır.¹¹³

Tablo 39. İlde Yıllar İtibariyle Avcılık ve Yetiştiricilik Yoluyla Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi

Yıllar	İlde Avcılık Yoluyla Elde Edilen Üretim (Ton/Yıl)	İlde Yetiştiricilik Yoluyla elde Edilen Üretim (Ton/Yıl)
1997	6.048	100
1998	18.784	100
1999	15.125	460
2000	33.479	625
2001	33.955	475

Kaynak: Tarım sektörü raporu Artvin 2005 s.68

Tablo 39 incelediğinde avcılık yoluyla elde edilen üretim yıllar itibariyle artmıştır. 1997 yılında 6048 ton iken 2001 yılında 33955 tona ulaşmıştır. Fakat yetiştiricilik yoluyla elde edilen üretim önce 100 ton iken tona çıkmış daha sonra 2001 yılında 475 tona 625 düşmüştür.

¹¹³ Aydın Tüfekçioğlu ve diğerleri “ a.g.s. r.” s.68

5. ORMANCILIK

Ormançılık, toplumun orman ürünlerine ve hizmetlerine olan gereksinimlerini sürekli ve optimal olarak karşılamak amacıyla; biyolojik, teknik, ekonomik, sosyal yönlü ve sürdürülebilir bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Ormançılık, aynı zamanda orman kaynaklarına toplumun refahı doğrultusunda bilinçli müdahale etmektir. Bunu yaparken toplumun taleplerini, ormançılık, sektörünün diğer sektörlerle, bölgeyle ve makro ekonomik yapıyla olan ilişkilerini ülke ve sektör kısıtlarını dikkate almak, parasal faydaları diğer faydalarla dengelemek ekonomik, sosyal ve biyolojik sonuçları farklı alternatifler üretmek ve çok yönlü ölçütlü karar verme tekniklerini kullanarak aralarından seçim yapmak çağdaş ormançılık anlayışının gerekleri arasında sayılmaktadır.¹¹⁴

Artvin ili iklim bakımından Doğu Karadeniz Bölgesi özelliklerini taşıdığından gür bir bitki örtüsüne sahiptir. Çoruh Vadisine bakan yamaçlarda ve iç dağ sıralarında ormanın seyreltiği görülür.

Endüstriyel faaliyetlerin son derece sınırlı olduğu Artvin ilinde, tüm bunların sonucu olarak, il genel alanının %53'ünü kaplayan ormanlar ve dolayısıyla ormançılık sektörü halkın en önemli geçim kaynağı olmaktadır. Çünkü halk ormanlardaki üretim işlerinde ya da orman işletmelerinde mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Diğer taraftan özellikle orman teşkilatı tarafından kırsal kesimin tamamına yakın bir kısmını oluşturan orman köylüsüne yapılan indirimli satışlar ve verilen krediler köylere ormançılık sektörünün sağladığı önemli katkılardan bazılarıdır.¹¹⁵

Ormançılığı diğer sektörlerden ayıran, kapsamının ve boyutlarının açıklanmasına yardımcı olan en önemli özellikleri şunlardır:

Ormançılık doğal şartlara açık bir arazi işletmesidir. Her şeyden önce toprağa bağlı yenilenebilir biyolojik bir varlık söz konusu olduğu için, bu sektörde her türlü risk faktörü önem arz etmektedir.

¹¹⁴ Sinan Güner, Aydın Tüfekçioğlu, Atakan Öztürk, "Artvin İli Ormançılık sektör raporu" Artvin il Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005 s.1

¹¹⁵ Sinan Güner, Aydın Tüfekçioğlu, Atakan Öztürk, "a.g.s.r." s.6

Ormancılıkta çok yönlü yararlanma esastır. Yani maddesel ürünler değil, zaman ve mekana bağlı derde onda daha önemli olan ve çoğu kez değeri para ile ölçemeyen hizmetler ve faydalar söz konusudur. Ormancılıkta sadece bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak yeterli değildir. Gerçek nesillerin ihtiyaçlarını da bugünden gözetmek gerekir. Bu anlayış devamlılık ilkesini doğurmuştur. Sürekli bir kalkınmanın temelinde ekonomi ve ekolojinin birbirini dengeleyecek şekilde uyumlaştırılması yer aldığından ve de ormanlar kara ekosistemleri içinde büyük paya sahip olduğundan sürdürülebilir kalkınmanın yolunun sürdürülebilir ormancılıktan geçtiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle ormancılıkta kısa vadeli yaklaşımlar yerine sürdürülebilirlik yaklaşımının esas alınması zorunludur.¹¹⁶

Ormancılık kapital yoğun bir sektördür. Özellikle odun hammaddesi üretiminde bu kapitalin %90'nını ağaç ve araç serveti oluşturmakta ve ürün ile sermaye değerlerinin sağlıklı bir şekilde tayin edilmesinde bir takım güçlükler bulunmaktadır. Keza ürün ile kapital canlı bir varlık olan ağaç serveti ile özdeşleşmiştir.¹¹⁷

Ormancılık sektörü ürettiği mal ve hizmetlerle kendisi dışındaki pek çok sektöre girdi vermektedir. Yani pek çok sektöre alt yapı oluşturmakta, hazır arz yaratarak etkin faaliyet göstermelerini sağlamakta, dolayısıyla makro amaçlara ulaşmada ve sosyo ekonomik yapıyı geliştirmede (istihdam katma değer yaratma vb.) önemli bir sektör görünümüne sahiptir. Bu özelliği nedeniyle ileri bağlantıları yüksek bir sektördür. Buna karşılık diğer sektörlerden pek az girdi aldığı için geri bağlantıları düşük bir sektördür.¹¹⁸

Türkiye'de ormancılık; ulusal kalkınma planlarına göre tarım sektörü içinde bir alt sektör olarak yer almaktadır. Devlet istatistik enstitüsünün birincil ve ikincil orman ürünlerinin ve hizmetlerinin bilançolarına yansıyan parasal değerlerine göre yaptığı hesaplamalar sonucunda ormancılık sektörünün GSMH'ya katkısı %0,8 bulunmuştur. Ancak diğer sektörlerle bedelsiz veya düşük bedelle verilen girdilerden doğan sübvansiyonlar da dikkate alındığında bu pay %2 düzeyine ulaşmaktadır. Buna

¹¹⁶ DPT. 2001, VIII. BYKP Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2531, ÖİKR Yayın No: 547, Ankara

¹¹⁷ DPT 2001 "a.g.r." Ankara

¹¹⁸ DPT 2001. "a.g.r." Ankara

bilânçolara yansımayan, yaprak, su, bal, reçine vb. odun dışı ürünler eklendiğinde gerçek katkı payının çok daha fazla olacağı anlaşılmaktadır.¹¹⁹

Türkiye ekonomisini oluşturan 64 sektörün ileri bağlantı oranı ortalama 0,387 iken ormancılıkta sektöründe bu değer 0,786'dır. Yani ormancılıktaki birim çıktının öteki sektörleri uyarma veya geliştirme etkisi pek çok sektörden büyüktür. Ormancılık sektörünün geri bağlantısı ise 0,127 ile ülke ortalamasından (0,387) küçüktür. Diğer yandan, sektörün istihdam çarpanı 0,291 olup, 64 sektör içerisinde 17.sırada yer almaktadır. Yani birim çıktı başına en çok istihdam sağlayan sektörler arasında yer almaktadır.¹²⁰

Türkiye'de ormancılık, emek-yoğun bir sektördür. Sadece Orman Bakanlığı yıllık ortalama 15 milyon adam-gün işlendirme olanağı sağlanmaktadır. Öte yandan orman köylerine ve diğer sektörlerle yaptığı kaynak aktarımı da yüksektir.¹²¹

Yukarıda önemini özetlemeye çalıştığımız ormancılık sektörü, Artvin için daha önemlidir. Çünkü ilin %53'ü ormanlarla kaplıdır. İlin 310 köyün tamamı orman köyüdür. Orman köylerinde yaşayanlar orman kaynaklarından faydalanmaktadır. Ormanlar Artvin'in sosyal yaşantısında ve ekonomisinde çok önemlidir.

Artvin'de orman köylüleri ormanla ilgili çeşitli işlerde 4-5 ay gibi çalışmaktadır. "Ayrıca 750'ye yakın mevsimlik ve kadrolu işçi sigortalı olarak istihdam edilmektedir. Bugünkü koşullarda il ekonomisine en önemli katkılardan birini, orman üretim ve ticareti yapmaktadır."¹²²

Artvin ormanları özellikle, turizm, biyolojik ve ekolojik çeşitliliğe sahiptir. Milli parkları çok sayıda turist görmektedir. Bu milli parklar Hatıla vadisi milli parkı Sahara-Karagöl milli parkı, ve Kaçkar Dağları Milli Parkı'dır. Bu parkları gezen yabancı turistler döviz bırakmaktadır.

¹¹⁹ DPT 2001 "a.g.r." Yayın No: 547, Ankara

¹²⁰ DPT 2001 "a.g.r." Yayın No: 547, Ankara

¹²¹ DPT 2001 "a.g.r." Yayın No: 547, Ankara

¹²² A.İlhami Köksal, Erdoğan Güneş, "Artvin İli Ekonomisinde Tarımın ve Ormanların Yeri ve önemi" Artvin ilinin Ekonomik Kalkınması Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı- İstanbul 2003 s.67

5.1. Artvin İli Orman Alanı Varlığı

Türkiye'nin toplam orman alanı 20.763.248 hektar olup, ülke yüzölçümünün %26'sını oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde(DKB) ormanlık alanlar 1.338.374 ha ile bölge alanının %34 oluşturmaktadır. Bu oran Artvin ilinde ise 390453 hektar karşılığında il yüz ölçümünün %53'üne karşılık gelmektedir. DKB ormanlarının yüzde 29'una sahip olan Artvin ilinin yüzölçümü ise 736700 ha olup, DKB ağaç servetinin %40'ına, yıllık artımın %30'a ve yıllık etamında %37'sine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Artvin Türkiye Ormanlarının %2'sine, ağaç serveti açısından %6'sına yıllık artım ve yıllık eta açısından sırasıyla %3 ve %2'sine sahiptir.¹²³

Tablo 40: Artvin OBM Ormanlık Alanlarının İşletme Müdürlüklerine Dağılımı

İşletme Müdürlüğü	Verimli orman alanı (ha)	Verimsiz orman alanı (ha)	Toplam orman alanı (ha)
Artvin	39343	41495	80838
Ardanuç	16756	21533	38289
Arhavi	6604	20921	27525
Borçka	35775	43579	79355
Şavşat	19444	40032	59476
Yusufeli	20171	84797	104968
OBM Toplam	%35 138 094	%65 252 358	%100 390 453

Kaynak: ormancılık sektör raporu Artvin 2005 s.10

Tablo 40'da Artvin ilinin odun üretimi açısından %65 verimsiz, %35'i verimli orman niteliğindedir. Toplam orman alanı 390453 ha olduğunu görmekteyiz.

¹²³ Sinan Güner, Aydın Tüfekçioğlu, Atakan Öztürk, "a.g.s.r" s.7

Artvin ili ormanlarının 276865 ha'lık kısmını tohumdan oluşmuş kuru ormanları 113588 ha ise sürgünden gelen baltalık ormanlar oluşturmaktadır.¹²⁴

Tablo 41: Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Ormanlarının Kuruluşlarına Göre Dağılımı

İşletme Müdürlüğü	KORU		BALTALIK		Ormanlık Alan (ha)	Diğer Alanlar (ha)	Toplam Alan (ha)
	Normal (ha)	Bozuk (ha)	Normal (ha)	Bozuk (ha)			
Artvin	39782	10747	4284	26025	80838	28471	109309
Ardanuç	17827	3472	2462	14529	38290	38258	76548
Arhavi	15416	11422		687	27525	21458	48983
Borçka	51194	24651	248	3262	79355	39531	118886
Şavşat	24324	22079	48	13025	59476	74860	134336
Yusufeli	36366	19585		49018	104969	119804	224773
Toplam	184909	91956	7042	106546	390453	322382	712835

Kaynak: Ormanlık sektör raporu Artvin 2005 s.11

Tablo 41'de Artvin ilinde 191951 ha normal kuru ve baltalık orman varken 198502 ha bozuk kuru ve baltalık ormana sahiptir. Bu durum bize bozuk ormanların alan bakımından normale göre fazladır. Bozuk orman alanlarına fidan dikimi yaparak gençleştirmek lazım gelir.

Artvin bitki türü ve endemik tür çeşitliliği bakımından önde gelen illerimiz arasındadır. Artvin sınırları içinde toplam 1268 tür 119 endemik tür tespit edilmiştir. Tüm Türkiye florasının yaklaşık 10000 tür ihtiva ettiği göz önüne alınırsa bunun yaklaşık %13'lük bir kısmının Artvin'de bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de

¹²⁴ Sinan Güner, Aydın Tüfekçioğlu, Atakan Öztürk, a.g.s.r." s.10

2700 endemik tür tespit edilmiş olup bunun yaklaşık %4.4'ü Artvin'de bulunmaktadır.¹²⁵

Artvin hayvan (fauna) varlığını oluşturan türler, sayısını ve türlerin niteliği bakımından oldukça önemli il konumundadır. Artvin bozayı, yaban domuzu, kurt, çakal, tilki, vaşak, yaban kedisi, su samuru, ağaç sansarı, kaya sansarı, porsuk gibi önemli memeli hayvan varlığına sahiptir. Çoruh vadisinde yöreye özgü Çoruh engereği türü olmak üzere, en az üç tane engerek (*Vipera pantica*) yılanı türü kaydedilmiştir. Alanda aynı zamanda çok sayıda kelebek türü bulunmaktadır. Nehir çevresindeki alanlarda dağ keçisi, çengel boynuzlu keçi, tavşan, keklik, vahşi horoz, çulluk, vahşi ördek kumru, sarı asma, karabaşlı iskete, ardıç kuşu, güvercin ve ağaçkakan gibi türleri içeren zengin bir yabani hayata sahiptir. Ayrıca Artvin kuş göçleri yönünden önemli bir konuma sahiptir. Bölgede bulunan iki önemli kuş alanından biri Artvin'i de kapsamaktadır. Önemli kuş alanları kuşların korunması için uluslararası düzeyde önem taşıyan ekosistemlerdir.¹²⁶

5.2. Odun Hammaddesi Faydalanması

Önemli derecede ekonomik değerler içeren ormanlar yenilebilir kaynaklarımızın başında gelmektedir. Ormanlık sektöründe bu kaynağın sürekliliğini sağlamak için idare süresini dolduran yaşlı ağaçlar, hastalıklı ağaçlar, iyi bir gelişme göstermeyen ve çevresindeki iyi fertlere zarar veren ağaçlar kesilerek ormandan çıkarılmakta ve ekonomiye kazandırılmalıdır. Ormandan ağaçların kesilmesi, boylanması, taşınması, depolanması ve satışa hazır hale getirilmesi işlemlerinin tamamına üretim (istihsal) denmektedir. Ormanlık sektöründe 20 yıllık amenajman planları yapılmıştır. Bu planlara göre ormanların sürekliliğinin sağlanması amacıyla her yıl nerede ne kadar kesim yapılacağı bellidir.¹²⁷

¹²⁵ Sinan Güner ve Diğerleri "a.g.s.r." s.17

¹²⁶ Sinan Güner ve Diğerleri "a.g.s.r." s.18

¹²⁷ Sinan Güner ve diğerleri, "a.g.s.r", s.38

Tablo 42: 1998 – 2003 Yıllar Arası Üretim Faaliyetleri

Yıllar	Program			Gerçekleşme			Gerçekleşme/Program (%)		
	D.K.G.H	Endüstriyel Odun	Yakacak Odun	D.K.G.H	Endüstriyel Odun	Yakacak Odun	D.K.G.H	Endüstriyel Odun	Yakacak Odun
1998	220.000	167.000	295.000	169.856	122.900	122.300	77,00	74,00	41,00
1999	200.000	150.000	270.000	143.312	92.464	181.810	72,00	62,00	67,00
2000	190.000	146.000	195.000	153.854	124.344	160.314	81,00	85,00	82,00
2001	175.000	137.000	194.000	148.274	105.426	158.209	85,00	77,00	82,00
2002	135.000	102.400	164.400	119.893	87.284	144.892	89,00	85,00	88,00
2003	130.000	95.800	154.000	135.730	76.971	127.772	104,00	80,00	83,00
Toplam	1050	798.2	1272.4	870.919	609.389	895.297	58,00	76,00	70,00

Kaynak: Artvin Ormancılık sektör raporu Artvin, 2005. s.38

42 Nolu Tabloyu incelediğinde 1998 yılında 220000 m³ iken, bunun %77'si gerçekleştirilmiştir. 1998 yılında 169836 m³ dikili ağaç damgalanmıştır. Damgalanan ağaçlardan üretilmesi hedeflenen 167000 m³ dikili ağaç damgalanmıştır. Damgalanan ağaçlardan üretilmesi hedeflenen 167000 m³ endüstriyel odunun %74'ü, hedeflenen yakacak odunun %41'i üretilmiştir. Yıllık amenajman planlarına göre çıkarılması gereken ağaçların hacmi 2003 yılında 130000 m³ iken bunun %104'ü gerçekleştirilmiştir. Bu durum daha fazla damgalama yapıldığını gösteriyor. Üretilmesi gereken 95800 m³ endüstriyel odunun %80'i, üretilmesi amaçlanan yakacak odunun %83'ü gerçekleşmiştir.

5.3. Odun Dışı Bitkisel Ürünler

Artvin ormanlarında odun dışı bitkisel ürünlerin ve gen kaynaklarının henüz envanteri yapılmamıştır. Rekreasyon değeri ve Ekoturizm olan bu değerlerden yeterince gelir elde edilmemektedir.

5.4. Rekreasyon Değeri ve Ekoturizm

Milli Parklar, Tabiat Parkları, Tabiatı koruma Alanları ve Tabiat Anıtlarını, bulunduğu alanlar korunan alan olarak ilan edilmiştir. Artvin ilinde 3 adet milli park, 3

adet tabiatı koruma alanı, 1 adet tabiat parkı ve 3 adet yaban hayatı koruma sahası bulunmaktadır.¹²⁸

5.4.1. Milli Park

Bilimsel ve estetik bakımından milli ve milletlerarası ender bulunan tabii bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinleme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır. Ülkemizde 33 adet Milli Park tescil edilmiş olup alanı toplam 686631 ha'dır. Artvin ilinde ise Hatila Vadisi Milli Parkı, Sahara-Karagöl Milli Parkı ve Kaçkar dağları Milli Parkı¹²⁹

5.4.2. Tabiat Parkı

Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır. Ülkemizde toplam 17 adet Tabiat Parkı tescil edilmiş olup toplam alanı 69370 ha'dır. Bu tabiat parklarından Borçka Karagöl Tabiat Parkı Artvin ilinde olup toplam alanı 368 ha'dır.¹³⁰

5.4.3. Tabiatı Koruma Alanı

Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz ve kaybolmaya yüz tutmuş, ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarıdır. Ülkemizde 35 adet tabiat parkı koruma alanı tescil edilmiş olup, bunlardan Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı, Camili Gergit Tabiatı Koruma Alanı ve Camili – Efeler Tabiatı Koruma Alanı olmak üzere 3 adeti Artvin ilinde bulunmaktadır.¹³¹

Kırsal yoksulluğun hat safhada olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ve refah düzeyi düşük olan, orman köyleri, yaşamak ve hayatlarını sürdürmek için ister istemez orman kaynakları üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Orman köylerinin genellikle yüksek rakımlı dağlık, engebeli ve dolayısıyla tarıma elverişsiz V, VI, VII. Sınıf orman arazilerine kurulmuş olması ve olumsuz iklim koşullarına sahip olmanın

¹²⁸ Sinan Güner ve diğerleri "a.g.s. r." s.41

¹²⁹ Sinan Güner ve diğerleri "a.g.s.r." s.41

¹³⁰ Sinan Güner ve Diğerleri "a.g.s.r." s.41

¹³¹ Sinan Güner ve Diğerleri "a.g.s.r." s.41

yanı sıra, bu ormanda yaşayan köylülerin özellikle aile başına düşen gelir düzeylerinin düşük olmasının nedeni ile tasarruflarının dolayısıyla sermaye birimlerinin yetersizliği, büyük ölçüde kapalı ekonomi şartları altında yaşamaları, endüstriyel üretimin azlığı, kamu yatırımlarından ayrılan payın azlığı, Pazar için yapılan üretim düzeyinin düşüklüğü ve her zaman için erozyona maruz olan alanlarda ilkel tekniklerle yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetlerindeki verim düşüklüğü vb. nedenlerle, bu baskı giderek orman kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak zarar görmesine ormanların parçalanmasına, sınırlarının daralmasına, yasadışı faydalanmaların artmasına, dolayısıyla sürdürülebilirliğinin tehlikeye düşmesine neden olmuştur.

Artvin ilinin ormanlarından daha fazla fayda sağlamak için aile başına düşen gelir düzeylerinin yükseltilmesi tarım ve hayvancılıktan elde ettikleri gelirin yükseltilmesi gerekir. Orman köylerinin ulaşım sorunlarının olmaması gerekir.

Artvin’de ormancılığa dayalı 3 tane işletme vardır. Bunlar Arhavi çimento yonga levha fabrikası 35 kişi istihdam edilmektedir. Şavşat kereste işletmesi 6 kişi istihdam edilmektedir.. Borçka tomruk biçme işletmesi 10 kişi istihdam edilmektedir. Bu durum Artvin ilinde orman ürünlerini işleyen işletmelerin yetersiz olduğunu görmekteyiz. Bu işletmeler yerel pazara hitap etmekte ve düşük istihdam sağlamaktadır.

6. ULAŞIM VE HABERLEŞME

6.1. Ulaşım

Ulaşım veya ulaştırma bir yarar sağlamak üzere insanın veya onun ürettiği eşyanın çeşitli ulaşım araçları ile bölge, ülke, kıta olmak üzere ekonomik, hızlı ve güvenli olarak yer değiştirmesi şeklinde ifade edilebilir. Ulaştırma faaliyetleri insanların ihtiyaçları olan çeşitli mal ve hizmetleri istedikleri yer ve zamanda karayolu ve demiryolu, deniz ve hava yolu gibi çeşitli sistemlerle gerçekleştirilmektedir.¹³²

İnsanlar, gün boyunca çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için hareket halindedir. Çalışma, alış-veriş, dinlenme ve eğlence gibi nedenlerle yer değiştirme ihtiyaç ulaşımı

¹³² Habip Eroğlu, Atakan Öztürk, Aydın Tüfekçioğlu, Saim İmamoğlu “Teknik Altyapı Raporu – Ulaşım” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005 s.31

doğurur. Uygarlığın en önemli göstergelerinden biri olan ulaşım, kişilerin bilgi ve görüşünü artırır. İnsanları ve kültürleri birbirine yaklaştırır.¹³³

Artvin ilinde karayolları, köy yolları, orman yolları ve kent için ulaşımındaki mevcut durumu açıklayalım.

6.1.1. Karayolu Ulaşımı

Artvin ilinde 572 km'lik toplam yolun 31 km'si beton asfalt, 459 km'si sathi kaplama 64 km si stabilize ve 8 km si toprak yol niteliğindedir. Uzunluğu 285 km olan il yollarının 64 km'si stabilize yol özelliğindedir. Artvin ili konumu itibarıyla ana ulaşım bağlantılarına uzak bölgede yer almaktadır. Artvin'de karayolu ulaşımı, vadilerde ve akarsu güzergahlarında yer alan karayolları ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle il sınırları içerisindeki karayolları, dar ve virajlı güzergahları takip etmek zorunda kalmaktadır.¹³⁴

Tablo 43: Artvin İlinde Türlerine ve Satih Cinslerine Göre Yollar

Satih Cinsi	Devlet Yolu (km)	İl Yolu (km)	Oto Yol (km)	TOPLAM (km)	Toplamdaki Payı (%)
Beton Asfalt	21	10	-	31	5,42
Sathi Kaplama	266	193	-	549	80,24
Stabilize	-	64	-	64	11,18
Toprak	-	8	-	8	1,41
Geçit Vermez		10	-	10	1,75
TOPLAM	287	285	-	572	100,00
Toplamdaki Payı (%)	50,17	49,83		100	

Kaynak: Teknik Alt Yapı Raporu Ulaşım Artvin s.32 2005

¹³³Mehmet Eroğlu, Seda Hatipoğlu, Ebru Arıkan Öztürk, Ebru Yıldız İrfan Taştepe “Trafik ve İlk Yardım Eğitimi” 8.Sınıf Gün Yayıncılık – Ankara 2005 s.2

¹³⁴Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t.a.r.” s.32

Tablo 43 incelediğinde Artvin ilinde toplam 472 km yol bulunmaktadır. Bu yolların 31 km'si beton asfalt, 459 km'si sathi kaplama, 64 km'si stabilize 8 km toprak yoldan oluşmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi ilde otoyol bulunmamaktadır.

Artvin ilinin iki önemli karayolu bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan en yoğun kullanılanı, Hopa üzerinden Doğu Karadeniz'e uzanan kuzey (Artvin-Hopa) bağlantısı, diğeri de Erzurum üzerinden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya uzanan güney (Artvin – Erzurum) bağlantısıdır.¹³⁵ Artvin karayolunun büyük bölümü, Çoruh Nehri, üzerinde yapılacak barajlar nedeniyle yeniden yapılp şekillenecektir.

Tablo 44: Artvin İli Merkez ve İlçelerdeki Taşıt Sayısı

CİNSİ	2000	2001	2002	2003	2004 (4.ay)
Motosiklet	217	223	230	238	224
Otomobil	6 403	6 573	6 733	6 752	6 710
Minibüs	1 250	1 239	1 284	1 313	1 382
Otobüs	207	202	189	195	198
Kamyonet	2 085	2 305	2 451	2 670	3 033
Kamyon	2 338	2 305	2 259	2 218	2 232
Traktör	429	456	465	481	505
Çekici	52	81	129	177	250
Özel Amaçlı Taşıt	26	24	29	31	34
Tanker	70	51	52	51	49
Arazi Taşıtı	293	291	296	296	292
Özel Plakalı Taşıt	3	3	1	-	-
Toplam	13 373	13 753	14 118	14 423	14 929

Kaynak: Teknik Altyapı Raporu – Ulaşım Artvin 2005 s.41

¹³⁵ Habip Eroğlu ve Diğerleri t.a.r. s.32

Tablo 44'deki veriler Artvin ilindeki araçların tam sayısını yansıtmamaktadır. Çünkü başka il plakalı araçlarda seyretmekte bu araçlar uzun süre Artvin'de kalmaktadır.

Tablo 44 incelediğinde ildeki araç sayısı yıllar itibariyle artış göstermiştir. Tüm araçlar içinde otomobil sayısı daha fazladır ikinci sırada 3033 ile kamyonet bulunmaktadır. Kamyon sayısının yıllar itibariyle azalan bir seyir izlemiştir.

Tablo 45: Sarp Sınır Kapısı Yolcu ve Araç Trafığı

YILLAR	YOLCU SAYISI		OTOMOBİL SAYISI		OTOBÜS SAYISI		TIR SAYISI	
	GELEN	GİDEN	GELEN	GİDEN	GELEN	GİDEN	GELEN	GİDEN
1997	226 357	241 107	29 705	36 688	4 247	5 559	12 756	15 523
1998	272 332	265 112	32 736	43 174	5 223	5 591	17 346	19 507
1999	247 406	225 414	23 759	26 778	3 582	3 555	13 144	12 110
2000	223 692	196 845	12 988	21 937	2 945	3 082	11 254	11 214
2001	184 535	182 148	11 838	25 341	2 218	2 495	12 494	12 438
2002	178 902	177 957	8 069	21 484	2 117	2 251		
TOPLAM	1 333 224	1 288 583	119 095	175 402	20 332	22 533	66 994	70 792

Kaynak: Teknik Altyapı Raporu – Ulaşım s.41

Tablo 45 incelediğinde sarp sınır kapısından gelen ve giden yolcu sayısında yıllar itibariyle azalan bir seyir izlediğini görülmektedir. 1997 yılında 226357 yolcu gelirken 2002 yılında 178902'ye düşmüştür. 1997 yılında 241107 yolcu giderken 2002 yılında 177957 düşmüştür. En fazla geniş yapan 119095 gelen 175402 ise giden yolcu sayısı ile otomobiller gelmektedir. İkinci sırada tır, üçüncü sırada otobüs gelmektedir.

Artvin ilinin yüzey şekilleri dağlık olduğu için yollar vadi, boyunca uzanmaktadır. Vadilerden gelen sel ve taşan sular yollara zarar vermektedir. Ayrıca yolların virajlı ve dar olması hızlı ulaşımı engellemektedir. Ulaşımı kolaylaştırmak için

Çoruh Nehri üzerinde çok sayıda asma köprü inşa edilmiştir. Ülkemizde ilk demir asma köprü 125 m uzunluk ile 1936 yılında Borçka'da inşa edilmiştir.

Kırsal alanlarda sarp vadi yamaçlarında karayolunun yapmanın pahalı veya mümkün olmadığı yerlerde basit teleferik hattı çekilerek ulaşım ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

Artvin ilinde topla 310 köy yolu bulunmaktadır. En fazla köy Şavşat (56) ve Yusufeli (48) bulunmaktadır. Köy yolları standart dışıdır. Köy yolları dar, virajlı ve asfalt değildir. Çünkü ilin dağlık ve yamaç araziye sahip olması köy yollarının bakım ve işletilmesi güç olmaktadır.

Kırsal kesimde başka yörelerde görülmeyen dağınık, yerleşim biçimi yaygındır. Bu yerleşim düzeninde evler tektek yada birkaç evlik gruplar halinde, birbirinden uzakta bütün köy arazisine serpilmiştir. Bunun nedeni arazi miktarının kit ve miras yönünden aşırı bölünmedir. Nitekim her aile kendine ait aracı üzerinde iskan etmekte bu durum dağınık yerleşim, beraberinde getirmekte ve dolayısıyla her üniteye köy yolu yapmak yol ağı uzunluğunun artmasına neden olmaktadır. İlde yol yapım ve bakım çalışmaları sırasında karşılaşılan en önemli sorunlar; iklim topoğrafya, ihtilaflar, ekonomik faktörler ve diğer yönetsel ve teknik sorunlardır.¹³⁶

6.1.1.1. Artvin ili orman yolları

Dağlık ve engebeli arazide yol yapım ve bakım çalışması pahalı olmaktadır. Sel ve erozyonlarla yol tekrar bozulmaktadır. Bu yollardan yararlanmak için tekrar bakım yapılması zorunludur.

Artvin ilinde 4707 km orman yolu yapılması planlanmış 2888 km'si yapılmıştır. Mevcut yolların 300 km'sinde üst yapı yapılmıştır. Yapı planan köprülerden 250 m'sinin yapımı tamamlanmıştır.

¹³⁶ Habip Eroğlu ve Diğerleri "a.g.t a.r." s.53

6.1.1.2. Artvin’de kent içi ulaşım

İl merkezinin topografik yapısı gereği ve kurulduğu yerin yamaç olması dolayısıyla şehrin girişinden merkezine doğru keskin kurp ve laselerle yollar inşa edilmiş, olup bu yollar büyük boyutlu istinat duvarları ile desteklenmiştir.¹³⁷

Çoruh Vadisi boyunca devam eden karayolundan Çoruh Nehri üzerine kurulan iki köprü ile şehir merkezine geçilmektedir. Şehir içindeki caddeler dar olup iki araç yan yana zor geçmektedir. Yollar ya kaldırımsız veya dar kaldırımlıdır. İl merkezinde trafik ışıkları yoktur. Ayrıca bir adet üst geçit vardır.

6.1.2. Denizyolu Ulaşımı

Artvin ilinin Hopa ve Arhavi İlçeleri Karadeniz kıyısındadır. Hopa limanı ulaşım ve ticaret açısından çok önemlidir.

Hopa limanı Karadeniz sahilinin doğusunda, Gürcistan sınırına 15 km, Batum limanına ise 35 km uzaklıktadır. Konumuna bağlı olarak Hopa, Türkiye’nin Orta, Asya’ya açılan kapısı olma özelliğindedir. Liman işletmesi 1997’de özelleştirilmiş olup 30 yıllığına kiralanmıştır. Kapalı depo alanı 18120 m², asfalt kaplama alanı 72632 m²’dir. Yükleme-Boşaltma kapasitesi, genel kargo için 450000 ton/yıl, konteyner için 320000 ton yıl, kuru dökme yük için 340000 ton/yıl ve sıvı kargo için ise 202000 ton/yıl civarındadır. Ayrıca petrol, petrol ürünleri ve sıvı kargonun yükleme-boşaltma ve depolama amacıyla kullanılan 31000 m³ kapasiteli dört tankı limanda bulunmaktadır. Gemi cinslerine göre limanın kuru dökme yük gemileri için 550 gemi/yıl genel kargo gemileri için 420 gemi/yıl, transit gemiler için 165 gemi yıl ve sıvı dökme yük gemileri için ise 290 gemi/yıldır.¹³⁸

Liman işletmesi Orta Asya’ya / Orta Asya’dan yapılan ithalat ve reeskont üzerinde yoğunlaşmış ve Özbekistan ve Türkmenistan’dan ithal edilen pamuk dünyanın çeşitli ülkelerine gönderilmektedir.

Artvin ilinde Demiryolu ağı ve hava alanı yoktur. Artvin’e en yakın hava alanı Trabzon ve Erzurum hava alanlarıdır.

¹³⁷ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t a.r.” s.59

¹³⁸ Habip Eroğlu ve Diğerleri, “ a.g. t. a.r.” s. 60

6.2. HABERLEŞME

Ekonomik ve sosyal gelişmelerin en önemli göstergelerinden bir olan haberleşme hizmetleri, yaşadığımız çağa damgasını vurmuştur. Haberleşme alanında meydana gelen olağanüstü gelişmeler sayesinde, insanlar zamanlarını en iyi ve verimli bir biçimde kullanabilme fırsatı yakalamışlardır. Türkiye’de haberleşme faaliyetleri, ekonominin en temel hizmet sektörlerinden biri haline gelmiştir.¹³⁹

Ülkemizin bilgi toplumu olabilmesi için telekomünikasyon alt yapısına önem vermesi gerekmektedir. Hızla gelişen teknoloji haberleşme sektörünü de değişime sokmaktadır.

Artvin’de haberleşme hizmetlerini sağlayan 89 adet santral bulunmaktadır. İl düzeyinde toplam santral kapasitesi 63189 hattır. Bağlı abone sayısı ise 56094’dür. Mevcut telefon abonelerini %97’si sayısal santrallerden %3’ü ise elektronik santrallerden hizmet sağlanmaktadır. İlde telefonsuz köy bulunmamaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinin tipik dağlık ve dağınık yapısının en belirgin özelliklerinin yaşandığı Artvin’in Transmisyonu genel olarak R/L Teknolojisine dayalıdır. Arazi yapısı nedeniyle yer altı kablo iletimi oldukça az ve tamamı şehir ve ilçe merkezleri içindedir.¹⁴⁰

Artvin ilinde 2003 yılı itibariyle 316 adet köy ve belde bulunmaktadır. Bunların 79’ünde otomatik telefon santrali kuruludur. 238 yer ise kablo ile irtibatlıdır. Havai hat irtibatlı yer sayısı bir olup radyo telefonlu yer mevcut değildir. Artvin; KTV İnternet, kablosuz internet, Kablo TV hizmetleri verilememektedir. İlçelerle birlikte toplam 116 personel görev yapmaktadır. 29 personel Artvin Merkez Müdürlüğü’nde geri kalan 87 personel ise ilçelere dağılmış durumdadır.¹⁴¹

6.2.1. Kitle İletişimi

Kitle iletişimi çeşitli tür ve içerikteki mesajların uygun araçlarla geniş bir kitleye iletilmesi sürecidir. Bu tür bir iletişimde kaynağın alıcıyla yüz yüze iletişim kurması söz konusu değildir. Kitle iletişimin işlevleri, kişileri bilgilendirmek, eğlendirmek, yönlendirmek ve sosyalleştirmektir.¹⁴²

¹³⁹ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t. a.r.” s.1

¹⁴⁰ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t a.r.” s.3

¹⁴¹ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t a.r.” s.8

¹⁴² Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t. a.r.” s.16

Artvin İlinde Faaliyeti Olan Yerel Gazeteler

Tablo 46: Artvin İlinde Yayınlanan Gazeteler

Gazete Adı	Yayına Başlama Tarihi	Periyodu	Tirajı	Yayımlandığı Yer
Artvinin Sesi Gazetesi	16.06.1962	Haftada 2 Gün	150	Artvin-Merkez
Alkan Gazetesi	05.04.1995	Haftada 2 Gün	150	Artvin-Merkez
Demokrat Çoruh Gazetesi	1950	Haftada 2 Gün	300	Artvin-Merkez
Serhad Artvin Gazetesi	16.04.1962	Haftada 2 Gün	300	Artvin-Merkez
08 Haber Gazetesi	30.09.2003	Aylık	1 000	Artvin-Merkez
Arhavi Postası Gazetesi	1974	Haftada 2 Gün	250	Artvin-Arhavi
7 Mart Gazetesi	10.10.1956	Haftada 2 Gün	150	Artvin-Borçka
Doğu Gazetesi	13.01.1973	Haftalık	300	Artvin-Hopa
Kafkas Sarp Haber Gazetesi	01.01.1993	Aylık	2 000	Artvin-Hopa
Artvin Gazetesi	12.10.2001	Haftalık	2 000	Artvin-Hopa
Artvin Çoruh Gazetesi	15.01.2002	Aylık	1 500	Artvin-Hopa
Şavşatın Sesi Gazetesi	1963	Haftalık	200	Artvin-Şavşat
Yusufeli Haber Gazetesi	11.09.2001	Aylık	1 500	Artvin-Yusufeli

Kaynak: Teknik Altyapı Raporu Artvin 2005 s.17

Tablo 46'da görüldüğü gibi değişik zamanlarda yayınlanan 13 gazete bulunmaktadır. 13 gazetenin 5 tanesi Artvin Merkez ilçede, 4 tanesi Hopa ilçesinde, bir adet olmak üzere Arhavi, Borçka, Şavşat ve Yusufeli ilçelerinde yayınlanmakta olduğunu görmekteyiz.

Artvin ilinde yayın yapan özel televizyon yoktur. Sadece Rize ilinden yayın yapan Kaçkar TV Artvin'e yönelik yayınlarda yapmaktadır. Artvin'de 08 FM ve Radyo Yeşilay yayın yapmaktadır.

Artvin ilinde kaç kişinin internet kullanıcısı olduğunun tespiti oldukça güçtür. Artvin ili genelinde 2004 Mart ayı verilerine göre TT net abonelerin sayısı 710 olarak

belirlenmiştir. Bu Artvin’de toplam nüfusun binde 3,6 sına eşittir. Kullanıcıların çoğu, özel servis sağlayıcılar üzerinden internete eriştiklerinden kesin bir sayıya ulaşamamaktadır.¹⁴³

Tablo 47: Artvin İlinde Okullardaki Bilgisayar ve İnternet Kullanımı

Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğret. Sayısı	Öğrenci Sayısı	Bilgisayar sayısı	İnternete Bağlı Bilgisayar	İnternete Erişen Okul Sayısı	İnternete Erişmeyen Okul Sayısı
İlköğretim Okulu	173	732	24 208	487	396	58	115
Anadolu Liseleri	3	61	930	59	59	3	0
Meslek Lisesi	3	59	812	54	54	3	0
Lise	20	372	6 339	130	130	18	2
Eğitim Merkezi	8	29	0	68	68	8	0
TOPLAM	207	1 253	32 289	798	707	90	117

Kaynak: Teknik Altyapı Raporu – İletişim – Artvin 2005 s.21

Tablo 47 incelediğinde 207 okulda toplam 798 adet bilgisayar bulunmaktadır. Bunların 707 adedi internete bağlı durumdadır. İnternete erişebilen okul sayısını 90 olarak görülmektedir.

Artvin ili merkez ilçeli tüm kamu kurum ve kuruluşlarının %80’i, internet erişimine sahiptir. İnternete erişen kamu kurum ve kuruluşlarının %30’u, erişimini tek bilgisayarla gerçekleştirmektedir. Onbeş kamu kurumunda bütün bilgisayarlar internete

¹⁴³ Habip Eroğlu ve Diğerleri, “a.g.t. a.r.” s.21

bağlanabilmektedir. İnternete bağlı bilgisayara sahip kamu kurum sayısı 26'dır. İlde 8 kamu kurumunda internete bağlı bilgisayar mevcut değildir.¹⁴⁴

Artvin ili merkez ilçede kurumsal web sayfasına sahip olan kamu kurumlarının sayısı 13, kurumsal e-postasına sahip olan kamu kurumu sayısı 20, bilgi işlem birimine sahip olan kamu sayısı 10, kurum için yerel ağ bağlantısı olan kurum sayısı 22, bağlı bulunduğu bakanlık veya merkezi birimi bağlantısı olan kurum sayısı 13 olarak ortaya çıkmıştır. Artvin ilinde ADSL kullanıcı sayısı ise 1052 olarak belirlenmiştir.¹⁴⁵

Artvin'de Haberleşme hizmetlerini yukarıda yazıldığı gibi özetleyebiliriz.

7. TİCARET

Artvin ili ticaret sektörü, küçük esnaf ve işletmelerden meydana gelen, başta çay olmak üzere meyve ve sebze ağırlıklı tarımsal ürünler, balık ve süt gibi hayvansal ürünler, gıda maddeleri, giyim ev araç ve gereçleri bakır ve pirit cevheri, inşaat malzemeleri ile diğer tüketim mallarının alım ve satımlarının yapıldığı nispeten içe dönük bir yapı arz etmektedir. İlde ihtiyaç duyulan sanayi ürünleri ve kimyasal ürünler genelde ilk dışından sağlanmaktadır. Ticarete konu olan mallar dikkate alındığında, tarım ürünleri dışında il sınırları içerisinde üretilmiş hemen hemen herhangi bir ürün olmadığı söylenebilir. Nitekim ilde sanayi sektörünün gelişmemiş olması sebebiyle, madencilik sektörü dışında üretilen sanayi ürünlerine rastlanmamaktadır.¹⁴⁶

Artvin ili sınır illerinden biri olması nedeniyle dış ticaretin olduğu illerden biridir. 1988 yılında sarp sınır kapısının açılmasıyla Artvin'de dış ticaretin olduğu bir dönem başlamıştır. Artvin'in dış ticaretinde en önemli avantajlı Gürcistan ile sınırının olmasıdır. Artvin dış ticaretini sınırlayan coğrafi ve ulaşım imkanlarıdır.

Gürcistan Artvin iline sınır olması dolayısıyla bir takım ürünleri ülkemizden temin etmektedir. “Şeker, un, çikolata, kakao, yumurta ve bitkisel yağlar gibi gıda maddeleri ile temizlik malzemeleri ve haberleşme cihazları gibi değişik ürünleri ülkemizden temin eden Gürcistan'a yapılan ihracattan alınan pay, Artvin ilindeki ticari hayata birazda olsa canlılık kazandırmaktadır. Artvin ticari hayatına canlılık kazandıran bir başka uygulama ise, sınır ticareti ve özel fatura kapsamında yapılan ticaret, daha

¹⁴⁴ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t. a.r.” s.26

¹⁴⁵ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.t. a.r.” s.26

¹⁴⁶ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “Ticaret, Mali Yapı ve Bankacılık Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin, Ocak – 2005 s.8

ziyade petrol ürünleri kapsamında yürümekteyse de ithalata nazaran düşük oranlarda da olsa ihracat da yapılmaktadır.¹⁴⁷

Özetle, Artvin ilinde ticaret sektörü, tarım sektörü ve dışarıdan sağlanan ara yada nihai malları ticaretine dayanmaktadır. Dış ticaret Hopa Limanı ve Sarp Sınır Kapısıyla yapılmaktadır. Artvin ili ticaret sektörünü ait bilgileri alt başlıklar halinde inceleyelim.

7.1. Ticaret Sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasılası Açısından İncelenmesi

2000 yılı itibariyle sabit fiyatlarla GSYYİH değeri içerisinde, Artvin ili ticaret sektörünün payı Tablo 51 de sunulmaktadır.

Tablo 48: Karadeniz Bölgesi İllerinde Sabit Fiyatlarla Ticaret Sektörü GSYİH'nın 2000 Yılındaki Dağılımı (1987=100)

İller	Toptan ve Perakende		Otel Lokanta Hizm.		Ticaret Sektörü Toplamı			İl/Bölge (%)*	İl Türkiye (%)**
	Değer (000.000 TL)	Sektör Payı (%)	Değer (000.000 TL)	Sektör Payı (%)	Değer (000.000 TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)		
Amasya	42 080	10,0	17 494	4,2	59574	14,2	21,8	2,8	0,2
Artvin	38 460	12,8	19 564	6,5	58024	19,4	14,4	2,7	0,2
Bartın	12 569	10,3	1 881	1,5	14450	11,8	13,8	0,7	0,1
Bayburt	8 923	15,3	1 329	2,3	10252	17,6	93	0,5	0,0
Bolu	98 113	11,4	18 320	2,1	116433	13,5	-21,2	5,4	0,4
Çorum	294 484	33,8	9 749	1,1	304233	34,9	14,3	14,2	1,1
Düzce	4 5 415	13,1	5 944	1,7	51359	14,9	-	2,4	0,2
Giresun	58 592	12,3	10 350	2,2	68943	14,5	12,1	3,2	0,3
Gümüşhane	11 759	9,2	1 172	0,9	12931	101,1	10	0,6	0,0
Karabük	103 036	13,2	8 046	1,0	111082	14,2	8,9	5,2	0,4
Kastamonu	39 346	7,7	10 980	2,2	50326	9,9	12,3	2,3	0,2
Ordu	109 028	14,2	15 221	2,0	124250	16,2	8,5	5,8	0,5
Rize	54 708	11,7	39 156	8,3	93865	20,0	13,4	4,4	0,4
Samsun	509 174	29,5	20 264	1,2	529438	30,7	9,5	24,7	2,0
Sinop	33 578	14,3	8 556	3,7	42134	18,00	6,1	2,0	0,2
Tokat	53 848	6,7	10 641	1,3	64489	8,00	9,6	3,0	0,2
Trabzon	201 814	21,8	30 943	3,3	232757	25,1	14,1	10,9	0,9
Zonguldak	187 486	18,9	12 557	1,3	200042	20,2	11,0	9,3	0,8
Karaden	1 902 414	17,6	242 167	2,2	2144581	19,9	10,9	100,0	8,1
Türkiye	22 685 989	19,1	392 558	3,3	26607547	22,4	12,0		100,0

* II Ticaret GSYİH'nin Karadeniz Bölgesi Ticaret GSYİH'si içindeki payı

** II Ticaret GSYİH'nin Türkiye Ticaret GSYİH'si içindeki payı

Kaynak: Ticaret, mali yapı, bankacılık raporu Artvin 2005 s.10, 11

¹⁴⁷ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun, "a.g.t. m.y.b.r." s.8

Tablo 48 incelediğinde otel, lokanta hizmetleri %6,5 toptan ve perakende ticaret %12,8 alt sektörlerinden oluşan ticaret sektörünün payı %19,4 olarak gerçekleşmiştir. Karadeniz bölgesi illeri arasında bir sıralama yapıldığında toptan ve perakende ticaretinde GSYİH değerlerinin büyüklüğüne göre sıralama yapıldığında Artvin ili 12.sırada yer aldığını görmekteyiz. Otel, lokanta hizmetleri alt sektöründe ise 4. sırada yer almakta olduğunu görülmektedir.

Ticaret sektörünün geneli içinde Artvin ili 58,024 Milyon TL GSYİH değeri ile 14.sırada yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca GSYİH'nin gelişme hızı Türkiye'de %12, Karadeniz Bölgesi %10,9 iken Artvin %14,4 ile hızını yakalamıştır. Artvin'in 2000 yılı itibariyle ticaret sektörü GSYİH'sı içindeki payı %0,2, Karadeniz Bölgesinde %2,7'lik paya sahip olduğu görülmektedir.

7.2.Ticaret Sektörü Bünyesinde Faaliyet Gösteren İşyeri Sayısı

Tablo 49: Artvin Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıt Olan İşyeri Sayıları (2003 Yılı Sonu İtibariyle)

Meslek Grubu	Şahıs	Tüzel	Toplam	
			Sayı	%
Gıda Maddeleri toptan ticareti	69	48	117	15,6
Mobilya, döşeme, ev eşyası perakende ticareti	49	20	69	9,2
Kereste ve yapı malzeme toptan ticareti	64	18	82	10,9
Bina yapım onarım (Mühendislik-Müteahhitlik)	132	95	227	30,2
İmalat sanayi taşıma işleri mali kuruluş	85	171	256	34,1
Toplam	399	352	751	100,0

Kaynak: Ticaret, mali yapı, bankacılık raporu Artvin, Ocak 2005

Tablo 49 incelediğinde 2003 yılı itibariyle 751 kayıtlı işyeri olup bunların 339 adedi şahsa ait, 352 adedi ise tüzel kişiliğe haiz olduğu görülmektedir. Meslek gruplarına bakıldığında; imalat sanayi, taşıma işleri mali kuruluş kapsamındaki işyerlerinin %34,1'lik oranla birinci sırada, mühendislik-müteahhitlik (Bina yapım onarım) %30,2'lik oranla ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Gıda maddeleri toptan ticaretinde 117 işyerinin 69 şahsa ait 48'i Tüzel kişiliğe haiz olduğu görülmektedir. Gıda maddeleri toptan ticareti %15,6 ile üçüncü sırada yer aldığını görmekteyiz. En son sırada mobilya, döşeme, ev eşyası perakende ticaretine ait 69 işyeri sayısını görmekteyiz.

7.3. Esnaf ve Sanatkar Odalar Birliği

Artvin Esnaf ve Sanatkar Odalar Birliğine bağlı toplam 18 oda bulunmakta olduğunu tablo 50 de görülmektedir.

Tablo 50: Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği Odalara Kayıtlı Üye Listesi (2004*)

Sıra No	Meslek Odaları	Üye Sayısı	Faal Üyeler	Terk Edenler
1	Artvin Giyim Eşy. Ve Sant.Odası	498	284	214
2	Artvin Şof. Ve Otomb. Odası	1090	614	476
3	Artvin Sanatkarlar Odası	325	196	129
4	Artvin Bak. Seb. Ve Esnaf Odası	1054	564	490
5	Borçka Esn. Sant. Odası	859	476	383
6	Borçka Şof. Ve Otomb. Odası	907	564	343
7	Murgul Esn. Sant. Odası	570	353	217
8	Murgul Şof. Ve Otomb. Odası	342	248	94
9	Hopa Esn. Sant. Odası	2343	1292	1051
10	Hopa Şof. Ve Otomb. Odası	1276	819	457
11	Arhavi Esn. Sant. Odası	1366	727	639
12	Arhavi Şof. Ve Otomb. Odası	666	402	264
13	Ardanuç Esn. Sant. Odası	823	382	431
14	Ardanuç Şof. Ve Otomb. Odası	435	239	196
15	Şavşat Esn. Sant. Odası	1261	648	613
16	Şavşat Şof. Ve Otomb. Odası	508	299	209
17	Yusufeli Esn. Sant. Odası	1605	724	881
18	Yusufeli Şof. Ve Otom. Odası	539	268	271
Toplam		16467	9109	7358

*28.06.2004 tarihi itibariyle

Kaynak: Ticaret, mali yapı, bankacılık raporu Artvin, Ocak 2005 s.20

Tablo 50'ye baktığımızda 16467 kayıtlı üye bulunmaktadır. Kayıtlı üyelere 9109'u faal üye iken, 7358 üye ise terk ettiği görülmektedir.

7.4. Şirket ve Kooperatifler

Artvin ilinde şirketlerin sayısal dağılımı Tablo 54' te sunulmaktadır.

Tablo 51: Artvin İlindeki Faal Şirketlerin Sayısal Dağılımı

İlçe	Sayı	Faal Şirket Oran (%)
Artvin	93	15
Arhavi	108	17
Hopa	281	45
Diğerleri	146	23
Toplam	628	100

Kaynak: Ticaret, mali yapı, bankacılık raporu Artvin, Ocak 2003 s.20

Tablo 51 bakıldığında Artvin'de 628 şirket olduğunu görmekteyiz. 281 adet şirket ile Hopa İlçesi ile sırada yer aldığı görülmektedir. Hopa, Sarp sınır kapısını nedeniyle ticaret geliştiği için şirket sayısı bu duruma yansımıştır. 108 şirket ile Arhavi ikinci sırada yer almaktadır. Arhavi'de Hopa Limanına ve Sarp sınır kapısına yakın olması ticaret sektörünün gelişmesine katkı yapmıştır. 93 şirket ile merkez ilçe yer almaktadır.

Artvin'de 2003 yılı itibariyle 86 adet anonim ve 626 adet limited şirket mevcut olup, komandit şirket bulunmamaktadır. Söz konusu yılda şirketleşme oranı ise %30 seviyesindedir. Mevcut 86 anonim şirketten 56'sı ve 626 limited şirketten de 572'si faaliyetini sürdürmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun "ag.r." s.20

Tablo 52: İlçelere Göre Kooperatif Türü ve Sayılarının Dağılımı

İlçeler	Kooperatif Türü						
	Konut Yapı K	Motorlu Taş K	Tüketim K.	Esn.ve San.K.Kef.K.	Küçük S.S. Yapı K.	Toplam	
Artvin	31	3	3	1	1	40	
Ardanuç	8	2	0	1	1	14	
Arhavi	27	3	1	1	1	36	
Borçka	5	7	0	1	1	15	
Hopa	23	5	1	1	1	33	
Murgul	7	2	2	1	-	12	
Şavşat	18	3	2	1	1	28	
Yusufeli	4	2	0	1	-	9	
Toplam	Koop Sayısı	123	27	9	8	6	187
	Üyesi Sayısı	4826	2245	1463	4710	382	13626

Kaynak: Ticaret, mal yapı, bankacılık raporu Artvin Ocak 2005 s.21

Tablo 52’de Artvin’de konut yapı kooperatifi motorlu taşıtlar kooperatifi, tüketim kooperatifi, esnaf ve sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifi ve küçük sanayi sitesi yapı kooperatifi olmak üzere 6 farklı kooperatif bulunduğu görülmektedir. Toplam 187 adet kooperatif kurulmuş olduğunu görmekteyiz. 40 adet kooperatifle Artvin merkez ilk sırada yer almaktadır. 33 adet kooperatifle Hopa İlçesi ikinci sırada yer almaktadır. Yusufeli 9 adet kooperatifle en son sırada yer almaktadır.

7.5. Artvin İlinde Dış Ticaret

Rusya ile politik ilişkilerin düzelmeye başlaması ve iki ülkenin dış ticaretinde gözlenen liberalleşme dış ticareti olumlu etkilemiştir. Türkiye aynı zamanda Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle dış ticaretin teşvik edilmesine daha fazla önem verilmeye başlamıştır. Tüm bu girişimler, dış ticaretin gelişmesi ve farklı ticari faaliyetlerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Yeni ticaret şekilleri alışıldık ticaret rejimine göre yapılan ticari faaliyetler kadar önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Böylece, üç yeni ticari faaliyet türü sınır ticareti, bavul ticareti ve serbest bölgelerde yapılan ticaret olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴⁹

Artvin Bağımsız Devletler Topluluğu ve Orta Asya ile yapılabilecek ithalat ve ihracat uygulamalarında coğrafi ve stratejik açıdan önemli bir yere sahiptir.

¹⁴⁹ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “a.g.r.” s.21

İlde dış ticarete konu başlıca ürünler arasında; kömür, kereste, mobilya, tekstil ürünleri, hurda, metal, deri, gıda ürünleri ve inşaat malzemeleri yer almaktadır. Her ilde olduğu gibi, Artvin ilinde de normal dış ticaret kapsamında gerçekleştirilen ithalat ve ihracat yanında, bir sınır ili olması nedeniyle sınır ticareti ile özel fatura kapsamında (61 sayılı tebliği) ithalat ve ihracat gerçekleştirilmektedir. Normal dış ticaret rejimi dahilinde gerçekleştirilen ithalat ve ihracat kapsamında ağırlıkta gıda maddeleri ihraç edilirken deri, kereste vb. ürünler ithal edilmektedir. Sınır ticareti kapsamında ihracat yok denecek kadar az gerçekleştirilirken, ithal edilen ürünlerin tamamını petrol ürünleri oluşturmaktadır.¹⁵⁰

Öte yandan, normal dış ticaret rejimi kapsamında ihracat (gümrükleme) sarp sınır kapısından yapılmamaktadır.

Bunun yerine, diğer gümrüklerde ihraç gümrüklemesi yapılan malların sarp sınır kapısından transit geçişi yapılmaktadır. Dolayısıyla ihracat rejimi kapsamında sarp sınır kapısında yapılan ihracat büyük ölçüde transit nitelik arz etmektedir. Bu nedenle, Artvin ili ekonomisinde ticaret sektörünün analizinde, dış ticaret rakamlarına ilişkin yapılacak değerlendirmede temkinli davranmak gerekmektedir.¹⁵¹

Tablo 53: Sarp Sınır Kapısı Gelen ve Giden Yolcu Sayısı

Yıllar	Gelen Yolcu Sayısı			Giden Yolcu Sayısı		
	Türk Vatandaşı	Yabancı Vatandaş	Toplam	Türk Vatandaşı	Yabancı Vatandaş	Toplam
1997	58 286	168 071	226 357	65 757	175 350	241 107
1998	73 420	198 912	272 332	78 937	186 175	265 112
1999	59 017	188 389	247 406	59 298	166 116	225 414
2000	48 168	175 524	223 692	47 716	149 129	196 845
2001	40 891	143 337	184 228	41 001	141 097	182 098
2002	38 608	140 294	178 902	37 716	140 241	177 957
2003	44 688	147 999	192 697	44 035	152 631	196 666

Kaynak: Ticaret, mali yapı ve bankacılık raporu, Artvin 2005 s.26

¹⁵⁰ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “a.g.r.” s.22

¹⁵¹ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “ a.g.r.” s.22

Tablo 53’de sarp sınır kapısında, yıllar itibariyle yolcu trafiği görülmektedir. Sarp sınır kapısından giriş yapan Türk ve yabancılarda 1997 yılında 226357 iken 2002 yılında 178902’ye düşmüştür. 2003 yılında 192697 çıkarak arttığını görmekteyiz.

Giden yolculara baktığımızda 1997 yılında 241107 iken 2002 yılında 177957 düşmüştür. 2003 yılında 196666’ya çıkarak tekrar artmaya başlamıştır. Bu artışı Türkiye genelinde ihracat-ithalata gelişmelere bağlayabiliriz. Bu durumun devam etmesi ticaret sektörünün gelişimine katkı yapabileceği düşünülebilir.

Artvin ilinde 80 anonim şirket, 480 limited şirket mevcuttur. Hopa Limanı Doğu Karadeniz’in en doğusunda en son liman olup, sarp sınır kapısına 15 km mesafededir. Limanı Park denizcilik ve Hopa Limanı işletmesi işletmektedir.¹⁵²

Sarp sınır kapısının açılması ile Türkiye’ye gelen Sovyet turistler yörenin ticari hayatını önemli ölçüde etkilemiştir. Gelen turistler beraberinde getirdikleri malları pazarladıktan sonra elde ettikleri gelire yine Türk malı olmaları esnafların satış hacmini artırmıştır. Bölgeye gelen turistler sayesinde mağaza, otel, motel, lokantanın yanında yeni döviz bürolarının açılmasını sağlamıştır.

Tablo 54: Sarp Sınır Kapısı ve Hopa Limanı Araç ve Gemi Trafiki

Yıllar	Otobüs-Otomobil		Tır-Kamyon		Gemi Sayı	
	Gelen	Giden	Gelen	Giden	Gelen	Giden
1997	42 398	49 319	12 589	15 550	215	188
1998	38 913	44 480	14 409	15 464	419	401
1999	31 811	32 690	10 791	9 805	574	614
2000	21 517	28 145	15 033	15 511	310	309
2001	15 350	26 351	13 723	14 456	505	505
2002	10 613	25 307	14 420	13 333	99	59
2003	11 493	26 808	14 717	15 077	434	1

Kaynak: Ticaret, mali yapı ve Bankacılık Raporu Artvin 2005. s.24

¹⁵² A.Gündüz Ali, “ a.g.e.” s.355

Tablo 54'te baktığımızda 1997 yılında otobüs – otomobillerin gelen-gidenler yüksekken 202 yılına kadar sürekli azaldığı görülmektedir. 2003 yılında azda olsa artış olduğu görülmektedir. Tır-kamyon sayıları ise inişli çıkışlı seyir izlediği görülmektedir. Bu durum gelen ve giden gemi sayılarında da görülmektedir.

7.6. Artvin İlinin Sınır Ticaretinin Sosyal Boyutu

Sınır ve kıyı ticaretinden dolayı ekonomimizde görülen canlanma ihracatı artırmış, döviz girdilerinde büyük artışlar sağlanmıştır.¹⁵³

Artvin ilinde 1988 tarihinde sarp sınır kapısının açılmasının ile sosyal etkileri olmuştur.

Artvin'in son yıllarda maruz kaldığı en ciddi gelişmelerden biride BDT'un gelen yabancı turistlerin akınına uğramasıdır. Halk yıllardır bu kapının açılmasını bekliyordu. Çünkü, Türkiye'nin bütün sınır bölgelerinde olduğu gibi Artvin'in sınıra yakın bölgelerinde bölünmüş aileler gerçeği vardı ve bu sorun yıllardır duruyordu. Bu bölünmüşlük normal sayılabilirdi. Fakat sorunu derinleştiren gidiş ve gelişlerin olmamasıydı. Özellikle yaşlı kesim, yakınlarını görebilmenin arzusu içindeydiler. Aynı durum sınırın karşı tarafında da vardı. Sarp sınır kapısının açılması insani bir boyutu vardı. Açılan bu sınır kapısı buralarda yaşayan halkın yetmiş yıllık hasretini bitirmiştir. Dolayısıyla sarp sınır kapısının öncelikli sosyal etkisi farklı ülkelerdeki toplumun görüşmesi ve tanınması olmuştur.

Sarp sınır kapısının açılmasıyla “Artvinliler her gün binlerce yabancıyla karşı karşıya gelmişlerdir. Alışkanlıkları hayata bakışları, yaşama biçimleri, zihniyetleri, inançları tamamen farklı binlerce yabancıyla girmesi Artvin'de her gün yaşanan bir panayır görünümü kazanmış, sadece şehirler değil, köylerden gelen insanlar seyirlik alan bulmuşlardır. Gelen binlerce turiste hizmet verme noktasında canlanma olmuştur. Yeni lokantalar, oteller ve benzeri hizmet kuruluşları açılmıştır. Getirdikleri malları satarak ellerine para geçiren turistler, ülkelere dönerken Türk malları satın almış, bazı alanlarda büyük bir canlanma olmuştur.¹⁵⁴

¹⁵³ Esen YAĞCI, “ Sınır ve Kıyı Ticareti”, Artvin'in Sesi Dergisi, Sayı: 3 Yıl: 1 İstanbul, 1993

¹⁵⁴ DURSUN, Davut “Artvin'de Turizmin Birkaç Yüzü”, Artvin'in Sesi Dergisi Sayı: 3 Yıl İstanbul, Kasım, 1993

Sarp sınır kapısının açılması Artvin ilinin zihniyet yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Hiç yurt dışına çıkmamış olanlar akrabalarını ziyaret etmek ve başka maksatlarla yurt dışına gitmiş ve burada gittiği ülkenin yaşama biçimlerini ve ekonomik hayatını gözleme imkanı bulmuşlardır.

Ayrıca sarp sınır kapısının açılmasıyla Artvin ve Doğu Karadeniz Bölgesinde fuşu artırmış ve buna bağlı olarak huzursuzluklar artmıştır.

Sınır ve kıyı ticareti sayesinde burada yaşayan halkın yeni iş ve gelir kaynaklarına kavuşmuştur. Bölgenin sınır ve kıyı ticareti sayesinde milli hasıdan aldığı pay yükselmiştir. Yöre yatırımcısı düşük maliyetle mal alabilmekte ve bölge insanı bu sayede ucuz mal edinebilmektedir. Tüketici halkın gelir seviyesi yükselmektedir.

Sonuç olarak sınır ticareti yapılan ilçelerde dışarıya olan nüfusun göçünü yavaşlatmıştır. Daha sonra göç durmuştur. Ayrıca ilçe nüfusları artmaya başlamıştır. Bölgeden göç eden insanlar ticaret amacıyla bölgeye dönmektedirler.

8. ENERJİ

Teknolojinin hızla geliştiği çağımızda enerji sektörü sanayi sektörlerinin rekabet edebilmesi gelişmesi ve buna bağlı olarak ülkemizin kalkınmasında çok önemli paya sahiptir. Refah seviyesinin yükselmesiyle birlikte enerji tüketimi de artmaktadır. Artan enerjiyi karşılamak için enerji kaynaklarını kullanmak gerekir. Bu bölümde Artvin’de enerji sektörünün durumu açıklanacak.

8.1. Artvin İlinde Kömür Kaynakları

Kömür zuhurları Yusufeli İlçesi’nin güneyi ile Ardanuç çevresinde bulunmaktadır. İlde yer alan kömür zuhurları için bir rezerv hesabı yapılmamıştır. Küçük boyutlu olan bu kömürlerin bir kısmı eski yıllarda küçük çapta işletilmiştir.¹⁵⁵ Yusufeli’ndeki büyük cingara ve küçük cingara yaylalarında kömür işletimi devam etmektedir. Kömür kaynaklarının yerleri madencilik bölümünde tablo halinde verilmiştir.

¹⁵⁵ Habip Eroğlu, Atakan Öztürk, Aydın Tüfekçioğlu, Sami İmamoğlu, “Teknik Altyapı Raporu – Enerji” Artvin İl Gelişme Planı Artvin 2005 s.68

8.2. Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 55 de Artvin ilinde 2001 – 2003 periyodunda tüketilen elektrik enerjisi, abone gruplarına göre dağılımı yıllar itibariyle incelenmiştir.

Tablo 55: Artvin İlinde Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Dağılımı

ABONE GRUBU	2001		2002		2003	
	Miktar (kWh)	%	Miktar (kWh)	%	Miktar (kWh)	%
Sanayi	73 530 330	41	49 223 847	32	42 746 671	26
Ticarethane-Yazıhane	13 444 253	7	10 190 487	7	13 257 103	8
Meskenler	58 622 330	33	50 677 042	33	57 024 051	35
Resmi Daire*	7588 471	4	6 736 310	4	17 506 066	11
Belediyeler	2 384 893	1	1 845 309	1	1 432 166	1
Şantiye (Geçici)	10 970 948	6	23 027 688	15	10 693 552	7
Bedelsiz**	9 860 000	5	10 760 000	7	14 722 635	9
Diğer	3 169 124	2	1 874 537	1	4 382 391	3
Toplam	179 570 349	100	154 335 220	100	161 764 635	100

Kaynak: Teknik Altyapı Raporu – Enerji Artvin 2005 s.69

Tablo 55 incelediğinde 2001 yılında 179570349 kwh, 2002 yılında 144335220 kwh düşmüştür. 2003 yılında 161764635 kwh yeniden yükselmiştir. Elektrik tüketiminde sanayinin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Sanayinin kullanmış olduğu elektrik tüketimi yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir. 2001 yılında toplam elektrik tüketiminin %41'e, 2002'de %32'ye 2003 yılında %26'ya gerilmiştir. Bu durumun nedeni Karadeniz Bakır İşletmeciliği AŞ'ye bağlı Murgul'daki fabrikanın üretimini son yıllarda düşürmesine bağlıdır. Çünkü il genelinde sanayi elektrik tüketiminin büyük bir bölümü bu fabrikaya aittir.

Meskenlerde kullanılan elektrik tüketimi 2001 yılında toplam elektrik tüketiminde %33 iken 2002 yılında da %33 olarak gerçekleşerek değişmemiştir. 2003 yılında %35 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. “Dolayısıyla, Artvin ilinde, 2002 yılında aynı abone grubuna ilişkin Türkiye ortalaması olan %22,9’un oldukça üzerinde bir tüketim gerçekleşmiştir.¹⁵⁶

Şantiyelerin toplam elektrik tüketimindeki payı 2001’de %6 iken, 2002’de %15, 2003’de tekrar %7’ye inmiştir. Şantiyelerdeki elektrik tüketiminin 2003 yılında düşmesinin nedeni Deriner barajının inşaatının durmasında kaynaklanmıştır.

Ticarethane-yazıhane ve belediyelerin elektrik tüketimindeki payı önemli oranda değişmediğini görmekteyiz.

Artvin ilinde kişi başına düşen elektrik tüketimi, ulusal ortalamanın oldukça altında kalarak, 2000 yılında 997 kwh olmuştur. Türkiye’de, ise kişi başı elektrik tüketimi, 2000 yılında, ise 1941 kwh olarak gerçekleşmiştir. Artvin ilinde 2002 yılında kişi başına elektrik tüketimi 830 kwh’a düşmüştür. Oysa Türkiye’de kişi başına elektrik tüketimi 2002 yılında 1479 kwh olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁷

Jeotermal enerji olarak Şavşat-Çoraklı ve Borçka-Balga Yöresinde sıcak kaynağı tespit edilmiştir. Etüd ve sondaj çalışması yapılması gerekir.

Doğalgaz Artvin ilinde kullanılmamaktadır. Rüzgar Enerjisi konusunda herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Biyokütle Enerji olan odun tüketimi köylerde yaygındır. Kent merkezinde taş kömürü tüketilmektedir.

9. MADENCİLİK VE İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ

9.1. Madencilik

Devletlerin kalkınmasında madencilik sektörünün çok önemli bir yeri vardır. Çünkü sanayi ve çeşitli sektörlerin temel hammaddelerini üretir. Ayrıca maden ihracatından önemli gelir elde edilir. Madencilik sektörünün temel amacı sanayinin ihtiyacı olan hammaddeyi sağlamaktır. Madenlerin işlenerek ülke ekonomisine gelir sağlamaktır.

¹⁵⁶ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.e.r.” .s.78

¹⁵⁷ Habip Eroğlu ve Diğerleri “ a.g.e. r” .s.78

Ülkemizde, sanayi ürünleri ihracatının gelişmesine paralel olarak, madencilik sektöründe önemi artmıştır. Sektörün ülke ekonomisi içerisindeki yerinin tespit edilmesi bakımından, madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki pay incelendiğinde, 1999 yılında 956 trilyonluk (TL) katma değer yaratmış ve toplam GSMH içerisindeki payı %1,1 olarak gerçekleşmiştir. Sektör, 2001 yılında ise 2,128 trilyon TL katma değer ile toplam GSMH içinde %1,2 paya sahip olmuştur. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, madencilik sektörünün GSMH içindeki pay ABD’de %4,2 Almanya’da %4, Kanada’da %7,5 ve Avustralya’da %8,7 düzeyindedir. Bu verilerden, ülkemizde madencilik sektörünün GSMH içindeki payının gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında olması gereken düzeyin altında kaldığı sonucuna varılmaktadır.¹⁵⁸

Türkiye’de madenciliğin yaklaşık %85’i kamu sektörü, %15’i ise özel sektör tarafından yapılmaktadır. Kamu kesiminde madencilik alanında faaliyet gösteren başlıca kuruluşlar arasında, Eti Maden AŞ. Türkiye Kömür İşletmeleri, Karadeniz Bakır İşletmeleri, Türkiye Demir Çelik İşletmesi, Türkiye Taşkömürü Kurumu ve TEKEL yer almaktadır. Türkiye, madencilik ürün çeşitliliği bakımından zengin bir ülke konumunda olmakla birlikte, bor tuzları ve mermer dışında rezerv ve kalite bakımından yeterli düzeyde değildir. Mevcut rezervler açısından incelendiğinde bor tuzları, linyit, krom ve diğer endüstriyel mineraller ön plana çıkmaktadır.¹⁵⁹

Ülkemizin madencilik sektörünü yukarıdaki özetledikten sonra Artvin iline bakacak olursak, Artvin ili çeşitli maden yatağına sahip olmasına rağmen, üretimde olması gereken seviyede değildir. “Türkiye’nin en zengin bakır madeni yatakları Artvin’de bulunmaktadır. Dolayısıyla ildeki en önemli madencilik kuruluşu da bu yatakları işleten Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ’ye ait Murgul Bakır İşletmektedir. Artvin ilinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü tarafından tespit edilen diğer madenler ise; merkez ilçede altın, Ardanuç İlçesinde manganez, Borçka ve Murgul’da bakır, pirit ve manganez, Şavşat’ta bakır, kurşun, çinko ve manganez, Yusufeli İlçesinde linyit

¹⁵⁸ Habip Eroğlu ve Diğerleri “a.g.e.r” s.78

¹⁵⁹ Atakan Öztürk , Sami İmamoğlu, Yılmaz Olgun “Sanayi Sektörü Raporu” Artvin il Gelişme , Artvin Valiliği, Artvin 2005 s.17

kömürü mevcut olmakla birlikte, bu yörelerde ticari boyutta bir çalışma bulunmamaktadır.¹⁶⁰

Artvin ili GSYİH'sı incelendiğinde, madencilik hasılasının nispeten önemli olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim 2001 yılı itibariyle, Artvin ili madencilik hasılası 19,261 milyar TL olup, il sanayi hasılasının %27,5'ini ve il toplam hasılasında %3,9'unu oluşturmaktadır. Yine Artvin ili madencilik sektörü hasılasının Karadeniz Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri incelendiğinde, il madencilik hasılasının Bölge madencilik hasılası içinde %7,7 ve Türkiye madencilik hasılasında %59 paya sahip olduğu görülmektedir.¹⁶¹

Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA) ve özel kuruluşların bugüne kadar Artvin ili sınırları içinde yapmış oldukları çeşitli jeoloji ve madencilik çalışmaları sonucunda kayda değer 44 adet bakır, kurşun, çinko, 1 adet demir, 17 adet manganez, 5 adet bakır molibden ve 5 adet altın yatak ve zuhuru olmak üzere toplam 72 adet metalik maden yatak ve zuhuru belirlenmiştir.¹⁶²

Artvin ilinde yer alan metalik maden yataklarından Murgul-Anayatak ve Çakmakaya yatakları KB AŞ. Tarafından işletilmektedir. Artvin-Cerrahtepe mevkiinde bulunan bakır altın yatağı ise Çayeli bakır işletmeleri tarafından işletmeye hazırlanmaktadır. Yusufeli Taşbaşı kurşun yatağı ise özel bir şirket tarafından zaman zaman işletilmektedir.¹⁶³

9.1.1. Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları

Artvin ili endüstriyel hammadde açısından önemli bir potansiyele sahip değildir. Sadece çimento ve kireç hammaddesi olarak kireçtaşı ile granit-mermer yatak ve zuhurları önemli rezervler oluşturmaktadır.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Atakan Öztürk ve Diğerleri a.g.s. r.s.17

¹⁶¹ Atakan Öztürk ve Diğerleri a.g.s. r.s.17

¹⁶² Atakan Öztürk ve Diğerleri a.g.s. r.s.20

¹⁶³ Atakan Öztürk ve Diğerleri a.g.s. r.s.20

¹⁶⁴ Atakan Öztürk ve Diğerleri "a.g.s. r." s.21

Tablo 56: Artvin İli Endüstriyel Hammadde Yatak ve Zuhurları

Maden Cinsi	Bulunduğu Yer	Tenör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)	
Feldispat	Şavşat-Karçaldere	Karo-Fayans	Milyonlarca ton	
Kil	Artvin-Derinköy	Karo-Fayans	875 000	(M)
Kireçtaşı	Hopa-Cankurtaran	%75 CaCO ₃ , %20 SiO ₂ Çimento hammaddesi	Milyonlarca ton	
	Artvin-Ardanuç	Çimento-Kireç hammaddesi	Milyonlarca ton	
Kireçtaşı- Mermer	Artvin-Oruçlu	Mozaik taşı	250 000	(M)
	Artvin-Gümüşhaneköy	Mermer hammaddesi	375 000	(M)
Granit Mermer	Şavşat-Karçaldere	Mermer hammaddesi	Milyonlarca m ³	
	Yusufeli-Sarıgöl	Mermer hammaddesi	-	
Grafit	Artvin-Narlık	40 C	1 200	(M)

Kaynak: Artvin İli Sanayi sektörü raporu Artvin 2005 s.21

Tablo 56 incelediğinde seramik sanayi hammaddelerinden feldispat yatağında milyonlarca ton rezerv mevcuttur. Feldispat karo-fayans yapımında kullanılmaktadır. Artvin ilinde yer alan mermerlerin toplam rezervi 625000 m³ olduğunu görmekteyiz. Kil yatağının rezervi ise 875000'dir. Kilden renkli karo-fayans yapımında kullanılabilir durumdadır. Mermerler mozaik yapımı için kireçtaşları ise kireç ve çimento hammaddesi olarak kullanılabilir.

9.1.2. Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları

Artvin ilinin jeolojik yapısı genellikle volkanik ve intrüzif kayalardan oluşmuştur. Bu nedenle, enerji hammaddelerinin oluşumu yönünden uygun ortam oluşturmaz. Sadece Yusufeli ve Ardanuç'ta ekonomik yönden önem taşımayan kömür zuhurları vardır. Yapılan çalışmalar sonucu 12 adet kömür zuhuru, 1 adet uranyum zuhuru, 2 adet sıcak su ve 9 adet maden suyu kaynağı tespit edilmiştir. Kömür zuhurları

Yusufeli İlçesi'nin güneyi ile Ardanuç çevresinde, Uranyum zuhuru ise Şavşat İlçesi'nin güney doğusunda pınarlı yayla yöresinde yer almaktadır.¹⁶⁵

Tablo 57: Enerji Hammadde Yatak ve Zuhurları (Artvin)

Maden Cinsi	Bulunduğu Yer	Terör ve Kalitesi (%)	Rezervler (ton)
Kömür	Yusufeli-Kömürlü	-	-
	Yusufeli-Öğdem	-	-
	Yusufeli-Başkaratayayla	-	-
	Yusufeli-Büyükcingarayayla	-	-
	Yusufeli-Küçükcingarayayla	-	-
	Yusufeli-Köprügören	-	-
	Yusufeli-Muzratayayla	-	-
	Yusufeli-Yokuşlu	-	-
	Ardanuç-Aydın	-	-
	Ardanuç-Aşağırmaklar	-	-
	Ardanuç-Berathlı	-	-
	Şavşat-Kurudere	-	-
Uranyum	Şavşat-Pınarlı	-	-

Not: Bu tablonun alındığı kaynakta adı geçen madenlere ait rezerv miktarları ve terör kalitesi değerleri verilmediğinden ilgili sütunlar boş bırakılmıştır.

Kaynak: Sanayi sektörü raporu Artvin – 2005 s.26

Tablo 57 incelediğinde kömürün çeşitli yerlerde çıktığını görüyoruz. Fakat rezerv ve kalitesi belli değildir. Uranyum hammaddesi sadece Şavşat-Pınarlı mevkiinde bulunmaktadır. Küçük boyutlu olan bu kömür ocaklarının eski yıllarda küçük çapta işletilmiştir. Yusufeli Karadağ mevkiinde iki ocak halen işletilmektedir.

¹⁶⁵ Atakan Öztürk ve Diğerleri “a.g.s. r”.s.26

Artvin’de bilinen sıcak su ve maden suyu kaynakları genelde önemsiz olmakla birlikte, Şavşat - Çoraklı’da, Borçka - Balcıda çıkan sıcak suların ayrıntılı etütleri yapıp ne şekilde değerlendirebileceğini araştırması yapıp uygulanmalıdır.

9.1.3. Taş Ocakları Nizamnamesine Tabi Olan Doğal Malzemeler

Diğer Karadeniz illeri gibi Artvin ili de kum ve çakıl malzemesi açısından oldukça yetersiz alanlara sahiptir. Artvin ilinde halihazırda 11 adet kum-çakıl ocağı bulunmakta olup, bunlardan 2 tanesi Şavşat’ta, 1 tanesi Arhavi’de 8 tanesi de merkez ilçede yer almaktadır. Görünürde 885 600 m3 rezervi bulunan ocaklardan, çevreye zarar verilmeden işletilmesi halinde 538000 m3 kum-çakıl istihracı söz konusudur. Bu ocaklar genelde beton agregası ve dolgu malzemesi amacıyla kullanılmaktadır.¹⁶⁶

Artvin’de 8 tanesi özel sektör, 3 tanesi kamu sektörüne ait kum çakıl ocakları işletilmektedir.

Tablo 58: Artvin İlinde Taş Ocakları ve Rezerv Durumu

Mülkiyet	Ocak Sayısı	Görünür	Rezerv Durumu	ÇZVİR*
Kamu	3	495 000	575 000	%65
Özel	8	390 000	188 000	%35
Toplam	11	885 600	538 000	%100

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Kaynak: Sanayi sektörü raporu Artvin 2005 s.38

Kamu işletmeleri çevreye zarar vermeden işletilebilir rezervin %65’ini, özel sektör işletmeleri ise %35’ini işletmektedir.

Artvin 2010 esas alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda, Artvin ilindeki kum çakıl takibinin 23764000 m3 olacağı ifade edilmektedir. Bu miktarın, 1764000 m3’ü konut için ihtiyaç duyulan malzeme ve 22000000m3’lük kısmı ise Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Karayolları Genel Müdürlüğü gibi büyük yatırıma kuruluşlarının gerçekleştirdiği kamu yatırımları için ihtiyaç duyulan

¹⁶⁶ Atakan Öztürk ve Diğerleri “a.g.s.r.”s.27

malzeme miktarından oluşmaktadır. Toplam arz miktarı 3438000 m³ iken, 2010 yılında kadar il genelinde oluşacak 23764000 m³'lük toplam talebi karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, il genelinde 2010 yılına kadar kum-çakıl ocaklarına yönelik talebin ancak %15 mevcut rezervlerle karşılanabilmesi söz konusudur.¹⁶⁷

9.1.4. Taş Ocakları

Artvin ilinde mevcut 3 adet taş tespit edilmiş olup, Arhavi ve Hopa'da bulunan söz konusu taş ocakları TCK 10.Bölge Müdürlüğü tarafından alt temel, temel ve asfalt malzemesi olarak kullanılmaktadır. Mevcut taş ocaklarının görünümünde toplam rezerv 54400000 m³ olup, çevreye zarar vermeden işletilmesi halinde 11750000 m³ taş çıkarılması söz konusudur. (Tablo59)

Tablo 59: Artvin İli Mevcut Taş Ocakları

İlçesi	Ocak Sayısı	Görünür	Rezerv (m3) Durumu	ÇZVİR*
Arhavi	1	50 000 000	60 000 000	10 000 000
Hopa	2	4 400 000	4 750 000	1 750 000
Toplam	3	54 400 000	64 750 000	11 750 000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Kaynak: Sanayi sektörü raporu Artvin, 2005

Artvin ilindeki taş ocaklarının mevcut ve potansiyel rezerv değerleri tablo 59 da verilmiştir. Buna göre mevcut ve potansiyel ocaklarının toplam görünür rezervi 2556400000 m³, mümkün rezervi 2814750000 m³ ve çevreye zarar vermeden işletilebilecek rezerv miktarı 1211750000 m³ olduğunu Tablo 59 de görmekteyiz.

¹⁶⁷ Atakan Öztürk ve Diğerleri “ a.g.s. r”.s.29

Tablo 60: Artvin İli Mevcut ve Potansiyel Taş Ocakları Miktar ve Rezervleri

Durumu	Ocak Sayısı	Rezerv Durumu (m3)		
		Görünür	Mümkün	ÇZVİR*
Mevcut taş ocağı	3	54.400.000	64.750.000	11.750.000
Potansiyel taş ocağı	5	2.504.000.000	2.750.000.000	1.200.000.000
Toplam	8	2.556.400.000	2.814.750.000	1.211.750.000

ÇZVİR: Çevreye zarar vermeden işletilen rezerv

Kaynak: Sanayi sektörü raporu Artvin 2005 s.30

Öte yandan, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, TCK 10.Bölge Müdürlüğü ve Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü gibi büyük yatırımcı kuruluşların bölgede yapacağı yatırımlar çerçevesinde ihtiyaç duyduğu taş ocağı malzemesi miktarı yaklaşık 60000000 m3 olarak tahmin edilmektedir. Mevcut 1211750000 m3 üretim gerçekleştirilebileceği göz önüne alındığında, taş ocaklarından elde edilecek malzeme arzının, talebi fazlasıyla karşılayacağı görülmektedir.¹⁶⁸

2004 yılı itibariyle Artvin ilinde faaliyet gösteren maden işletmelerine ait bilgiler Tablo verilmiştir.

Tablo 61: Artvin İlinde Faaliyet Gösteren Maden İşletmeleri

İşletme	Faaliyet Gösterdiği Yer	Faaliyet Konusu
Artvin Bakır İşletmeleri AŞ	Artvin – Merkez	Bakır, Altın, Gümüş
Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ	Murgul	Bakır-Firit
Fetih Madencilik İnşaat Sanayi Ltd. AŞ	Yusufeli	Kömür
Ber – Oner Maden ve Sanayi Tic. AŞ	Artvin – Merkez	Bakır, Çinko, Kadmiyum
Bamaş (Büyük Anadolu Madencilik AŞ)	Şavşat	Bakır – Çinko – Kurşun
Ahmet Civan	Yusufeli	Kömür

Kaynak: Sanayi sektörü Raporu Artvin 2005 s.31

¹⁶⁸ Atakan Öztürk ve Diğerleri : a.g.s. r.”s.30

Tablo 61 incelediğinde Artvin’de toplam 7 adet kuruluş madencilik faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Karadeniz Bakır İşletmeleri istihdam düzeyi faaliyet konusu itibariyle en büyük maden işletmesidir. Diğer işletmeler nispeten daha küçük ölçeklidir. Diğer işletmeler kesintili olarak faaliyetlerine devam etmektedirler.

Madencilik bölümündeki işletmelerin istihdam durumu 3 bölümde incelenecektir.

9.2. Artvin İli İmalat Sanayi Sektörü

İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin ölçeksel dağılımlarının ortaya konmasında, küçük ve orta ölçekli sanayi (KOS) işletmeleri 1-199 arası işçi çalıştıran (1-49 arası işçi çalıştıran küçük ölçekli, 50-1999 arası işçi çalıştıran orta ölçekli işletmeler) ve büyük sanayi işletmeleri ise 200 ve üzerinde işçi çalıştıran işletmeler olarak tanımlanmış olup, bu çalışmada söz konusu sınıflandırmanın esas alınması planlanmıştır.¹⁶⁹

Artvin ilinde faaliyet gösteren KOS işletmelerinin toplam sayısı 274 olup, bunlardan 271 adedi küçük ölçekli işletmelerdir. Bu da tüm işletmelerin %99’u küçük ölçekli işletmelerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 62: Artvin İli İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı

Ölçek Türü	İşyeri Sayı	%
1-9	268	98
Küçük 10-49	3	1
Toplam	271	99
50-99	2	1
Orta 100-199	1	-
Toplam	3	1

Kaynak: Tarım sektörü raporu 2005’teki tablo 7 verilerinden yararlanarak yeniden oluşturulmuştur.

¹⁶⁹ Atakan Öztürk ve Diğerleri “a.g.s. r.” s.10

Tablo 62 incelediğinde orta ölçekli işletmelerden 3 adet olduğunu görmekteyiz. Bu durum tüm işletmeler içindeki payının %1 olduğunu görmekteyiz. Artvin’de büyük ölçekli işletmelerin hiç olmadığını görmekteyiz. Artvin’de imalat sanayi küçük ölçekli işletmeler düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz.

2000 yılı itibariyle Artvin ili sanayi sektörü istihdamı içerisinde imalat sanayi %78’lik oranla ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 63: Artvin İli İmalat Sanayinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Sektörel Bazda İşyeri Sayı ve İstihdam Durumu

Sektör	İşyeri		İstihdam	
	Sayı	%	Sayı	%
Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	35	12,8	253	28,2
Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	69	25,2	92	10,3
Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	72	26,3	352	39,2
Kağıt – Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	8	2,9	23	2,3
Kimya Petrol, Kömür, Kauçuk ve Plastik Ürünleri Sanayi	4	1,5	41	4,6
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	4	1,5	13	1,4
Metal Ana Sanayi	0	0,0	0	0,0
Metal Eşya – Makine ve Techizat, Ulaşım Aracı, İlmi ve Mesleki Ölçme Araçları	82	29,9	123	13,7
Diğer İmalat Sanayi	0	0,0	0	0,0
Toplam	274	100,0	897	100

Kaynak: Tarım sektörü raporu 2005’teki Tablo 8’deki verilerden yararlanarak yeniden oluşturulmuştur.

Tablo 63 incelediğinde Artvin ilinde metal eşya-makine ve teçhizat ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme araçları alanında faaliyet gösteren işletmeler işyeri sayısı açısından (%39,2) orman ürünleri ve mobilya sanayi ilk sırada olduğu görülmektedir. Artvin’de imalat sanayinde özellikle çay işletme tesisleri ve bunların oluşturduğu istihdama bağlı olarak gıda sanayi öne çıkmaktadır.

Artvin 10+istihdam sağlayan 4'ü kamu ve 1'i de özel sektöre ait olmak üzere 5 tesisin Artvin ili imalat sanayinde faaliyet gösterdiği görölmektedir. İl imalat sanayinde oluşan katma değer 7423 milyar TL olan il kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin Karadeniz Bölgesi kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin %o 7,6'sını, Türkiye kamu sektörü imalat sanayi katma değerinin ise ancak %o 1,1'ini oluşturmaktadır.¹⁷⁰

Artvin ili sanayi hasılasının toplam GSYİH içindeki payı incelendiğinde, ilde 2001 yılı itibariyle 69957 milyar TL (cari fiyatlarla) sanayi sektörü hasılasının gerçekleştiği ve bunun il GSYİH'sı içinde %14.3'lük bir paya sahip olduğu görölmektedir. İl sanayi sektörü hasılası içinde en yüksek pay %52 ile imalat sanayine ait iken, bunu %28 ile madencilik ve taşocakçılığı ve %20 ile elektrik, gaz, su sanayi izlemektedir.¹⁷¹

¹⁷⁰ Atakan Öztürk ve Diğerleri a.g.s. r.s.15

¹⁷¹ Atakan Öztürk ve Diğerleri “ a.g.s. r””.s.16

III. BÖLÜM

1. ARTVIN İLİNDE İSTİHDAM KOŞULLARI

1.1. Tarım Sektöründe İstihdam Koşulları

Tarım sektörü geniş kitlelerin geçimini sağlamaktadır. Tarım sektörü kırsal nüfusun istihdamını sağlamakta tarım ürünlerinin ortaya çıkardığı katma değer ile refah düzeyleri geliştirmektedir. Refah seviyesinin yükselmesiyle beraber ekonomik canlılık gelmektedir.

Artvin ili genelinde olduğu gibi Türkiye’de de tarım sektörü önemli bir istihdam kaynağıdır. Ancak, sanayileşmiş ülkelerle, bu sektörün istihdamdaki önemi giderek azalmaktadır. Örneğin 1998 li yıllarda OECD ve AB ülkelerinde tarım sektörünün payının %1.7 ile %13.5 arasında değiştiği ancak hiçbirinde tarım sektörünün birinci sırada yer almadığı görülmektedir.¹⁷²

Tablo 64. Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Sektörlere Göre Oransal Dağılımı (%) Sektör ve Alt Sektörler

TARIM	Kent Merkezi	İlçe Merkezi	Köyler	İl geneli	Karadeniz Bölgesi	Türkiye
Ziraat, avcılık, Ormancılık ve balıkçılık	1.9	3.7	82.2	60.9	66.1	48.4

Kaynak: Nüfus ve sosyo ekonomik yapı raporu Artvin 2005 s.31

¹⁷² Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “Nüfus ve Sosyo Ekonomik Yapı Raporu” Artvin İl Gelişme Planı ,Artvin 2005 s.31

Tablo 64 incelediğinde köylerde %82.2'lik bir kesim tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu durum köylerin büyük oranda istihdam alanı tarım sektörüdür. İl genelinde %60.9 gibi bir oranı tarım sektörü istihdamı oluşturmuştur. Bu durum Artvin ili istihdamında tarım sektörünün büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Artvinde tarım sektörünün payı (60.9) Türkiye genelindeki tarım sektörünün payından (48.4) yüksek olduğunu görmekteyiz. “Ancak, cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı sadece %22.4 olarak gerçekleştirebilmiştir.”¹⁷³

Artvin ili genelinde tarıma elverişli arazi varlığı il genel alanının %22'sine karşılık gelmekte olup, bundan mera ve çayırılık alanlar çıkarıldığında, toplam ekili dikili alan il genel alanının %7 sini teşkil etmektedir. Ayrıca ilin topografik yapısının elverişsizliğinden dolayı, tarımsal faaliyetlerin büyük bir bölümü eğimi yüksek arazilerde yürütülmektedir. Bu nedenle, tarım sektöründe il nüfusunun çok büyük bir bölümü istihdam edilmesine rağmen, söz konusu sektörde entansif tarım işlemeciliği yerine, işgücü verimliliği düşük, büyük oranda kendi ihtiyaçlarını, karşılamaya dönük, küçük aile işletmeciliği yaygın bir şekilde yürütülmektedir. Tarımsal arazinin küçük parçalardan oluşması, tarımsal verimliliği düşürmektedir.¹⁷⁴

Artvin içinde artan nüfusa karşılık, ekilebilir nitelikteki toprakların kısıtlı olması, tarımda istihdam imkanlarını zorlamaktadır. Ayrıca ilin doğal yapısı gereği zaten sınırlı olan kişi başına ekilebilir toprak miktarı, nüfusun gelişmesi ile daha da küçülmektedir. Tarım sektöründe istihdamın makineleşmenin etkisiyle de azalması işgücünün tarımdan uzaklaşmasını hızlandırmaktadır.

Artvin ili tarım sektörü, optimum işletme ölçeğinden uzaktır. İlde 20 dekarın altında ölçekte çalışan işletmelerin oranı %77.64, işledikleri arazi ise %47.2'dir. Ortalama ise 20 dekarın altında ölçekte çalışan işletmeler başında en dezavantajlı ilçe Yusufeli ilçesidir. İlçede 20 dekarın altında arazi ile çalışan işletmelerin oranı %26.6, işledikleri oranı ise %39.3'tür. Ortalama işletme ölçek ise 8.7 dekadır.¹⁷⁵ Bu işletmeler küçük aile işletmeleri olduğu için o ailede çalışanların istihdamıyla sınırlıdır.

¹⁷³ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “a.g.r” s.31

¹⁷⁴ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “ a.g.r.”s.52

¹⁷⁵ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun “a.g.r.” s. 52

1997 yılı köy envanteri çalışmasına göre köylerde toplam hane sayısı 26.889 tespit edilmekte ve bu hanelerin tasarrufundaki arazi miktarı 444.814 dekar olarak verilmektedir.¹⁷⁶

Arazi yapısında görülen parçalılık ve dağınıklık tarımda mekanizasyonu büyük ölçüde engellemektedir. Genelde insan gücüne dayalı bir tarımsal üretim mevcuttur. Bu nedenledir ki il de, genellikle geleneksel üretim sistemi kullanılmaktadır. Kırsal kesimde istihdam edilen nüfusun yaş ortalamasının yüksek olması, ekonomik ve sosyal nedenlerle genç nüfusun köylerde istihdam edilmemesi hem üretim alanlarında hem de üretimde düşüşler yaşanmasına neden olmaktadır.¹⁷⁷

Artvin'den başka illere olan göç ilin nüfusunu azaltmaktadır. 1990 yılında 212.833 olan Artvin'in nüfusu 2.000 yılında bu rakam 191.934 olmuştur. 1990-2000 nüfus sayım sonuçları karşılaştırıldığında %17.9 luk azalma olmuştur. Dışarıya olan göç faal nüfusun azalmasına neden olmuştur. Köy nüfusunun yaş ortalamasının yükselmesi ve genç nüfusun ekonomik ve sosyal nedenlerle kent merkezlerine ve il dışına göç etmesi sonucu tarımda istihdam azalmıştır.

Çoruh nehri havzası boyunca yapılacak olan barajlar verimli tarım arazilerinin sular altında kalmasına sebep olacak. Bu verimli arazilerde istihdam halinde olan nüfus göç etmek zorunda kalacaktır.

İl arazilerinin dağınık olması yanında ilin coğrafik ve fiziki koşulları pazarlamayı olumsuz yönde etkilemektedir. Köylerin il veya ilçe merkezlerine olan uzaklıkları nakliye, masrafları artırmaktadır. Ayrıca çok küçük aile işletmeleri şeklinde üretim yapılması, tarımsal örgütlenmenin eksikliği üreticinin bir araya gelerek pazara ürün arzını zorlaştırmaktadır.¹⁷⁸ Bu durum tarımda istihdam edilen nüfusun gelir artışını engellemektedir. Tarım sektöründe istihdam edilen nüfus yeterli geliri elde edemeyince göç etmeyi düşünmektedir.

Tarımda üretimde kullanılan girdilerin ucuza sağlanamaması yapılan üretimin karlılığını düşürmektedir. Bu durum nüfusun tarımdan uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

¹⁷⁶ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun "a.g.r." s.57

¹⁷⁷ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun "a.g.r." s.58

¹⁷⁸ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun "a.g.r." s.83

1.2. Sanayi Sektöründe İstihdam Koşulları

Artvin ilinin çok dağlık ve arazi yapısının engebeli olması, sanayi sektörünü olumsuz etkilemektedir. Ulaşım imkanlarının arazi yapısı nedeniyle güçleşmesi üretimin maliyetini artırmaktadır. Alt yapı yatırımlarının eksikliği, yerleşim ve ulaşım şartlarının olumsuzluğu nedeniyle özel sektör yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. Sanayi sektörünün yeterince gelişmemesinin nedenleri arasında tarım, hizmet ve ticaret sektörlerinden elde edilen sermaye birikiminin sanayi yatırımlarına dönüşmemesidir.

Tablo 65: Artvin ilinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%) 2000 Yılı

Sektörler	Artvin		Türkiye	
	Sanayi Sektörü İstihdamı içindeki oran	Toplam il istihdamı içindeki oran	Sanayi Sektörü İstihdamı içindeki oran	Toplam ülke istihdamı içindeki oran
Madencilik ve taş ocakçılığı	13	0.7	3	0.4
İmalat sanayi	78	4.2	94	12.6
Elektrik, gaz ve su	9	0.5	3	0.4
Toplam (Sanayi Sektörü)	100	5.4	100	13.4

Kaynak: Sanayi sektörü raporu

Tablo 65 incelediğinde Türkiye genelinde 13.4 olan sanayi sektörünün istihdamdaki payı Artvin ilinde %5.4 dür. İl sanayi sektörü istihdamı içinde ise, imalat sanayi %78 ilk sırayla gelirken, %13'la madencilik ve taş ocakçılığı izlemektedir. Elektrik, gaz ve su ise %9 dur.

Artvin ili sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, başta tarım ve hayvancılık olmak üzere, ilin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren gıda, maden ve orman ürünleri ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin temel özelliği küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşmasıdır. Bu özellikleri sebebiyle söz konusu, işletmeler sadece yerel pazarlara hitap edebilmekte oldukça düşük istihdam sağlamaktadırlar. Ayrıca kapasite ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, üretimin düşük olarak gerçekleşmesine, üretimin düşüklüğü ise düşük katma değer oluşmasına sebep olmaktadır. Yıllardır devam etmekte olan bu durumun sonucu, işletmelerin sermayeleri oldukça küçülmüş bulunmaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Atakan Öztürk ve Diğerleri "a.g.r." s.8

Tablo 66: Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri

Sektör (Kamu/özel)	Tesisin Adı	Kuruluş Yeri	Üretime Geçiş Tarihi	Üretim Konusu	Kurulu Kapasite	Fiili Kapasite	İstihdam
Kamu	Arhavi Çay Fabrikası	Arhavi	1964	Kuru çay	170 ton/gün	145 ton/gün	440
	Hopa Çay Fabrikası	Hopa	1966	Kuru çay	160 ton/gün	160 ton/gün	470
	Kemalpaşa Çay Fabrikası	Kemalpaşa	1974	Kuru Çay	96 ton/gün	180 ton/gün	391
	Muratlı Çay Fabrikası	Borçka	1984	Kuru Çay	150 ton/gün	150 ton/gün	
	KBİ AŞ Murgul İşletme Müd.	Murgul	1968	Bakır Konsantre	132.000 ton/yıl	55.000 ton/yıl	695
				Pirit Konsantre	130.000 ton/yıl	45.000 ton/yıl	103
	TEAŞ Hopa Termik Sant. İşlt. Müd.	Hopa	1970	Enerji	360 milyon Kwh/yıl	200 milyon Kwh/yıl	103
Toplam Kamu Sektörü İstihdamı							2587
Özel	Arhavi Silah Sanayi ve Ticaret AŞ	Arhavi	1998	Silah ve silah p.	18.000 adet/yıl	10.000 adet yıl	40
	Çelik Tic. Turizm Gıda San. Tic. Ltd. Şti	Arhavi	1989	Çimento yon. Lev.	27.000 m3/yıl	21.000 m3/yıl	35
	Dosan Konservecilik AŞ	Arhavi	1998	Kuru çay	7.200 ton/yıl	3.000 ton/yıl	84
	Sahara Ağaç San. Turizm San. Tic. AŞ	Şavşat	1975	Kereste	2.500 m3/yıl	2.500 m3/yıl	6
	Balcı köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Borçka	1968	Tomruk biçme	5.000 m3	5.000 m3/yıl	10
	Ofçaysan Tarım Ürün. Ent. San. Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1984	Kuru çay	1.890 ton/yıl	1.443 ton/yıl	130
	SS 08 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Hopa	-	Kuru çay	25.000 ton/yıl	20.000 ton/yıl	17
	Toplam Özel Sektör İstihdamı						
TOPLAM İSTİHDAM							2.909

Kaynak: Sanayi Sektörü Raporu 2005, Artvin s.7

Tablo 66 incelediğinde 7 adet işletmenin gıda, 1 adet madencilik, 1 adet enerji sektöründe, 3 tanesinin orman ürünleri ve bir tanesinde makine-silah sanayi sektöründe faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Tabloya baktığımızda Artvin sanayi sektöründe 2909 kişinin istihdam edildiğini görmekteyiz. Bu durum bize sanayi sektörünün istihdam noktasında gelişmemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Artvin ilinde de imalat sanayinde özellikle çay işleme tesisleri ve bunların oluşturduğu istihdama bağlı olarak yine DOKAP bölgesinde olduğu gibi gıda sanayi öne çıkmaktadır.

İl genelinde şirketleşmenin zayıf olması sanayi yatırımlarını sınırlandırmaktadır. Küçük ölçekli ve nispeten verimsiz aile işletmeciliğinin yaygın olması Artvin'deki istihdamın artmasını engellemektedir. Mevcut sanayi işletmelerinin teknolojik gelişmeyi izleyip buna bağlı olarak yatırımlar yapmaması sanayinin gelişmesini engellemektedir. Ayrıca sanayide hammadde ve özellikle iç pazar noktasında sahip olduğu dezavantajlardan dolayı, müteşebbisçilerin yatırımda isteksiz olmaları sanayinin gelişmesini ve buna bağlı olarak istihdamın artmasını engellemektedir.

Sanayinin gelişmesine engel şu durumlar sayabiliriz.

a. Orman ürünlerine dayalı sanayinin daha çok kereste ve tomruk üzerinde yoğunlaşması nedeniyle, nispeten pazar fiyatı düşük ürünler üretmesi.¹⁸⁰

b. Tarıma dayalı sanayide çay işletmeciliğinde ve üretiminde kalınması

c. Murgul Bakır İşletmelerinin rezervlerinin azalması nedeniyle üretimin düşmesi

d. Kum-çakıl malzemesi üretilen ve üretilebilecek alanların az olması.

e. Organize sanayi bölgesinin olmaması.

f. İlin coğrafi konumu ve topografik yapısı sanayinin gelişmesine uygun olmaması

g. İlin sınır şehri olması avantajını değerlendirilememesi.

h. Madenlerin çıkarılıp işletilememesi gibi yukarıda sayılan nedenler sanayinin gelişmesini engellemekte ve buna bağlı olarak istihdam düşük kalmaktadır.

¹⁸⁰ Atakan Öztürk ve Diğerleri “ a.g.s. r””.s.42

1.3. Hizmetler Sektöründe İstihdam Koşulları

Artvin ilinde hizmetler sektörü istihdam açısından önemli bir paya sahiptir. Hizmetler sektörünün büyümesi sanayi sektörünün büyümesine bağlı olarak gelişir. Artvin ilinde hizmetler sektöründe canlanma, kamu ve özel sektörün büyük ölçekli fabrikaları sayesinde canlanmıştır. Ayrıca sarp sınır kapısının açılmasıyla lokanta ve otel, hizmet birimlerinde artışlar olmuştur. Lokanta ve otellerde ücretli çalışan iş gücü sayesinde artış olmuştur. İlden başka illere göç etme imkanı olmayan nüfus, hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır. Çünkü hizmetler sektöründe çalışmak, diğer sektörlerle göre büyük engeller yoktur.

Tablo 67: Hizmetler Sektöründe İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Sektörler	1980	1985	1990	2000
Hizmet Sektörü	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %
Toplam	14.873 / 12.9	19086 / 16.9	20100 / 18.4	22656 / 28.2

Kaynak: Nüfus ve sosyo-ekonomik yapı raporu Artvin-2005 teki tablo verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 67 incelediğinde hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin hem sayı hem de oranlarında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Ancak hizmetler sektöründe biriken sermayenin sanayi yatırımlarına gitmemesi nedeniyle Artvin’de sanayinin gelişmesini engellemektedir. Sanayinin gelişmesi hizmetler sektöründeki istihdamı (22.656) daha yukarıya çekecektir.

Hizmetler sektöründe istihdam 1980’de toplam istihdam içinde %12.9’luk bir paya sahipken 2000 yıllarında %28.2 lik paya ulaşarak Artvin ilinde istihdam açısından ikinci sırada yer alan sektör olmuştur.

Tablo 68. Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Hizmet Sektöründe Oransal Dağılımı (%)

HİZMETLER SEKTÖRÜ	Kent Merkezi	İlçe Merkezi	Köyler	İl Geneli
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	10.4	15.6	1.5	4.8
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	4.7	6.6	1.5	2.7
Mali kur. Sigorta, taşınmaz mala ait işler ve kurumları, Yard. İş. Hiz.	4.9	4.7	0.5	1.7
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	53.1	44.9	8.5	19.0
Toplam	73.1	71.8	12	28.2
İNŞAAT	19.7	10.1	2.4	5.3

Kaynak: Nüfus ve sosyo-ekonomik yapı raporu – Artvin-2005 Tablo 15'teki verilerden oluşturulmuştur.

Tablo 68 incelediğinde Artvin kent merkezinde %73.1 ilçe merkezlerinde ise %71.8 gibi çalışanların çok önemli bir bölümü hizmetler sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. Bunun nedeni 13 adet sanayi tesisinin kent merkezinde olması ve buna bağlı olarak hizmetler sektörünün gelişmesini sağlamaktadır. Sanayinin kent ve ilçe merkezlerinde olması işgücünün kent merkezlerinde toplanmasına neden olmaktadır. Kent merkezinde artan nüfusa hizmet götürmek gerekeceğinden hizmetler sektörü gelişmektedir.

Hizmetler sektörün köylerde %12 gibi orana sahip olduğunu görmekteyiz. Köylerde sanayi olmadığı için hizmetler sektörün payı düşük kalmıştır. Alt sektörlerde en çok toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerde istihdam oranı yüksektir. (Kent merkezinde %53.1 ilçe merkezlerinde %44.9)

İnşaat sektörü kent merkezlerinde %19.7 oranla yer alırken ilçe merkezlerinde %10.1 seviyesinde kalmaktadır. Köylerde ise inşaat sektörünün payı %2.4 gibi düşük seviyede kalmıştır. Bunun nedeni, nüfus kent merkezlerinde yoğunlaşırken yatırımlar

kent merkezlerine yapılmaktadır. Köylerde ise, göç yaşandığı için inşaatta istihdam oranı %2.4 gibi düşük kalmaktadır.

Sanayinin gelişmesine engel olan durumlar hizmetler sektörünün gelişmesini de sınırlandırmaktadır. Çünkü sanayi ve toplum hizmetleri ve eğitim sektörü geliştikçe hizmetler sektörü gelişecektir.

İlde ticaret sınırlı bir gelişme göstermiştir. Ticaret kesimi, perakende ticaret alanında ve küçük işletmeler (bakkal) şeklinde yaygındır. Ticaret kesiminde seyyar satıcılık gibi marjinal etkinliklere özendirilecek yoğun bir kentleşme hareketi bulunmadığı gibi başka illere göç vermektedir. Bu durum, kentteki işgücü fazlasını büyük ölçüde eritmektedir.

Tablo 69: Artvin İli Ticaret Sektöründe İstihdam Durumu Artvin İli Ticaret Sektöründe İstihdam Durumu

Yıl	Toptan Ticaret		Perakende Ticaret		Lokanta ve Oteller		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
2000	328	8.5	2398	62.0	1142	29.5	3868

İlin Toplam İstihdamı	İstihdam İçindeki Payı
80276	4.8

Kaynak: Ticaret, mali yapı ve bankacılık raporu Artvin, Ocak 2005 Tablo 5. teki verilerden oluşturulmuştur.

Tablo:69'a baktığımızda perakende ticaretin istihdamda ilk sırayı aldığını görmekteyiz. İkinci sırada Lokanta ve otellerdeki istihdam gelmektedir. (%29.5)

Hizmetler sektöründen ticaretteki istihdamın artmasını engelleyen nedenler şunlardır.

1. İlin coğrafi konumundan dolayı büyük pazarlara uzak olması.

2. Artvin'deki ticaret şirketlerinin küçük olması.
3. İhracatın transit nitelikte olması, bu nedenle dış ticaretin il ekonomisi üzerinde doğrudan etkisinin küçük olması.
4. İlin sürekli göç vermesi
5. Arazi yapısının dağlık olması nedeniyle ulaşım güçlüğü
6. Gürcistan ve BDT ülkelerinin gelir seviyesinin düşük olması gibi nedenler ticaretin gelişmesini engellemektedir ve buna bağlı olarak istihdam artışı sınırlı kalmaktadır.

Turizm sektörünün gelişmesini ve buna bağlı olarak istihdamı engelleyen sebepler şunlardır:

1. Artvin arazisinin dağlık olması nedeniyle ulaşımın zor olması.
2. Turizme yatırım yapacak özel sektörün maliyetleri yüksek göstermesi nedeniyle isteksizliği
3. Tanıtım çalışmalarının yetersiz kalması
4. Turistik ve alt yapı tesislerinin yetersiz olmasıdır.

Artvin'de eğitim harcamalarının artırılması il ekonomisi için yatırım olmaktadır. Eğitim harcamaları ilin kalkınma için beşeri sermaye oluşturmaktadır. Artvin ilinde var olan fakülte ve yüksek okullar ilin istihdam yatırım ve ticaret hacimlerini artırmaktadır.

2. ARTVİN İLİNDE İSTİHDAMIN YILLAR İTİBARIYLA SEKTÖREL DAĞILIM VE NEDENLERİ

Bir ekonominin aynı ortak özellikleri taşıyan alt bölümlerine sektör diyebiliriz. Bir ekonomiyi sektörlere ayırarak incelemek uygulama ve teorik açıdan önem taşır. Üretimin niteliğine göre, ekonomiyi, tarım sektörü, sanayi sektörü ve hizmetler sektörü gibi ayrıma tabi tutabiliriz.

Tablo 70: İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara ve Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler		Yıllar							
		1980		1985		1990		2000	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım	Artvin	88.376	76.4	83.599	74.0	78.729	71.9	48.849	60.9
	Türkiye	11.104.501	60.0	12.118.533	59.0	12.547.796	53.7	12.576.827	48.4
Sanayi	Artvin	8.058	7.0	7.294	6.5	6.548	6.0	4.328	5.4
	Türkiye	2.140.887	11.6	2.345.719	11.4	2.992.864	12.8	3.470.360	13.3
Hizmet	Artvin	14.873	12.9	19.086	16.9	21.100	18.4	22.656	28.2
	Türkiye	4.335.230	23.4	5.235.067	25.5	6.151.508	27.9	8.719.693	33.5
İnşaat	Artvin	3.026	2.6	2.748	2.4	3.251	.30	4.257	5.3
	Türkiye	765.072	4.1	750.546	3.7	1.184.242	5.1	1.196.246	4.6
İyi tanımlanmamış	Artvin	1.327	1.1	247	0.2	856	0.8	186	0.2
	Türkiye	176.632	1.0	106.921	0.5	141.483	0.6	34.015	0.1
Toplam	Artvin	115.660	100.0	112.974	100.0	109.484	100.0	80.276	100.0
	Türkiye	18.522.322	100.0	20.556.786	100.0	23.381.893	100.0	25.997.141	100.0

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN)
DİE Yayın No: 2489

Tablo 70'a baktığımızda istihdam edilen nüfusun tarım, sanayi, hizmet ve inşaat sektörlerine dağılımını 1980'den 2000 yılına kadar görmekteyiz. Bu dağılım Türkiye geneliyle karşılaştırılmalı olarak verilmektedir.

Tarım sektörü 1980’de toplam istihdam %76.4’lük paya sahipken 1985’de %74’e 1990’da %71.9’a 2000 yılında %60.9’a gerilemiştir. Türkiye genelinde ise tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı artmasına rağmen 1980’de %60 iken 2000 yılında %48 gibi bir orana gerilemiştir.

Artvin ilinin istihdam yapısında tarım sektörünün payının azalmasının nedenleri şunlardır:

1. Artvin ilinden başka illere göç olgusunun çalışma çağındaki nüfusu aşındırması.

2. İlin şehir merkezlerinde 1970’lerde kurulan büyük ölçekli sanayi tesisleri. Örneğin: 1970’te Hopa Termik Santrali, 1973’de Artvin lif-Levha fabrikası, 1975’te Kemal Paşa Çay fabrikası, 1984’te Muratlı Çay Fabrikası üretime açılmıştır.

3. Tarım sektöründe işgücünün elde ettiği reel gelirinin azalması,

4. Tarım sektörünün istihdam alanlarındaki kısıtlılığı,

5. Tarım kesiminde katma değer payı sanayi ve hizmetler kesimine nazaran düşük olduğu kesimlerde gelir üretme gücünün de düşük olması.

6. İlin %6’sının tarıma elverişli olması ve bu arazinin de her yıl ortan işgücüne bölünmesi sonucu ortaya çıkan mülksüzleşmedir.

Sanayi sektöründe istihdamın yıllar itibariyle azaldığını görmekteyiz. 1980’de toplam istihdamda sanayinin payı %7 iken 1985’de %6.5 1990’da %6 2000 yılında %5.4’e gerilemiştir. 8058 kişi istihdam edilirken 2000 yılında 4328 kişiye düşmüştür. Sanayide istihdam yarıya yakın azalma olduğu görülmektedir.

Sanayi sektöründe istihdam edilen işgücünün 1980’den itibaren azalmasının nedenleri şunlardır.

1. Madene (bakır) dayalı sanayi rezervlerinin azalması ve buna bağlı olarak tam kapasite ile çalışamaması.

2. Artan çalışabilir işgücüne rağmen sanayi tesislerinin sayısında sınırlı artışlar olması.

3. Sanayi tesisinin kurulması için gerekli alt yapı yetersizliği ve bu nedenle özel sektörün yatırım yapmaktan kaçınması.

4. Sanayi Teşvik Mevzuatının özellikle asgari kapasite seçimi ile yatırım ve işletme kredileri yönünde, kalkınmada öncelikle yörelerin ekonomik ve sosyal yapısına uygulanabilme güçlüğü.¹⁸¹

5. Sanayi sektörüne yönelik kamu yatırımlarının azalmış olmasıdır.

6. Hizmetler sektöründe istihdamın yıllar itibariyle arttığını görmekteyiz. 1980’de toplam istihdamda hizmetler sektörünün payı %12.9 iken 1985 yılında %16.9 1990 yılında 18.4, 2000 yılında %28.2’ye ulaşmıştır. Bu artış Türkiye ortalamasının altında kalmasına rağmen 2000’li yıllarda Türkiye ortalaması olan %33.5 yaklaşmıştır.

Hizmetler sektöründe istihdam edilen işgücünün 1980’den itibaren artmasının nedenleri şunlardır:

1. Kamu sektörünün hizmet birimlerine çok sayıda işçi ve memur alınmıştır. Örneğin: PTT, Orman Bölge Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, köy Hizmetleri gibi kamu kuruluşlarında çok sayıda işgücü istihdam edilmiştir. Ayrıca yüksek öğretim kurumları açılmıştır.

2. Tarım ve sanayi sektöründe istihdam imkanı bulamayan işgücü, hizmetler sektörüne yönelmiştir.

3. Sarp sınır kapısının açılmasıyla birlikte hizmet birimleri olan otel ve lokantalar artmıştır. Bu hizmet birimlerinde istihdam artmıştır.

4. Hizmetler sektöründe istihdamın diğer sektörlerde olduğu kadar yasal ve doğal engellerin olmamasıdır.

İnşaat sektöründe inişler olmuşsa da daha sonraki yıllarda yükselmiştir. 1980’de inşaat sektörünün toplam istihdamda %2.6 paya sahipken 1985 yılında 2.4’e düşmüştür. 1990 yılında %3.0, 2000 yılında %5.3 gibi orana ulaşmıştır. 2000 yıllarında inşaat sektörünün %5.3 ulaşmasının nedeni Artvin’de yapma devam eden baraj inşaatları sayesinde olmuştur. Bu baraj inşaatları günümüzde de devam etmektedir. Ayrıca,

¹⁸¹ DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü “Artvin İli Raporu” Artvin Kasım 1994 s.30

Borçka, Muratlı, Deriner barajından sonra Yusufeli baraj inşaatı da başlamıştır. Bu durum inşaat sektörünün, toplam istihdamda payını yükseltecektir.

Tablo 71: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Çalışanların Sektörlere Göre Oransal Dağılımı (%)

Sektör ve alt sektörler		Kent Merkezi	İlçe merkezi	Köyler	İl geneli	Karadeniz bölgesi	Türkiye
TARIM	Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	1.9	3.7	82.2	60.9	66.1	48.4
SANAYİ	Madencilik ve taş ocakçılığı	0.2	1.3	0.6	0.7	0.8	0.4
	İmalat Sanayi	3.4	11.1	2.6	4.2	6.2	12.6
	Elektrik, gaz ve su	1.3	1.4	0.1	0.5	0.3	0.4
	Toplam	6.8	17.5	3.3	5.4	7.3	13.4
HİZMET	Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	10.4	15.6	1.5	4.8	6.0	9.7
	Ulaştırma, haberleşme ve depolama	4.7	6.6	1.5	2.7	2.2	3.3
	Mali kur, sigorta, taşınmaz mal ait işler ve kurumları, yard. İş hz.	4.9	4.7	0.5	1.7	1.4	3.1
	Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	53.1	44.9	8.5	19.0	12.8	17.5
	Toplam	73.1	71.8	12	28.2	22.8	33.6
İNŞAAT							
DİĞER (İyi tanımlanmamış faaliyetler)							
TOPLAM	%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	Frekans	7.063	14.642	58.571	80.276	3.643.299	25.997.141

Kaynak: 1) DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08-Artvin), DİE Yayın No: 2489, Ankara 2) Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Raporu, Artvin, 2005, s.22

Tablo 71 incelediğinde tarım sektörü Artvin’de %60.9 luk oranla ilk sırada istihdam oluşturan sektör olduğu görülmektedir. Karadeniz bölgesi %66.1 Türkiye

Geneli ise %48.4 olduğunu görülmektedir. Bu durum Artvin ilinde tarım sektörünün (%60.9) ağırlıklı bir istihdam alanı olarak görülmektedir.

Hizmetler sektörü Artvin ilinde istihdam açısından %28.2'lik oranla ikinci sıradadır. Hizmetler sektörü Karadeniz bölgesinde %22.8 Türkiye Genelinde %33.6 oranlarla istihdam oluşturmaktadır. Köylerde sanayi olmadığı halde tarımla geçindiği için tarım sektörü köylerde %82.2 gibi orana ulaşmaktadır.

İlçe ve kent merkezlerinde istihdam açısından sanayi ve hizmetler sektörü ağırlıktadır. Bunun nedeni kamu ve özel sektöre ait 13 adet sanayinin çoğunluğu ilçe merkezlerinde faaliyet göstermektedir. Sanayi sektörünün Artvin ekonomisine katkısı azdır. Sanayi sektörünün yeterince gelişmemesini sermaye birikimlerinin sanayi yatırımına dönüşmemesidir.

Artvin ili genelinde tarıma elverişli arazi varlığı il genel alanının %22'sine karşılık gelmekte olup, bundan mera ve çayırılık alanlar çıkarıldığında, toplam ekili ve dikili alan il genel alanının %7 sini teşkil etmektedir. Ayrıca, ilin topografik yapısının elverişsizliğinden dolayı, tarımsal faaliyetlerin büyük bir bölümü eğimi yüksek arazilerde yürütülmektedir. Bu nedenle tarım sektöründe il nüfusunun çok büyük bir bölümü istihdam edilmesine rağmen söz konusu sektörde orta sınıf tarım işletmeciliği yerine, işgücü verimliliği düşük, büyük oranda kendi ihtiyaçlarını karşılamaya dönük, küçük aile işletmeciliği yaygın bir şekilde yürütülmektedir.¹⁸²

3. ARTVIN İLİNDE İSTİHDAMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Artvin ilinin istihdamının etkileyen faktörleri, olumlu ve olumsuz faktörler olarak ikiye ayırarak inceleyebiliriz.

3.1. Artvin İli İstihdamını Etkileyen Olumlu Faktörler

1. Kamu ve özel sektörün açmış olduğu fabrikalar işgücünün istihdamını büyük oranda artırmıştır.

¹⁸² Atakan Öztürk ,Yılmaz Olgun “a.g.r” s.31

Tablo 72: Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri

Sektör (Kamu/özel)	Tesisin Adı	Kuruluş Yeri	Üretime Geçiş Tarihi	Üretim Konusu	Kurulu Kapasite	Fiili Kapasite	İstihdam
Kamu	Arhavi Çay Fabrikası	Arhavi	1964	Kuru çay	170 ton/gün	145 ton/gün	381
	Hopa Çay Fabrikası	Hopa	1966	Kuru çay	160 ton/gün	160 ton/gün	262
	Kemalpaşa Çay Fabrikası	Kemalpaşa	1974	Kuru Çay	96 ton/gün	180 ton/gün	341
	Muratlı Çay Fabrikası	Borçka	1984	Kuru Çay	150 ton/gün	150 ton/gün	441
	KBİ AŞ Murgul İşletme Müd.	Murgul	1968	Bakır Konsantre	132.000 ton/yıl	55.000 ton/yıl	458
				Pirit Konsantre	130.000 ton/yıl	45.000 ton/yıl	
	TEAŞ Hopa Termik Sant. İşlt. Müd.	Hopa	1970	Enerji	360 milyon Kwh/yıl	200 milyon Kwh/yıl	46
Toplam Kamu Sektörü İstihdamı							1929
Özel	Arhavi Silah Sanayi ve Ticaret AŞ	Arhavi	1998	Silah ve silah p.	18.000 adet/yıl	10.000 adet yıl	40
	Çelik Tic. Turizm Gıda San. Tic. Ltd. Şti	Arhavi	1989	Çimento yon. Lev.	27.000 m3/yıl	21.000 m3/yıl	35
	Dosan Konservecilik AŞ	Arhavi	1998	Kuru çay	7.200 ton/yıl	3.000 ton/yıl	84
	Sahara Ağaç San. Turizm San. Tic. AŞ	Şavşat	1975	Kereste	2.500 m3/yıl	2.500 m3/yıl	6
	Balcı köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Borçka	1968	Tomruk biçme	5.000 m3	5.000 m3/yıl	10
	Ofçaysan Tarım Ürün. Ent. San. Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1984	Kuru çay	1.890 ton/yıl	1.443 ton/yıl	111
	SS 08 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Hopa	-	Kuru çay	25.000 ton/yıl	20.000 ton/yıl	17
	Toplam Özel Sektör İstihdamı						303
	TOPLAM İSTİHDAM						

Kaynak: Sanayi Sektörü Raporu, Artvin, 2005 s.7

Yukarıda Tablo 72'de görüldüğü gibi bu fabrikalarda doğrudan 2232 kişi istihdam edilmektedir. Ayrıca bu tesislerin dolaylı istihdama etkisinin daha büyük olabileceğini düşünebiliriz.

2. Özel sektör faaliyetleri genelde hizmetler sektörüne hitap eden küçük ölçekli, aile bireylerinin istihdam edildiği, atölye, otel, bakkal, manav, lokanta vb. gibi işyerlerinden oluşmaktadır. Sarp sınır kapısının açılmasıyla bu alanda işyerleri artmıştır. Buna bağlı olarak bu işyerlerinde istihdam, toplam istihdamdaki payı %4.8'e ulaşmıştır.

3. Artvin ilinde ekonomik bakımdan önemli olan madenlerin bulunması ve bunların çıkarılıp işletilmesi için kurulan fabrikalar istihdamı artırmıştır. Örneğin; Karadeniz Bakır İşletme A.Ş. müdürlüğüne bağlı Mungal Bakır İşletmesi 458 kişi doğrudan istihdam edilmektedir.

4. Artvin il yüzölçümünün %53'ü ormanlarda kaplı olması, orman ürünlerine dayalı fabrikaların kurulmasına neden olmuştur. Bu fabrikaları kurulmuştur. Bu fabrikaların doğrudan ve dolaylı istihdam alanları oluşturmuştur.

6. Kamu hizmet birimleri olan Orman bölge müdürlüğü, köy hizmetleri il müdürlüğü, milli eğitim müdürlüğü, sağlık il müdürlüğü ayrıca özelleşen Telekom müdürlüğü gibi büyük kuruluşların işgücünün istihdamında büyük payı vardır.

7. Çoruh Nehri üzerinde yapımı devam eden Muratlı Barajı (bitirildi), Borçka Barajı ve Deriner barajı istihdamı artmıştır ve il dışına göçü azalttığı söylenebilir.

8. Kalkınmada öncelikli iller arasında çeşitli destek ve yardımlardan yararlanma imkanına sahip olması.

9. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından değerlendirilebilecek doğal kaynak potansiyelleri yönünden zengin olması.

10. Artvin ili hem kara hem de deniz sınır kapısına sahip olmasının istihdam katkıları olumludur.

11. İlde açılmış olan eğitime devam eden Orman Fakültesi ve Meslek Yüksek Okulları istihdama olumlu katkıları olmuştur.

12. Tarım yapılabilecek arazilerde toplam istihdam %60.9 paya sahip nitelikte olması.

13. Tarihi ve turistik yerlerinin zengin olması nedeniyle turistik tesis ve hizmet birimlerine sahip olmasının ,istihdama katkılarının olmasıdır.

3.2. Artvin İlinin İstihdamını Etkileyen Olumsuz Faktörler

1. Artvin ilinin iklim, yerleşim ve ulaşım şartlarının olumsuzluğu, istihdam alanlarının artmasını olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁸³ Çünkü yüzey şekillerinin çok engebeli oluşu ve il alanının yüksek dağlarla kaplı oluşu ulaşımı güçlendirmektedir. Ulaşımın güç olması yapılacak üretimin maliyetini artırmaktadır. Bu durum, öncelikle özel sektörü yatırım yapmaktan caydırmaktadır.

2. Artvin il arazisinin %53 ormanlarla kaplıdır. Fakat orman arazisinin yapısının çok sarp ve engebeli oluşu, orman ürünlerine ulaşılmasını ve taşınmasını güçlendirmektedir. Bu durum, orman ürünlerini işleyen fabrikaların üretim maliyetlerini artırmaktadır. Buna bağlı olarak yeni istihdam alanları meydana getirecek olan tesislerin kurulmasını engellemektedir.

3. Tarım alanlarının ilin %7'sini kaplaması, tarım ürünlerini işleyen büyük ölçekli çok sayıda tesisin kurulmasını engellemektedir. Bu durumdan dolayı işgücünün istihdamı aile işletmesine dönüktür.

4. Artvin ilinde bakır, kurşun, magnezyum, taş kömürü, altın, manganez madenleri vardır. Bu madenlerin hepsini yeterince işlenmemesi işsiz işgücünü artırmaktadır.

5. Yapılmakta olan ve gelecekte yapımına başlanacak olan barajlar nedeniyle tarım arazilerinin yaklaşık %30'u sular altında kalacaktır. Sular altında kalacak olan arazilerinin büyük çoğunluğu Çoruh nehri havzası içerisinde bulunmaktadır.¹⁸⁴ Burada istihdam halindeki nüfus göç etmek zorunda kalacaktır.

6. Artvin ilinde köylerden şehir merkezlerine yönelik göç oranı %-30.89 olup, köylerde oturan her bin kişiden yaklaşık 31'i şehir merkezlerine yönelmektedir. Buna

¹⁸³ İş ve İşçi Bulma Kurumu "Artvin İli İstihdam Raporu" Artvin 1994 s.2

¹⁸⁴ Aydın Tüfekçioğlu ve Diğerleri "a.g.t.r." s.76

göre şehir nüfusu %24.20 oranında yükselmektedir. Buna göre şehir nüfusu %24.20 oranında yükselmektedir. Toplam olarak ele alındığında Artvin ilinde il dışına göç binde -10.33 mertebesinde olup, her yıl Artvin ilindeki bin kişiden onu ili terk etmektedir.¹⁸⁵ Köylerdeki dışarıya göç aktif nüfusun azalmasına neden olmuştur. Köy nüfusunun yaş ortalamasının yükselmesi ve genç nüfusun ekonomik ve sosyal nedenlerle göç etmesi tarımdaki istihdamı azaltmaktadır.

7. Artvin'deki ticaret şirketlerinin küçük olması istihdam alanını daraltmaktadır.

8. Artvin ili sürekli göçlerle birlikte nüfusu giderek azalan, bir sınır kenti olarak Türkiye'nin en uç noktasında yer alan ve ulaşım noktasında önemli sorunları olan Artvin ilinde, sınırlıda olsa üretilen ürünlerin bölgesel ve özellikle ulusal pazarlara sunulması zorlaşmaktadır. Bu durum, aynı zamanda il genelinde üretime dönük yapılabilecek yeni yatırımları da olumsuz etkilemektedir.¹⁸⁶ Bu nedenle yeni istihdam alanları oluşmamaktadır.

9. İlde organize sanayi bölgesinin olmaması nedeniyle sanayi tesislerinin arasında bilgi alışveriş olmamakta. Yeni yatırımların yapılma taban oluşturmamaktadır.

10. Artvin ilini nüfusu, coğrafi konumu, hammadde ve tüketim pazarlarına uzaklığı gibi dezavantajlarla birlikte düşünüldüğünde, Artvin ilinde sanayinin gelişmesinin engellenmesinde daha ileri düzeyde kendini hissettirmektedir.¹⁸⁷

11. Tarım hizmetler sektöründe oluşturulan sermaye birikimlerinin yeni fabrikaların yapılmasına yönlendirilememesi yeni istihdam alanlarının oluşmasını engellemektedir.

12. İlin en önemli doğal kaynakları arasında olan orman kaynaklarına yönelik, üretime dönük ve yüksek katma değer oluşturacak yatırımlar yapılmaması, mevcutlarında rasyonel işletilememesi dolayısıyla kapatılması mevcut istihdam alanlarını daraltmaktadır.

¹⁸⁵ Ersan Bocutoğlu. "Artvin Ekonomisinde Sanayi ve Ticaret Sektörlerinin Yeri ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler"seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı İstanbul 2003 s.86

¹⁸⁶ Atakan Öztürk ve Diğerleri "a.g.s,r", s.35

¹⁸⁷ Atakan Öztürk ve Diğerleri "a.g.s,r", s.36

13. İl arazisinin yarısından fazlasının ormanlık, kalan kısmında neredeyse tamamının topografyasının çok engebeli olması nedeniyle sanayi tesisleri kurmaya uygun alanların oldukça sınırlı olmasıdır.¹⁸⁸

4. ARTVIN İLİNİN DEĞİŞEN İSTİHDAM YAPISI

Zamanla ve nesiller boyunca iktisadi ihtiyaç ve zaruretlere emek arzını talep bünyesindeki değişmelere, uyuma zorlar. İşçiler beğendikleri işi değil, mevcut işleri tercihe mecbur kalırlar. Her yıl milyonlarca işçinin yapısında değişimler olur. Ülkeler sanayileştikçe işgücünün yapısında değişimler olur. Ülkeler sanayileştikçe iş gücünün yapısında zirai işgücü nispeti devamlı bir şekilde düşmüştür.¹⁸⁹ Artvin’de tarımda istihdam edilen nüfus 1955 yılında %86.5 ,1965 yılında %85.1, 1975 yılında 80.5 ,1980 yılında %76.4, 1985 yılında %74, 1990 yılında %74.9, 2000 yılında %60.9 gerilemiştir. Bu durum tarımda istihdam edilen işgücünün istihdam nispeti azalmakta olduğunu görürüz. Tarımdan kaçan işgücü başka istihdam alanlarında çalışmaktadır. 1955’ten 2000 yılına kadar tarımda istihdam %25 kadar azalmıştır. Başka sektörlerle giden işgücü tarımda istihdamı azaltarak diğer sektörlerin istihdamını artırmıştır.

Artvin ilinde sosyo-ekonomik yapı tedrici bir şekilde değişime uğramaktadır. Bu değişim Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır. Örneğin Artvin ilinde faal nüfusun istihdamında, tarım sektörünün payı 1980’de %76.4 iken, Türkiye ortalaması %60, 1985 de Artvin’de %74 iken Türkiye ortalaması %79. 1990’ta Artvin ilinde %71.9 iken Türkiye ortalaması %53, 2000 yılında Artvin ilinde %60.9 iken Türkiye ortalaması %48.4’e kadar gerilemiştir. Bu durum Artvin ilinde tarım sektörünün payı hızlı değişmediğini göstermektedir. Ancak, Artvin ilinde tarım sektörünün payının yıllar itibariyle azalmasının nedeni, şehir merkezlerinin hızlı bir sanayileşmenin sonucu olmamıştır. Nitekim, tarım sektöründe istihdamın payı az değiştiği gibi, Sanayi sektöründe çalışanların oranı da ülke genelinden çok düşük bir gelişme göstermiş, sonra duraksamış ve gerilemeye başlamıştır. Örneğin, 1965 yılında Artvin ilinde Sanayi sektörünün toplamı istihdamdaki payı %4.4 iken 1975 yılında %7.5 ye, 1980 yılında

¹⁸⁸ Atakan Öztürk ve Diğerleri “a.g.s,r”, s.40

¹⁸⁹ Atakan Öztürk ve Diğerleri “a.g.s,r”, s.124

%7'ye kadar çıkmıştır. Fakat 1980 yılından sonra Artvin ilinin sanayi sektöründen toplam istihdamdaki payı sürekli azalmıştır.

Örneğin: 1980 yılında toplam istihdamda sanayi sektörünün payı %7 iken, 1985 yılında, % 6.5, 1990 yılında % 6 2000 yılında ise %5.4'e gerilediği görülmektedir. (tablo 74)

Tarım sektöründe istihdam edilenlerin azalmasının en önemli nedeni ilin tüm demografik yapı ve gelişiminde etkisi büyük olan başka illere göç olayıdır. Bu göçler çalışabilir nüfusu önemli ölçüde azaltmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) Bölgesinin öteden beri bir tüketici pazarı gibi görülmesi ve bölgede ticaretin sanayiden çok daha güvenli ve çok daha fazla gelir getiren bir faaliyet alanı olarak algılanması, hem DOKAP bölgesi ve hem de Artvin ilinde ticaretin sanayiye oranla daha çok tercih edilmesini doğurmuştur.¹⁹⁰

Tablo 73: Ekonomik Faaliyetlere Göre İstihdam Edilen Nüfus ve İşsizlik Oranları

Yıl	1980	1985	1990	2000
Toplam İstihdam	115.660	112.974	109.484	80.276
Tarım Sektörü (%)	76.4	74	71.9	60.9
Sanayi Sektörü (%)	7	6.5	6	5.4
Hizmet Sektörü (%)	12.9	16.9	18.4	28.2
İnşaat Sektörü (%)	2.6	2.4	3	5.3
İşgücüne Katılma Oranı (%)	73.2	70.6	70.4	55.5
İşsizlik Oranı (%)	2.1	3	3.7	7

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı – Artvin, Yayın No:2489, Ankara, 2001

¹⁹⁰ Atakan Öztürk ve Diğerleri "a.g.s,r", s.36

Tablo 73 incelendiğinde hizmetler sektörünün toplam istihdamdaki payı yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. 1980 yılında hizmetler sektörünün toplam istihdamdaki payı 12.9 iken, 1985 yılında 16.9'a, 1990 yılında 18.4, 2000 yılında %28.2 gibi bir orana yükselebilmiştir. Hizmetler sektöründe bu artış, ilin tarımsal faaliyeti olan çay, fındık ve kısmen narinciye üretiminin, bakır işletmesinin ve özellikle de Borçka daki kereste fabrikasında odaklaşan orman ürünleri sanayinin ve Hopa, limanının ulaştırma alanında yaptığı canlılık etken olmuştur. Ayrıca Sarp sınır kapısının açılmasıyla ildeki lokanta, otelcilik işletmeleri sayısında artışlar olmuştur.

Dış ticaretin önemli bir kısmına kaynaklık eden sarp sınır kapısı her ne kadar Artvin ili içindeyse de, bu kapı üzerinden yürütülen ithalat- ihracat faaliyetleri büyük ölçüde transit nitelikte olmasından dolayı, il ekonomisinin analizinde dikkate alınmasının anlamlı olmayacağı, buna karşılık, dış ticaret faaliyetlerin ildeki otelcilik, lokantacılık hizmetlerinin gelişmesinde ise hakim role sahip olduğu yönünde, başka ifadeyle; Özellikle sarp sınır kapısında yaşanan insan ve araç trafiği ile kısmen de Hopa limanında yaşanan gemi trafiği, ilin özellikle otel-lokantacılık sektörüne önemli katkılar sağlamaktadır.¹⁹¹

Hizmetler sektörünün artmasının nedenleri arasında kamu sektörlerine alınan işçi ve memurdan kaynaklanmaktadır. PTT, Orman Bölge Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Köy Hizmetleri gibi kamu kuruluşlarına çok sayıda işgücü istihdam edilmiştir.

Ayrıca tarım ve sanayi sektöründe istihdam imkanı bulamayan işgücü hizmetler sektöründe istihdam imkanı bulmuştur. Yukarıda özetlenen durumlar nedeniyle Artvin ilinde istihdam edilen nüfus içindeki hizmetler faktörünün payı %28.2 ye ulaşmıştır. Bu durum Artvin ilinin gelişen ve değişen istihdam alanlarında hizmetler sektörü ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

İnşaat sektörün yıllar itibariyle istihdam payının pek artmadığı ancak 2000'li yıllarda yapılmakta olan barajlar nedeniyle %5.3 lük orana ulaştığı görülmektedir

¹⁹¹ Atakan Öztürk, Yılmaz Olgun "Ticaret ,Mali Yapı Ve Bankacılık Raporu" Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005 s.23

Toplam nüfusun işgücüne katılıma oranı 1980’de %73.2 iken, 1985 yılında %70.6, 1990 %70.4 2000’li yıllarda %55.5 düşmesi ilde işgücünün başka illere yoğun bir şekilde göç ettiğini göstermektedir. Genç verimli işgücünün il dışına gitmesiyle faal nüfusun yaş ortalamasının yükselmesine neden olmuştur.

Artvin ilinde İşsizlik oranı 1980’li yıllarda %2.1 iken 1985 yılında %3, 1990 yılında %3.7, 2000’li yıllarda %7’ye ulaşmıştır.

İşsizlik sorununun Artvin ilinde kalıcı sorun olmasının önemli nedeni il ekonomisinin reel olarak büyüme gösterememiş olmasıdır. Yıllar itibariyle cari fiyatlarla ilin GSYİH da cari fiyatlarda artışlar gözlense bile reel anlamda artışlar olmamıştır. Özellikle 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz sonucunda il ekonomisinde reel olarak önemli küçülmeler meydana gelmiştir. İl ekonomisinde büyümeyi hızlandırıcı etki yapacak gerekli sanayi yatırımları yapılmamış, il ekonomisinin lokomotifi olan tarım sektörü gerekli büyümeyi sağlayamadığından işsizliği giderememiş, bir ölçüde işsizliği azaltabilen hizmetler sektörü gelişme göstermiştir.¹⁹²

Özetle istihdam edilen nüfusun yapısı 1980 yılından sonra değişime uğramış ve tarım sektöründe istihdam edilen nüfus azalırken hizmet sektöründe istihdam edilen nüfusu da artışlar olmuştur. Sanayide gerekli yatırımların yapılmaması sanayi sektöründe istihdam azalmıştır. Artvin ilindeki konut inşaatları ve barajların yapımı inşaat sektörünü artırmıştır.

5. ARTVIN İLİNİN MEVCUT İSTİHDAM YAPISI VE İSTİHDAM FAALİYETLERİ

Artvin’de mevcut durumun istihdamın Türkiye ortalamasıyla karşılaştırmak da yarar vardır.

¹⁹² İncekara, Ahmet, Yılmaz Salman “Artvin Ekonomisinde Eğitim Sektörünün Yeri ve Önemi” Artvin İlinin Ekonomik Kalkınma Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı- İstanbul 2003, s. 94.

Tablo 74: Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Yapılan İşe Göre Nüfusun Oransal Dağılım (%)

Yapılan iş	Kent Mer.	İlçe Mer.	Köyler	İl geneli	Türkiye
İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve ilgili diğer meslekler	19.1	15.6	3.2	6.9	7.3
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	3.3	2.7	0.4	1.1	1.4
İdari Personel ve benzeri çalışanlar	13.2	10.3	1.4	4.1	5.9
Ticaret ve satış personeli	6.2	9.5	0.8	2.9	6.2
Hizmet işlerinde çalışanlar	20.8	15.1	2.8	6.6	7.5
Tarım, hayvancılık, ormancılık ve avcılık işlerinde çalışanlar	1.1	3.1	82.1	60.6	48.4
Tarım dışı üretim faaliyet çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlar	36.2	43.6	0.1	17.8	23.2
Bilinmeyen	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1
%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Toplam Frekans	7.063	1.462	58.571	80.276	25.997.141

Kaynak: Artvin ilinin nüfus ve sosyo-ekonomik yapı raporu. Artvin 2005, s.32

Tablo 74 incelediğinde Artvin ili istihdamında tarım, hayvancılık, ormancılık ve avcılık alanında çalışan nüfus oranının %60.6 olduğu görülmektedir. Türkiye ortalaması olan %48.4 üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum Artvin ilinde tarım, hayvancılık, ormancılık ve avcılık alanında yapılan işler açısından ilk sırada yer aldığını görmekteyiz. Tarım, hayvancılık ormancılık ve avcılık işlerinde çalışanlar köylerde %82.1 gibi yüksek oranda bulunmaktadır. Kent ve ilçe merkezindeki en yüksek istihdam oranları tarım dışı üretim faaliyetinde çalışanlar ve ulaştırma makineleri kullananlarda görülmektedir. (kent merkezi %20.8 ilçe merkez %15.1) çalışanlardır. Yapılan işleri Türkiye ortalamasıyla karşılaştırdığımızda tarım, hayvancılık, ormancılık ve avcılık işlerinde çalışanların dışında diğer yapılan işler Türkiye ortalamasının altında olduğu yukarıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 75: Artvin İlinde İşteki Durum Ve Cinsiyete Göre İstihdam Edilen Nüfus

İşteki durumu	Erkek		Kadın		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	23.927	48.9	3.389	10.8	27.316	34.0
İşveren	755	1.5	70	0.2	825	1.0
Kendi hesabına	18.668	38.2	3.036	9.7	21.704	27.0
Ücretsiz aile işçisi	5.527	11.3	24.880	79.3	30.407	37.9
Bilinmeyen	23	0.0	1	0.0	24	0.0
Toplam	48.900	100.0	31.376	100.0	80.276	100.0

Kaynak: DİE, 2001, 2000 Genel Nüfus Sayım, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Artvin) DİE Yayın No: 2489, Ankara.

Tablo 75 incelediğinde Artvin ilinde istihdam edilen nüfusun %37.9'a ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta olup, bu oran erkek nüfus için %11.3 iken kadın nüfus için %79.3 olduğu görülmektedir. Bu durum Artvin ilinde ücretsiz aile işçileri, toplam istihdamı da en yüksek paya sahiptir(%37.9). İşteki duruma göre toplam istihdamdaki ikinci sırayı %34 oranla ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olanlar aldığı görülmektedir.

Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı yüksek çıkması tarım sektöründe istihdam edilen kırsal nüfusun çok yüksek oranlarda olması ve bu nüfus içerisinde ücretsiz çalışanların fazlalığıyla açıklanabilir.

Tablo 76: Tarım Dışı 1+ İstihdamlı Büyük İşyerleri ve Buralarda Çalışanların Dağılımı
(Artvin İli 2004 Yılı)

İL	İşyeri Sayısı	İşyeri Türü		Çalışan İşgücü		Toplam
	Toplam	Kamu	Özel	Erkek	Kadın	
ARTVİN	6595	13,3	6462	29.065	9056	38.121

Kaynak: Iskur.gov.tr. (2004 Yılı 1+ İstihdamlı tablodan oluşturulmuştur.)

Tablo76 'ya baktığımızda tarım dışı 1+ istihdamlı işyerlerinde toplam 38.121 kişi çalışmaktadır. Bu işgücünün 29.065 kişisi erkek, 9056 kişisi kadın işgücünün istihdam edildiğini görmekteyiz. Burada işyeri türü açısından baktığımızda 6462 işyeri sayısı ile özel işyerleri önde gelmektedir. Erkek işgücünün istihdama katılım payının kadın işgücünden çok yüksekte olduğunu görmekteyiz. Kadının istihdama katılımını geleneksel değerler, evde ev hanımı olarak çalışmayı tercih etmesi, çocukların bakım ve yetiştirilmesiyle ilgilenme tercihi kadın işgücün istihdama katılımını azaltmaktadır.

Tablo77: 2004 Yılı Tarım dışı 10+ İstihdamlı İşyerleri ve Burada Çalışanlar (Artvin İli)

İL	İŞYERİ SAYISI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
ARTVİN	111	12.058	3.216	15.274

Kaynak: Iskur.gov.tr. (2004 Yılı Tarım dışı 10+ İstihdamlı Tablodan Oluşturulmuştur.)

Tablo 77 incelediğinde 10+1 istihdamlı işyerlerinde 1+ istihdamlı işyerlerine göre işyeri adeti bakımından azaldığını görmekteyiz. 1+ istihdamlı işyerlerinde iş yeri sayısı 6595 iken 10+ istihdamlı işyeri sayısı 111'e kadar düşmüştür. Bu durum bize Artvin ilinde istihdam alanlarının küçük işletmeler halinde yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca çalışan işgücü sayısında azalmak olduğu görülmektedir. 1+

istihdamlı işyerlerde 29.065 erkek, 9056'sı kadın, işgücü istihdam edilirken 10+ istihdamlı işyerlerinde 12058'i erkek, 3216 kadın işgücü istihdam edilmektedir.

Tablo 78: Artvin İli 2004 Yılı 15+ Yaş Grubunda Olanların Dağılımı

SSK'YA KAYITLI OLANLARIN DAĞILIMI						
TOPLAM	506 SAYILI KANUNA TABİ OLANLAR	İSTEĞE BAĞLI SİGORTALI SAYISI	TOPLULUK SİGORTALI SAYISI	2925 SAY.KAN. TABİ OLANLAR SAYISI	506 SAY.KAN. GEÇ.20 MAD. KAP. OLAN.SAYISI	657 SAY. KAN.4.MAD. (B) BENDİ KAPSAMIN.ÇAL IŞANLAR. SAYISI
11.403	10.573	776	19	15	20	0

BAĞ-KUR'A KAYITLI OLANLARIN DAĞILIMI			657 SAYILI KANUNA TABİ OLANLARI N SAYISI (*)	SÖZLEŞMELİ OLANLARI N SAYISI (*)	BANKA SANDIKLARINA KAYITLI OLAN. SAYISI (*)	ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYILARI (*)	YÜKSEK ÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYILARI (*)	TİK'E KAYITLI OLAN İŞGÜCÜ SAYISI	TİK'E KAYITLI OLAN İŞSİZ SAYISI
TOPLAM (*)	1479 SAY.KAN.T ABİ OLANLAR SAYISI	2926 SAY.KANUNA TABİ OLANLARIN SAYISI							
8.438	6.386	2.052	13833	1129	73	8.256	1.401	3.206	3.001

Kaynak: Iskur.gov.tr

Tablo 78 incelediğinde Artvin İlinde 11403 kişi SSK'ya bağlı olanların sayısını göstermektedir. Bunun en büyük bölümünü 10573 kişi ile 506 sayılı kanuna tabi olanlar oluşturmaktadır. İkinci sırada 776 kişi ile isteğe bağlı sigortalılar gelmektedir.

Bağ-Kur'a kayıtlı olanların dağılımına baktığımızda 8438 kişi görmekteyiz. 657 sayılı kanuna tabi olanların sayısına bakıldığında 13833 kişi görülmektedir. Sosyal güvenlik kuruluşlarına kayıtlı olanlar arasında en çok 657 sayılı kanuna tabi olanları görmekteyiz. Sözleşmelilerin sayısı 1129'dur. Orta öğretimde öğrenci sayısı 8256'dır. Yüksek öğretime öğrenci sayısı 1401 olarak görülmektedir. Türkiye işçi bulma kurumuna kayıtlı 3206 işgücü vardır. Türkiye işçi bulma kurumuna kayıtlı olan işsiz sayısı 3001'dir.

Tablo 79: 2005 Yılında Yaş Gruplarına Göre İşe Yerleştirilenler (Artvin 2005)

15-19		20-24		25-29		30-34		35-39		40-44		45-64		65+		Toplam Total		
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam
22	11	14	2	2227	140	24	1	25	1	23	1	23	0	0	0	2.338	146	2.484

Kaynak: Iskur.gov.tr

Tablo 79 incelediğinde en çok istihdam edilen yaş grubu 25-29 yaş grubu görülmektedir. Bu yaş grubunda 2227 erkek işgücü istihdam edilirken 140 kişide kadın işgücü istihdam edilmiştir. Diğer yaş gruplarında istihdamın çok düşük olduğunu görmekteyiz. 30-34 yaş grubunda 24 erkek işgücü istihdam edilirken 1 kadın işgücü istihdam edilmiştir. 35-39 yaş grubunda 25 erkek işgücü istihdam edilirken kadın işgücü yine 1 kişi istihdam edilmiştir. 40-44 yaş grubunda 23 erkek işgücü istihdam edilirken kadın işgücünün 1 kişi istihdam edilmesi, kadın işgücünün yaş gruplarında ilginç bir durum arz etmektedir. Çünkü dört yaş grubunda da 1 kadın işgücü istihdam edilmiştir. En çok istidam edilen yaş grubunun 25-29 olmasının nedenleri için şunlar söylenebilir. Çalışacak olan işgücün eğitimin bittiği, askerden geldiği ve evlendiği döneme denk gelmektedir. Kadın işgücünün istihdam edilen işgücü arasında (146) az olmasının nedeni daha önceden denildiği gibi gelenekler, sosyal değerler ve kendi kişisel tercihleridir. Kadın işgücünün her işte çalışmasına aileler karşı çıkmaktadırlar. Buda kadın işgücünün istihdamını azaltmaktadır. Ayrıca kadın işgücü evlenince kamu kuruluşlarının dışında çalışmayı düşünenler az sayıda olmaktadır, genelde ev hanımlığını veya tarımla uğraşmayı tercih etmektedirler.

Tablo 80: Artvin İlinde 2005 Yılında İş Yerleştirilenlerin Eğitim, Kurumlarına Göre Dağılımı

Okuma-Yazma bilmeyenler		Okur-Yazar Olanlar		İlkokul 1		Orta ve Dengi		Sanat Orta		Lise ve Dengi		Sanat Lisesi	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
0	0	7	0	2248	137	38	1	0	0	12	4	1	0

Lise Üstü		Anadolu Teknik Lisesi		Meslek Lisesi		Meslek Yüksek Okulu		Üniversite y		Master Doktora		Toplam	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
0	0	0	0	18	1	5	2	9	1	0	0	2338	146

Kaynak: Iskur.gov.tr

Tablo 80 incelediğinde istihdam edilenlerin içinde en çok ilkokul mezunu (2248) istihdam edildiğini görmekteyiz. Bu durumun nedeni genelde kırsal kesimde yaşayan işgücü kent merkezlerinde sanayi ticaret ve hizmet sektörlerinde istihdam edilmektedir. Ortaokul ve lise mezunu olanlarda istihdam edilenlerin sayısı oldukça düşmektedir. Ortaokul ve lise mezunlarında yüksek okulunu bitirenler azda olsa istihdam imkanı bulduklarını görüyoruz. Üniversite mezunlarında sadece 10 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Bu durum bize Artvin’de eğitilmiş insanların istihdamı yok denecek kadar azdır. Bu durum bize Artvin İlinin istihdam yapısının özelliklerini göstermektedir.(İş ve işçi Bulma Kurumu kayıtlarına Göre)

Tablo 81: Artvin İlinde 2005 Yılı İçinde Tarım İçi Sektörlere Göre İşe Yerleştirilenler (Sürekli/Süresiz – Ferdi/Toplu)

Tarım Dışı Non Agricultural							Tarım İçi Agricultural							Genel Toplam General Total		
Sürekli Permanent		Süresiz Temporary		Toplam Total			Ferdî Individual		Tarım Araçları Eli İle (Toplu) By Means of Agricultural Agen (Collective)		Toplam Total					
Erkek Male	Kadın Female	Erkek Male	Kadın Female	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Erkek Male	Kadın Female	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total
883	77	11.699	995	11.782	1102	11.884	5556	444	00	00	5556	444	6600	22.338	1146	22.484

Tablo 81: incelediğimizde tarım dışı sürekli çalışanlar erkeklerde 83 iken kadınlarda 7 olduğunu görmekteyiz. Tarım dışında süreksiz çalışanlar erkeklerde 1699 iken kadınlarda 95 olduğunu görmekteyiz. Bu durum bize kadın işgücünün istihdam içinde düşük bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Tarım içi sektörlerde erkek işgücü (556) kadın işgücünün (44) istihdamın fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 82: Artvin İlinde 2005 Yılı İçinde Yapılan Yerleştirmeler

Yıl İçinde Yapılan Yerleştirme Placements During The Year											
Kamu Public			Genel Toplama Oranı % Ratio In General Total %	Özel Private			Genel Toplama Oranı % Ratio In General Total %	Toplam Total			Genel Toplama Oranı % Ratio In General Total %
Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total		Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total		Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	
2.244	138	2.382	7,27	94	8	102	0,21	2.338	146	2.484	3,04

Kaynak: Iskur.gov.tr

Tablo 82 incelediğinde kamuda erkek işgücünden 2244 kişi istihdam edilirken kadınlarda 138 kişi istihdam edilmiştir. Buda oran olarak % 7,27'ye gelmektedir.

Özelde ise 94 erkek işgücü istihdam edilirken 8 kadın işgücü istihdam edilmiştir. Toplamda 2484 kişi istihdam edilmiştir. Genel toplamda istihdam edilenlerin oranı %3,04 bulmaktadır.

Tablo 83: Artvin İli 2006 Ağustos Ayı Sonu İtibariyle İl Müdürlüğünün (İİBK) Faaliyetlerine İlişkin Genel Veriler

BAŞVURU (*) (İş Arayanlar)	GEÇEN YILDAN DEVREDEN AÇIK İŞ	AÇIK İŞLER (*)			İŞE YERLEŞTİRME (*)			İPTAL EDİLEN AÇIK İŞ (*)	ERTESİ AYA DEVREDEN AÇIK İŞ	KAYITLI İŞGÜCÜ	KAYITLI İŞSİZ	İŞVEREN GÖRÜŞMELERİ (*)		
		KAMU	ÖZEL	TOPLAM	KAMU	ÖZEL	TOPLAM					TEMAS	ZİYARET	TOPLAM
1.921	45	2.056	184	2.240	2.056	160	2.216	2	67	4.680	4.007	145	159	304

Kaynak: Iskur.gov.tr

Tablo 83 incelediğinde 1921 kişi iş ve işçi bulma kurumuna başvuru (iş arayanlar) yapmış 2216 kişi işe yerleştirilmiş bunun 2056'sı kamuda istihdam edilmiş, 160 kişi de özelde istihdam edilmiştir. Kayıtlı işgücünün 4680 kayıtlı işsiz 4007'dir. İşveren görüşmelerinde 304 kişi ile temas ve ziyaret yapılmıştır.

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Artvin İlinin, kırsalından kent merkezlerine ve başka illere olan göçler sosyal yapıyı değiştirmiştir. Sosyal yapının değiştiğini istihdamın sektörel dağılımında görebiliriz. Tarımda işgücüne iştirak nispeti yıllar itibariyle azalmıştır. Örneğin Artvin’de 1955 yılında tarımda istihdam edilen işgücü %86,5 iken 2000 yılında %60,9 gerilemiştir. Bu durum tarımda çalışmak istemeyen işgücü başka sektörlerde çalışmak istiyor bu da değişen sosyal yapının tarım sektörüne etkisidir. Sosyal yapının istihdama etkisini en çok tarım sektöründe belirgin şekilde görebiliriz.

Artvin’de artan okullaşma oranı buna bağlı olarak yükselen eğitim düzeyi sosyal yapıyı da değiştirmiştir. Genelde eğitilmiş işgücü, tarım sektöründe elde edilen gelirin yetersiz görmüş veya aldığı eğitime göre çalışmak istemiştir. Tarımın dışında başka sektörlerde çalışmak istemiştir. Çünkü başka sektörlerdeki (sanayi, eğitim, sağlık ve diğer kamu kuruluşları, özel sektör) gelir yüksekliği bu sektörleri cazip kılmıştır. Tarım dışı sektörlerde istihdam yükselmiştir. Örneğin: 1980’de toplam istihdamda, hizmetler sektörünün payı %12,9 iken 2000 yılında %28,2’ye ulaşmıştır.

Eğitimde, teknolojiye, sağlıkta, sanayide ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler Artvin ilinin gelenek ve göreneklerini de değişime uğratmıştır. Kadınların işgücüne ve istihdama katılma oranlarını yükseltmiştir. Fakat kadın işgücünün istihdam oranları, erkek işgücünün istihdam oranlarını yakalayamamıştır.

Artvin İlinde, kır nüfusu 107736 kişi iken şehir nüfusu 84298’dir. Bu durum ilin istihdam yapısında tarım sektörünün hakim olduğunu gösterir. Çünkü kırsal da işgücü tarım ve hayvancılıkta uğraşmaktadır.

Artvin’de yaşamakla birlikte zaman zaman Bursa, İstanbul gibi sanayinin geliştiği illere giden insanlar buradaki çalışma hayatını görünce çalışma, istihdam anlayışlarında, değişiklikler olmaktadır. Şöyle ki; Kendisi de bu illere ya göç ediyor veya etmeyi düşünüyor. Kırsalda yaşıyorsa buradan kurtulmanın yollarını arıyor. Bu durumun oluşmasına yakın arkadaşları da etkili oluyor. Ancak Artvin’de, kendine yetecek kadar işi olan veya herhangi işte çalışanlar göç etmeyi pek düşünmemektedir. Göç edenler; işsizler, eğitim görenlerdir. Ayrıca çalışan, eğitim gören çocuklarının

yanına gitmek şeklindedir. Eğitim amacıyla il dışına giden genç nüfusa, aileleri bakmak için de gitmektedir fakat dönmemektedirler. Bu durum ilin istihdam yapısını etkilemektedir. Genç nüfusun göç etmesi işgücü sayısını azaltmaktadır.

Artvin ilinin yüzey şekillerinin çok engebeli oluşu ve il alanını, yüksek dağlarla kaplı olması, ayrıca coğrafi ve matematiksel, özel konum nedeniyle iktisadi gelişmesi yavaş olmuştur. İlin ekonomisi tarıma, madencilığe ve orman ürünlerine dayanır. Bu nedenle tarıma, madencilığe ve orman ürünlerine dayalı fabrikalar kurulmuştur. Ancak bu fabrikaların emek talebi, artan emek arzını karşılayamamıştır. Kırsal kesimde ve kent merkezinde istihdam imkanı bulamayan işgücü başka illere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum son 25 yılda hız kazanmıştır.

Artvin ilinin istihdam yapısında tarım sektörünün payı yıllar itibariyle azalmıştır. Bu azalmanın nedenlerini; başka illere ve kent merkezine göç, kent merkezlerine yapılan yatırımlar, tarımdan elde edilen gelirin kısıtlılığı, katma değer payının diğer sektörlerle göre düşük olmasıdır.

Kentlerde nüfus, nüfusun cinsiyet, yaş gibi özellikleri diğer sosyal yapı ve ilişkilerin şeklini belirleyici rol oynamaktadır. Nüfusun artış hızı ise aynı hızla büyümeyen ekonomik, alt yapı ve dolayısıyla istihdam için olumsuz bir boyut taşımaktadır. Hızlı nüfus artışı önce genç yaş oranını artırır bu da bağımlılık oranının yükselmesine yani çalışan her kişi başına düşen geçindirmekle yükümlü olduğu kişilerin aysısının artmasına neden olur.

Eğitim, sosyal yapıyı belirleyen en önemli etkenlerdendir. Sosyal ve dikey ilişkileri sağlar, hem de ekonomik sonuçlar doğuran alt yapıyı oluşturur. Eğitim işsizliği önlemenin yollarından biri olarak değerlendirilmeli ve yüksek öğrenime yöneltmenin dışında meslek edindirir.

Gerek diğer illere göçler, gerekse baraj nedeniyle yapılan kamulaştırmalar işgücünün azalmasına neden olmaktadır. Çalışan nüfusun önemli bir kısmını kamu personeli oluşturur. Arazi yapısının dağınık, kırık ve parçalı olması, yeterli altyapı ve ekonomik imkanların kısıtlı olması ilde yaşayan halkın yatırım yapmasını güçleştirmektedir. Özellikle ilde üniversite bulunmayışı, mevcut fakülte ve

yüksekokulun ihtiyaca cevap vermeyişi, okuma amaçlı dışarıya yönelme, ailelerin öğrencilerle birlikte eğitim alınan yerlere yerleşmelerine neden olmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1990'a kadar Artvin ili nüfusunu yerinde tutmak için kamu sektörü öncülüğünde madencilik, gıda, enerji ve orman ürünleri alanında bir sanayi tabanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak ilin coğrafi konumu, sermaye yetersizliği ve sermayenin marjinal etkinliğinin düşüklüğü bu sanayi taban üzerine özel sektör öncülüğünde küçük ve orta ölçekli sanayileşme süreci oturtulamamıştır. Bu nedenle kamunun imalat sanayinden desteğinin azalması sonucu sanayi sektörü zayıflamıştır.

İlin ticaretinin gelişmesi için bir potansiyele sahip ancak ilin ekonomik hinterlandının darlığı, coğrafi olarak pazarlara uzaklığı, komşu illerin ve Gürcistan'ın gelir seviyesinin düşüklüğü, ticarete konu olacak ürünleri üretecek imalat sanayinin yokluğu ilin ticari potansiyelini sınırlandıran etkenler başında sayılabilir.

Her ne kadar göçün önemli nedeni olarak işsizlik görünse de bunun ardından eğitim, sağlık, vb. sorunlarında göçte etkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle il genelinde eğitim ve sağlık alanında, imkanların yetersizliği yada kalitenin istenilen seviyede olmayışı da körüklemektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin temel ölçütleri arasında yer alan demografik yapı, istihdam, sağlık, eğitim ve alt yapı hizmetleri ile tarım ve sanayi başka olmak üzere tüm sektörlerdeki üretim ve gelir düzeylerinin il nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak asgari düzeye getirilmesi gerekir.

Atıl kaynakları harekete geçirecek yatırım ve proje önerilerinin geliştirilmesi bu önerilerinin etkin ve verimli şekilde uygulanması ve özellikle denetlenmesi gerekir.

Kentlerde istihdam sorununun çözümlenmesi için ekonomik büyüme ile sanayileşmenin hızlandırılması gerekmektedir. İstihdam sorunun çözümlenmesi için işgücü arz talebinin dengelemenin yanında yatırımlarla işgücünün verimliliği artırılmalıdır.

Artvin İlinin sosyal yapısını olumlu yönde değiştirebilecek ve İlin, ekonomik ve istihdam sorununa kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri şunlardır:

- İlde yeni yüksek öğretim kurumlarının açılması gerekir. Yüksek öğrenim, kurumlarının, öğrencilerin ve öğrenci ailelerinin doğrudan harcamaları ve bu harcamaların doğuracağı çarpan etkisi ildeki ulaşım ve ticaret sektörlerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Artvin’de üniversitenin kurulması, ilin kalkınmasında itici güç olabilecektir.
- Ekonomik bakımdan değerli madenlerin çıkarılıp işletilmesi.
- Tarımda seracılığın aile işletmeciliği bazında geliştirilmesi.
- İl genelinde hayvancılığın geliştirilmesi sonucunda, deri işleme ve deri konfeksiyon tesislerinin kurulması.
- Orman ürünlerine dayalı parke, mobilya, ahşap, yayla evleri üretime yönelik tesisler.
- İçme suyu şişeleme tesisleri yapılması gerekir.
- İlde özel sektörün turistik otel yapımının ve pansiyonculuğunun geliştirilmesi ve desteklenmesi,
- Alabalık üretiminin aile işletmeciliği düzeyinde geliştirilmesi ve su ürünlerini işleme tesisinin kurulması.
- Alt yapı yatırımları tamamlanmalı, yollar genişletilerek iyi standartlara kavuşturulmalıdır. Çünkü Artvin’in gelişmesine en büyük engellerden biri ulaşımıdır. Artvin merkeze kadar duble yol yapılmalı ilçe ve köy yolları genişletilerek asfaltlanmalıdır. Ayrıca Borçka-Hopa arası ulaşım tünelinin yapılarak sahil yoluna bağlanmalıdır.
- Artvin ilinin bütün ilçelerinde küçük sanayi sitesi kurulmalıdır.
- Yerel festivallere finansal kaynak sağlanmalıdır.¹⁹³
- Kültürü ve turizmi açısından önemli kaleler, kiliseler restore edilerek koruma altına alınmalıdır.¹⁹⁴

¹⁹³ DİNÇER, Mithat Zeki, “Artvin Ekonomisinde Turizm Sektörünün Yeri ve Önemi” Seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı İstanbul, 2003 s.125

¹⁹⁴ DİNÇER, Mithat Zeki, “a.g.s.” s.125

- Köy ve yaylalarda yatırım yapacak yöre halkına teşvikler ve krediler verilmelidir. Geleneksel mimariye uyum sağlamayan yapılaşmalar önlenmelidir.
- Ev pansiyonculuğu geliştirilmelidir.¹⁹⁵
- Artvin’de bir müze kurulmalıdır.¹⁹⁶
- İç ve dış turizm hareketlerinde Batum Hava Limanı önemli ulaşım kolaylıkları sağlayabilir.¹⁹⁷
- Deniz yolcu ve yük taşımacılığı geliştirilmelidir.
- Bölgede turistik tesislerin modernizasyon ve ek kapasite genişletme faaliyetlerine finansal destek sağlanmalıdır.
- Tuğla ve kiremit üretim tesisleri kurulmalı.
- İlde aile işletmeciliği bazında ipek böcekçiliğinin geliştirilmesi.
- Bal paketleme ve arı ürünleri entegre tesisleri yapılmalı.
- Süt ürünlerini üretim tesisleri yapılmalı.
- Organik tarım teşvik edilmeli ve bunun için soğuk hava deposu yapılmalıdır.
- Odun biriketi üretimi yapılabilir.
- Konsantre meyve suyu fabrikasının kurulması gerekir.
- Sulanabilir alanların artırılması.
- Üreticilerin örgütlenmesinin desteklenmesi gerekir.
- Balık yemi üretim tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi gerekir.
- Elektrikli ev aletlerinin üretildiği tesisler. Bu üretilen elektrikli ev aletleri BDT ülkelerine ihracat edilebilir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ DİNÇER, Mithat Zeki, “a.g.s.” s.125

¹⁹⁶ DİNÇER, Mithat Zeki, “a.g.s.” s.125

¹⁹⁷ BOÇUTOĞLU, Ersan “Artvin Ekonomisinde Sanayi ve Ticaret Sektörlerinin Yeri ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler” Seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul 2003 s.86

¹⁹⁸ Atakan ÖZTÜRK, Sami İMAMOĞLU, Yılmaz OLGUN “Sanayi Sektörü Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin – 2005 s.39

- Barajlar sonrası ulaşacak baraj göllerinin turizm amaçlı olarak değerlendirilmesinin sağlanması.¹⁹⁹
- Çorap üretiminin yapıldığı tesisler kurulabilir. BDT ülkelerine satılabilir.²⁰⁰
- Halka eğitim verilerek, Artvin’e özgü yerel el sanatlarının turizm amaçlı değerlendirilmesi.²⁰¹
- Barajlar nedeniyle sular altında kalacak bölgedeki yurttaşların bölgeyi terk etmelerini önendirmeyecek çalışmalar yapılmalıdır.
- Çoruh Nehri üzerine kurulacak barajlar nedeniyle yolların önemli bölümü sular altında kalacak. Barajlar nedeniyle yeni yapılan yollar geniş ve iyi standartlarda yapılması gerekir.
- Sarp Sınır Kapısı modern standartlara kavuşturulması gerekmektedir.
- Barajlardan etkilenecek yerleşim birimlerinin yeni alanlara kaydırılması gerekmektedir. Bu alanlarda gerekli sosyo-ekonomik altyapı düzenlemeler yapılmalıdır.²⁰²
- Barajlar nedeniyle sular altında kalacak tarım alanlarının yok olması sonucunda burada yaşayan nüfusa alternatif geçim kaynakları belirlenmelidir.
- Baraj nedeniyle artan göçler yeni oluşacak yerleşim birimlerinin seçiminde, hazırlanacak projelerin istihdamı artırıcı olma özelliği taşınmalıdır.²⁰³
- Her bir sektöre ilişkin mevcut durum ve darboğazlar ortaya konup, bunlara bağlı olarak sektörlerin geliştirilmesine yönelik kısa, orta ve uzun vadeli strateji ve eylem önerilerinin yer aldığı planlar hazırlanması.²⁰⁴

¹⁹⁹ DİNÇER, Mithat Zeki, “a.g.s.” s.169

²⁰⁰ Atakan Öztürk, Sami İmamoğlu, Yılmaz Olgun “Sanayi Sektörü Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005

²⁰¹ DİNÇER, Mithat Zeki, “a.g.s.” s.168

²⁰² KÖKSAL, A.İlhami “Artvin İli Ekonomisinde Tarımın ve Ormanların Yeri ve Önemi” Seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı İstanbul, 2003. s.71

²⁰³ KÖKSAL, A.İlhami “Artvin İli Ekonomisinde Tarımın ve Ormanların Yeri ve Önemi” Seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı İstanbul, 2003. s.71

²⁰⁴ Atakan ÖZTÜRK, Yılmaz OLGUN, “Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin 2005 s.61

- Verimlilik ilkesi esas alınarak, istihdamı artıran yüksek katma değer yaratan yatırımlara düşük faizli, uzun vadeli kredi sağlanması gerekir.²⁰⁵
- Asgari 5 işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmelere ilave istihdam edecekleri işçiler için SSK primi işveren paylarının, çalışanlardan kesilen vergilerin alınmaması gerekir.
- KOBİ'lere yatırım ve işletme finansmanı temelinde belli bir ölçüğe göre dağıtılan, kredilerin artırılması ve bu işletmelerin kredi almaları kolaylaştırmaları gerekir.

²⁰⁵ Atakan Öztürk,Sami İmamoğlu,Yılmaz Olgun “a.g.sanayi s.r.”70

KAYNAKÇA

- AKYÜZ Müfit – ERTEL Nesrin “Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü”, Dünya Yayınları – İstanbul 1989
- ALTUĞ, Fevzi “Kent Ekonomisinin İlkeleri” Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını – Bursa, 1989
- ATALAY, Şakir, “Açıklamalı Hukuk ve Sosyal Bilimler Sözlüğü Bilgi Yayınevi – Ankara 1983
- AREN, Sadun, “İstihdam, Para ve İktisadi Politika” 10.Baskı Savaş Yayınları, Ankara, 1992
- AVCI, İlhan, “Çoruh Havzası Enerji Potansiyeli Mevcut Projeler ve Artvin’in Geleceği” Artvin İlinin Ekonomik Kalkınma Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı – İstanbul, 2003
- AYDIN Tüfekçioğlu, Temel Sarıyıldız, Ömür Onur, Elfaz Ermiş “Tarım Sektörü Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005
- BOCUTOĞLU, Ersan, “Artvin Ekonomisinde Sanayi ve Ticaret Sektörlerinin Yeri ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler” Seminer – 2003 İktisadi Araştırmalar Vakfı – İstanbul, 2003
- DİNÇER, Mithat Zeki – DİNÇER, Füsun İstanbullu “Artvin Ekonomisinde Turizm Sektörünün Yeri ve Önemi” Seminer İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul – 2003
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer, “Mikroiktisat” Sermet Matbaası, Kırklareli 1982
- DÖNMEZER, Sulhi: “Sosyoloji”, Savaş Yayınevi, Ankara, 1984
- DURSUN, Davut “Artvin’de Turizmin Birkaç Yüzü” Artvin’in Sesi Dergisi Sayı: 3 Yıl: 1 İstanbul – Kasım, 1993
- EROĞLU, Habip, Atakan Öztürk, Aydın Tüfekçioğlu, Sami İmamoğlu “Teknik Altyapı Raporu – Ulaşım” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005

38. EROĞLU, Habip, Atakan Öztürk, Aydın Tüfekçioğlu, Sami İmamoğlu “Teknik Altyapı Raporu – Enerji” Artvin İl Gelişme Planı Artvin Valiliği, Artvin – 2005
- EROĞLU, Mehmet, Seda Hatipoğlu, Ebru Arıkan Öztürk, Ebru Yıldız, İrfan Taştepe “Trafik ve İlk Yardım Eğitimi 8.Sınıf Gün Yayıncılık, Ankara, Temmuz, 2005
- GÜNDÜZ Ali, “Çoruh Havzası ve Artvin” Ardanuçlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayın No: 1 – Ankara, Haziran – 2001
- GÜNER Sinan, Aydın Küfekçioğlu, Atakan Öztürk “Artvin İli Ormancılık Sektör Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği , Artvin – 2005
- İNCEKERA, Ahmet, Selman Yılmaz “Artvin Ekonomisinde Eğitim Sektörünün Yeri ve Önemi” Artvin İlinin Ekonomik Kalkınma Semineri İktisadi Araştırmalar Vakfı – İstanbul, 2003
- KEPENEK, Yakup, “Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi” Verso Yayıncılık, Ankara, 1990
- KONGAR, Emre, “Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği” Remzi Kitabevi İSTANBUL 1981
- KÖKLÜ, Aziz, “Makro Ekonomi” “s” Yayınları, Ankara, 1984
- KÖKSAL, A.İlhami, Erdoğan Güneş, “Artvin İli Ekonomisinde Tarımın ve Ormanları Yeri ve Önemi” Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri, İktisadi Araştırmalar Vakfı – İstanbul 2003
- PEKİN, Tekin, “Ekonomiye Giriş” Bilgehan Basımevi – İstanbul 1990
- ÖZTÜRK, Atakan, Sami İmamoğlu, Yılmaz Olgun “Sanayi Sektörü Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005
- ÖZTÜRK, Atakan, Yılmaz Olgun “Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Raporu “Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği, Artvin 2005.

- ÖZTÜRK, Atakan, Yılmaz Olgun “Ticaret, Mali Yapı ve Bankacılık Raporu” Artvin İl Gelişme Planı, Artvin Valiliği , Artvin 2005
- ÖZTÜRK, Kenan “Gelin Artvin’e Sahip Çıkalım” Livane Aylık, Yöresel Turizm, Kültür, Sanat Haber Dergisi, - s.6 İstanbul, 1997
- SALVATORE, Dominek – Eugene, A.Diulio, “İktisat” (Çev.Cem Alper) Beta Yayınları, İstanbul, 1986
- SEYİDOĞLU, Halil “Ekonomik Terimler (Ansiklopedik Sözlük)” Güzem Yayınları Ankara 1992
- ŞAHİN Hüseyin, “İktisada Giriş” Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını – Bursa – 1988
- TÖRÜNER, Mete, Kuvvet Lordoğlu, “Çalışma Ekonomisi” Beta Yayınları, İstanbul
- TURAN, Güngör, Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Nüfus, İstihdam ve Çalışma Hayatı” Toleyis – Eylül – Ekim 1990
- YAĞCI, Esen “Sınır ve Kıyı Ticareti” Artvin’in Sesi Dergisi, Sayı: 3 Yıl: 1 İSTANBUL, 1993
- YALÇINTAŞ, Nevzat – Orhan Tuna “Sosyal Siyaset” Filiz Kitabevi İstanbul 1988
- ZAİM, Sabahaddin, “Çalışma Ekonomisi” Filiz Kitabevi, İstanbul 1992
- “Meydan Larousse Ansiklopedisi” cilt 6, Meydan Yayınları İSTANBUL
- “Sosyal Bilimler Ansiklopedisi”, Risale Yayınları – İstanbul, 1990
- “Yurt Ansiklopedisi” Anadolu Yayıncılık AŞ cilt 2, 1982
- “İGYKK”, İstihdamı Geliştirme Kavram ve Mesajları, İGYKK Yayın No:4 – Ankara, Temmuz 1985
- DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN) DİE Yayın No: 2489, Ankara, 2001
- 2000 Genel Nüfus Sayımı, GÖÇ İstatistikleri, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No 2876 Ankara 2005

1997 Genel Nüfus Sayımı, DİE Yayın No: 2281, Ankara, 1999

DPT 2001, VIII. BYK P.Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu Yayın No:2531,
ÖİKR Yayın No: 547 ANKARA, 2001

DPT, Artvin İli Raporu, Ankara, 2000

DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü “Artvin İli Raporu” Artvin,
Kasım – 1994

DİE, 2003 Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın No: 2779, Ankara

www.sosyalhizmetuzmani.org/temelkavram.htm 12.09.2006

[http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok kitaplar/Ao/kitapları sosyoloji 2/1 pd1 2006](http://egitek.meb.gov.tr/aok/Aok%20kitaplar/Ao/kitaplar%20sosyoloji%202/1%20pd1%202006)

[http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik bültenleri/istatistik.pdf](http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik_bultenleri/istatistik.pdf)

/2005 [http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik bültenleri/istatistik.pdf](http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik_bultenleri/istatistik.pdf)

[http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik bültenleri/istatistik.pdf](http://www.iskur.gov.tr/mydocu/istatistik_bultenleri/istatistik.pdf)